

MINDER INTERNATIONALE STUDENTEN ECONOMIE EN BEDRIJFSKUNDE

EFFECTEN, KOSTEN EN BATEN

seo • economisch onderzoek

AUTEURS

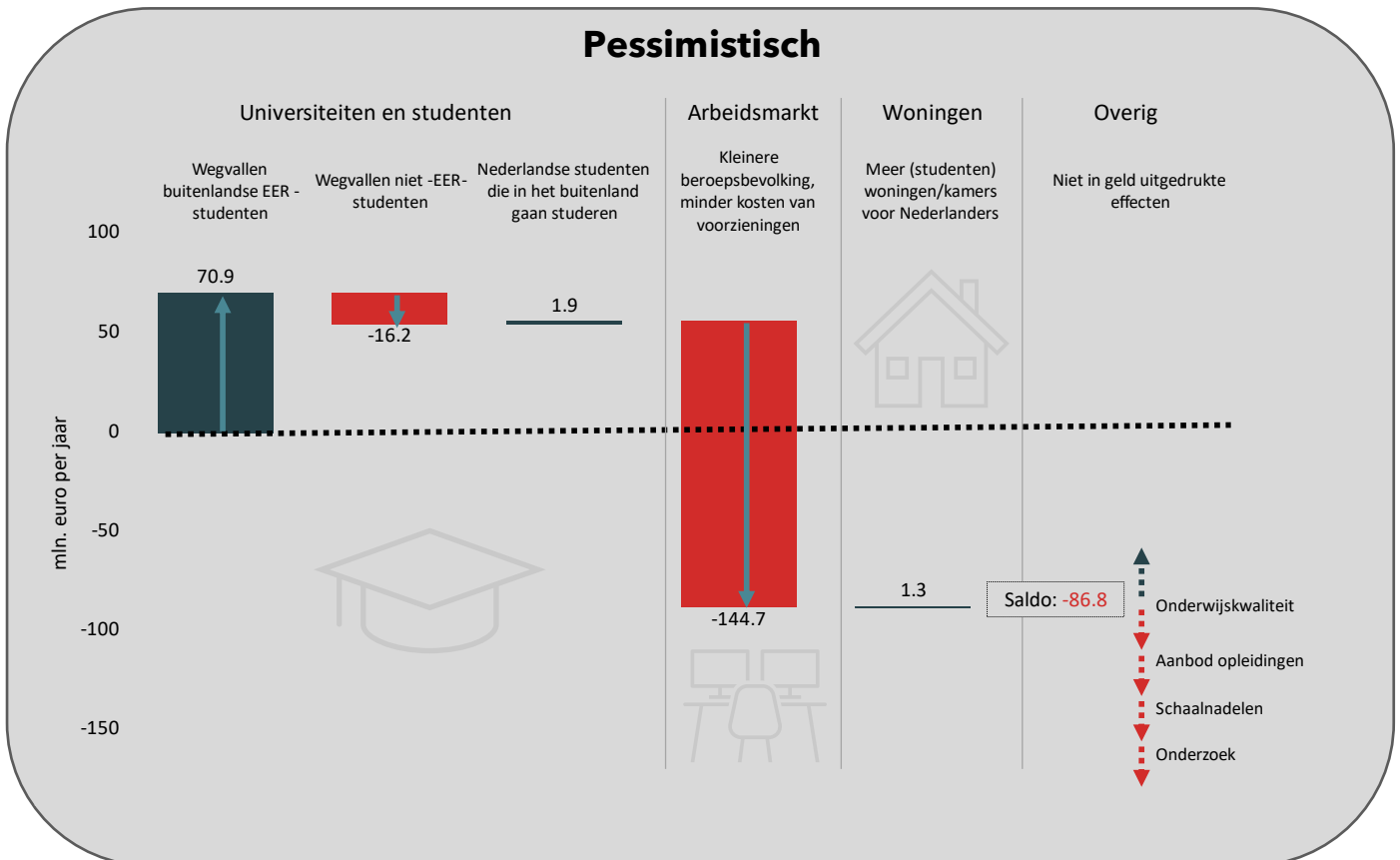
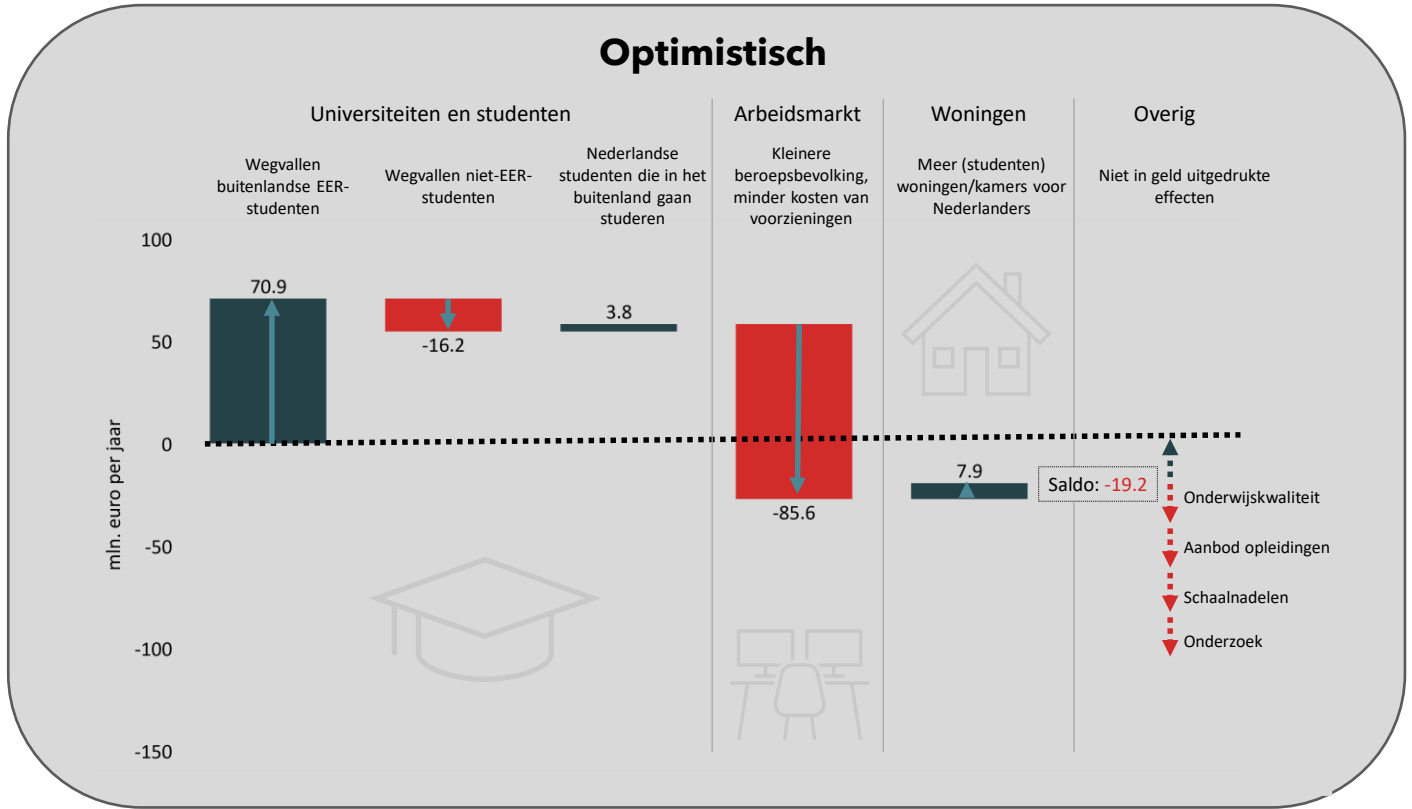
CARL KOOPMANS, SACHA PEL, HARRIËT PRINS & TOBIAS VERVLIT

IN OPDRACHT VAN

ECONOMIE EN BEDRIJFSKUNDE FACULTEITEN EN AFDELINGEN: AMSTERDAM (UVA EN VU), GRONINGEN,
LEIDEN, ROTTERDAM (RSM EN ESE), TILBURG EN UTRECHT

AMSTERDAM, MAART 2024

Kosten en baten voor Nederland van het wegvallen van internationale studenten

Samenvatting

De kosten van minder internationale studenten Economie en Bedrijfskunde zijn voor Nederland groter dan de baten. Dat komt vooral door lagere belastinginkomsten als gevolg van minder werkenden. Niet te kwantificeren effecten, waaronder de gevolgen voor de onderzoekskwaliteit, zijn overwegend negatief.

Onderzoeksvragen

Het wetsvoorstel Internationalisering in balans bevat diverse maatregelen om het stijgende aantal internationale studenten aan Nederlandse universiteiten te beperken. Het gaat onder meer om minder Engelstalige bacheloropleidingen. Ook heeft de minister van onderwijs met de universiteiten afgesproken dat zij geen internationale masterstudenten meer werven. Economie en Bedrijfskunde faculteiten en afdelingen in Amsterdam (UvA en VU), Groningen, Leiden, Rotterdam (RSM en ESE), Tilburg en Utrecht hebben SEO Economisch Onderzoek gevraagd om de effecten van deze maatregelen te onderzoeken. Daarbij richten we ons uitsluitend op internationale studenten bij Economie en Bedrijfskunde faculteiten. De opdrachtgevers hebben de volgende hoofdvraag gesteld:

Wat zijn de economische effecten voor Nederland als het domein Economie/Bedrijfskunde geen Engelstalige bacheloropleidingen meer aanbiedt en niet meer actief studenten in het buitenland werft voor bachelor- en masteropleidingen?

Daarbij horen de volgende deelvragen:

1. Wat is het effect op de Nederlandse arbeidsmarkt?
2. Wat is het effect op de aantrekkelijkheid van Nederland als vestigingsplaats voor bedrijven?
3. Wat is het effect op de onderwijscapaciteit van minder/geen buitenlandse docenten?¹
4. Wat is het effect op de onderzoeksoutput van minder/geen buitenlandse medewerkers?²
5. Wat zijn de overige effecten op de kwaliteit van het onderwijs?
6. Wat is het effect op de kosten van onderwijs en op de rijksbijdrage daaraan?
7. Wat is het effect op de woningmarkt?
8. Wat is het effect op de financiering van Economie- en Bedrijfskundefaculteiten?

Aanpak

We streven we naar een maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA). Het lukt echter niet om alle effecten in geld uit te drukken. Waar het kwantificeren van effecten niet mogelijk is, geven we een kwalitatief beeld van de richting van het effect. Omdat de beschikbare informatie nog niet duidelijk maakt hoe het beoogde nieuwe beleid er precies uitziet, rekenen we niet de effecten van de maatregelen zelf door, maar de effecten van minder buitenlandse studenten. In eerste instantie veronderstellen we dat er geen internationale bachelorstudenten Economie en Bedrijfskunde meer zijn. Daarbij nemen we het wegvallen van doorstroom naar de masterfase ook mee. In het slothoofdstuk gaan we na wat de effecten zijn als een deel van deze studenten verdwijnt. Daarnaast onderzoeken we het effect van minder directe instroom van internationale masterstudenten als gevolg van het stoppen met werven van deze studenten.

¹ Deze vraag veronderstelt dat door minder Engelstalige opleidingen het aantal buitenlandse docenten zal dalen.

² Deze vraag veronderstelt dat door minder Engelstalige opleidingen het aantal buitenlandse medewerkers zal dalen.

Om de effecten in te schatten maken we gebruik van literatuurstudie en eigen berekeningen. Belangrijke bronnen zijn een eerdere studie van het Centraal Planbureau (CPB, 2019), een Interdepartementaal Beleidsonderzoek (Financiën, 2019), een advies van de Onderwijsraad (2018) en een literatuuroverzicht van Nuffic (2021).

Totaalbeeld van kosten, baten en effecten

Uit dit onderzoek blijkt dat voor Nederland de gekwantificeerde kosten van minder internationale studenten groter zijn dan de gekwantificeerde baten (zie Tabel S.1). De grootste gekwantificeerde kosten zijn minder belastingopbrengsten van internationale alumni (afgestudeerde studenten). De grootste gekwantificeerde baten betreffen minder uitgaven aan internationale studenten. Vergeleken met deze posten zijn de baten van een minder krappe woningmarkt klein. Bij de niet-gekwantificeerde effecten is het beeld dat deze overwegend negatief zijn.

Universiteiten

Als de bekostiging van universiteiten en de omvang van het personeelsbestand in dezelfde mate dalen als het aantal studenten, gaan de universiteiten er financieel op achteruit. Zij zullen minder opbrengsten realiseren van studenten buiten de Europese Economische Ruimte (EER).³ Daarnaast ondervinden zij schaalnadelen: hogere kosten per student door het lagere aantal studenten. Er kunnen bovendien personeelsproblemen optreden, omdat minstens de helft van de wetenschappelijke staf geen Nederlands spreekt. Een deel van deze staf zal moeten verdwijnen (of op hoog niveau Nederlands leren spreken). Universiteiten zullen dit deels moeten opvangen door nieuw Nederlandstalig personeel aan te trekken. Dat zal in de praktijk niet eenvoudig zijn. In totaal wordt de staf kleiner. Dit heeft ook een negatieve invloed op de wetenschappelijke productie en (daardoor) op de reputatie van Nederlandse universiteiten.

Studenten

Uit de literatuur blijkt dat minder internationalisering alleen bij numerus fixusopleidingen tot meer toegankelijkheid voor Nederlandse studenten leidt. Bij slechts enkele bacheloropleidingen Economie en Bedrijfskunde is er een numerus fixus, die bovendien weinig beperkend lijkt te zijn; daarom is dit effect naar verwachting klein. Het effect op de kwaliteit van het onderwijs is onduidelijk. Een kleinere omvang van de staf van universiteiten kan een negatieve impact op de kwaliteit hebben. Een Nederlandse taaleis maakt het moeilijker om talent aan te trekken voor onderwijs. De kennisoverdracht zou wel beter kunnen worden als Nederlandse studenten in hun eigen taal les krijgen.

Rijksoverheid

De Rijksoverheid bespaart op de bekostiging en studiefinanciering van EER-studenten, maar verliest belastinginkomsten van buitenlandse alumni die in Nederland blijven werken. De omvang van dat verlies is onzeker en speelt op de lange termijn (zie de arbeidsmarkteffecten hieronder), maar is (in contante waarde) groter dan het kostenvoordeel.

³ Het betreft naast EER-landen ook Zwitserland en Suriname. Voor de eenvoud duiden we deze landen samen aan als EER-landen.

Tabel S.1 Het verminderen van het aantal buitenlandse studenten brengt meer kosten dan baten met zich mee

		Totaal Nederland
Kosten (-) en baten (+) op lange termijn, miljoen euro per jaar		
Universiteiten en studenten	Saldo opbrengsten/kosten wegvallen buitenlandse EER-studenten	+70,9-PM
	<i>waarvan Collegegeld</i>	-23,3
	<i>Besparing kosten opleiden zonder schaalnadelen</i>	+84,2
	<i>Schaalnadelen bij opleidingen</i>	-PM
	<i>Studiefinanciering</i>	+10,0
	Saldo opbrengsten/kosten wegvallen niet-EER-studenten	-16,2-PM
Nederlandse studenten die in het buitenland gaan studeren ^a		+1,9 à +3,8 -PM
Onderzoek: kwantiteit en kwaliteit		-PM
Arbeidsmarkt	Kleinere beroepsbevolking, minder kosten van voorzieningen ^b	-85,6 à -144,7
	Diversiteit van opleidingen ^c	-PM?
	Onderwijskwaliteit/arbeidsproductiviteit Nederlandse studenten	+/-PM
	Taalvaardigheid Nederlandse studenten (Nederlands en Engels)	+/-PM
Woningen	Meer woningen/kamers voor Nederlandse studenten	+1,1 à +7,5
	Prijzen woningen/kamers voor Nederlandse studenten	0^d
	Meer woningen voor andere Nederlanders	+0,2 à +0,4
	Prijzen woningen voor andere Nederlanders	0^d
Bredere economische effecten		-PM?
Totaal van gekwantificeerde effecten		-19,2 à -86,8
Totaal van niet gekwantificeerde effecten		-PM +/-PM

a Totaal van de posten hierboven bij buitenlandse EER-studenten, maar dan voor Nederlandse studenten die in het buitenland gaan studeren.

b Saldo van minder belasting- en premie-inkomsten door minder werkenden en lagere uitgaven voor zorg, sociale zekerheid en andere voorzieningen.

c Mogelijk zullen sommige bachelorstudies verdwijnen bij sommige universiteiten, waardoor studenten minder te kiezen hebben en er minder (kwaliteitsverhogende) concurrentie is tussen studies/universiteiten.

d Dit is een voordeel voor Nederlandse kopers en huurders; en een even groot nadeel voor Nederlandse verkopers/verhuurders. Daarom is dit effect per saldo nul.

Bron: SEO Economisch Onderzoek

Arbeidsmarkt

Als er minder buitenlandse studenten Economie en bedrijfskunde zijn, treden de volgende effecten op:

- Minder buitenlandse studenten die tijdens en na studie de Nederlandse arbeidsmarkt opgaan;
- Minder buitenlandse staf bij de universiteiten.
- We nemen aan dat meer Nederlandse studenten in het buitenland (Engelstalig) gaan studeren en daardoor:
 - Minder Nederlandse studenten die tijdens en na hun studie de Nederlandse arbeidsmarkt opgaan.
- Als gevolg van minder arbeidsaanbod:
 - Meer internationale werknemers die naar Nederland komen voor werk;
 - Tijdelijk betere baankansen Nederlandse afgestudeerden.

De arbeidsmarkteffecten spelen gedurende de verblijfsduur van internationale alumni. Hierdoor groeien de gemiste belastingopbrengsten geleidelijk over een periode van veertig jaar. De andere kosten en baten spelen al op relatief korte termijn. Hiermee is rekening gehouden door de arbeidsmarkteffecten te disconteren.

Woningmarkt

De effecten van minder buitenlandse studenten op de woningmarkt zijn relatief klein vergeleken met de arbeidsmarkteffecten. Dit geldt zowel voor de effecten van studenten als van alumni. De reden is dat de tekorten en wachtlijsten bij studentenwoningen relatief beperkt zijn vergeleken met bijvoorbeeld sociale huurwoningen. Wel zijn er grote verschillen tussen universiteitssteden. Met name in Amsterdam, Utrecht, Leiden, Groningen en Delft is de druk op de woningmarkt hoog. Buitenlandse alumni begeven zich vooral op de markt voor koopwoningen. Door hun beperkte aantal veroorzaken zij daar slechts een kleine prijsstijging.

Bedrijven

De literatuur bevat weinig bruikbare informatie over het effect van buitenlandse alumni op het vestigingsklimaat en de concurrentiepositie van bedrijven. De concurrentiekracht van landen wordt mede bepaald door het hoger onderwijs, maar over de invloed van de taal waarin het onderwijs wordt gegeven is weinig bekend. Beschikbaarheid van talent speelt een rol in het ondernemingsklimaat, maar deze rol is bescheiden. Daarnaast zouden er netwerkeffecten kunnen optreden als buitenlandse studenten terugkeren naar hun thuisland en contacten met Nederland blijven onderhouden.

Uit een nadere verkenning met behulp van interviews met grote Nederlandse bedrijven komt meer informatie naar voren:

- De bedrijven zijn ongerust over de plannen om het aantal buitenlandse studenten te verminderen. Veel bedrijven worden geraakt als dat bij technische opleidingen gebeurt, een deel (met name in accountancy en consultancy) ook bij economische opleidingen. Volgens de bedrijven zijn buitenlandse studenten hard nodig om de economie draaiende te houden in de huidige krappe arbeidsmarkt. Enkele bedrijven overwegen om buiten Nederland verder te groeien, niet alleen in de ICT en techniek, maar ook in de bedrijfseconomische banen.
- Diverse bedrijven geven aan dat meer Nederlandstalig onderwijs ten koste gaat van de kennis van de Engelse taal. Ook raken Nederlandse studenten minder gewend aan een internationale omgeving.
- Als er minder buitenlandse studenten beschikbaar zijn, geven de meeste bedrijven aan meer medewerkers te gaan werven in het buitenland. Verschillende bedrijven wijzen erop dat de arbeidsmarkt voor hoogopgeleiden internationaal is.
- Diverse bedrijven verwachten negatieve effecten op de reputatie en de kwaliteit van het onderzoek van universiteiten en (daardoor) een verminderde aantrekkingskracht van Nederland voor bedrijven.
- Bedrijven storen zich ook aan een klimaat waarin negatief wordt gedacht over buitenlanders, met name omdat Nederland als open economie van het buitenland afhankelijk is. Zij wijzen erop dat ook andere maatregelen die beogen om arbeidsmigratie te beperken, zoals de beperking van de expat-regeling, negatief zullen uitpakken voor de beschikbaarheid van hoogkwalificeerde arbeid in Nederland.

Beleidsopties

Uit dit onderzoek komen ook beleidsopties naar voren, die nader onderzoek verdienen:

- Universiteiten financieel compenseren voor de nadelen die zij ondervinden als er minder internationale studenten zijn.
- Geen beperkingen opleggen aan de taal waarin masteropleidingen worden gegeven.

- Alleen het aantal EER-studenten beperken, want zij brengen voor Nederland substantiële kosten met zich mee. Voorbeelden van beleidsopties om dit te bereiken zijn:
 - Meer niet-bekostigde Engelstalige bacheloropleidingen.
 - Een hoger collegegeld voor Nederlandse en EER-studenten, waarbij Nederlandse studenten worden gecompenseerd.
 - Het beperken van de toegang tot studiefinanciering voor EER-studenten. Zo krijgen EER-studenten in Denemarken pas studiefinanciering als zij vijf jaar in Denemarken hebben gewoond.
- Internationale afspraken over bekostiging van studenten. Te denken valt aan afspraken binnen de EER over (mede)financiering door het thuisland van studenten die in een ander EER-land studeren. Afspraken kunnen ook betrekking hebben op beperking van aantallen studenten.
- De blijfkans van internationale studenten na hun studie vergroten, bijvoorbeeld door:
 - Stages tijdens de studie bij bedrijven in Nederland.
 - Duale studies waarbij leren en werken wordt gecombineerd.
 - Onderwijs in de Nederlandse taal en cultuur als extra vak.

Maatregelen later terugdraaien?

Een laatste relevante factor is dat een vermindering van het aantal buitenlandse studenten later weer terugdraaien waarschijnlijk problemen met zich meebrengt. Bijvoorbeeld in Denemarken wordt restrictief beleid na enkele jaren weer verzacht. Als de Nederlandse maatregelen na enige tijd weer verdwijnen, zullen de negatieve effecten nog langere tijd aanhouden. Bovendien zal het voor universiteiten veel tijd en geld vergen om de staf en de Engelstalige opleidingen weer op te bouwen. En mogelijk is dan het internationale speelveld veranderd doordat andere landen meer zijn gaan investeren in Engelstalige opleidingen.

Inhoudsopgave

Infographics		2
Samenvatting		3
1	Inleiding	9
	1.1	Achtergrond en probleemstelling 9
	1.2	Onderzoeksvragen 11
	1.3	Methoden 12
	1.4	Kosten, baten, opvattingen en besluiten 15
	1.5	Leeswijzer 15
2	Literatuur	16
	2.1	Universiteiten, studenten en het Rijk 16
	2.2	Arbeidsmarkt 19
	2.3	Woningmarkt voor studenten 23
	2.4	Bredere economische effecten 28
	2.5	Andere landen 30
	2.6	Andere studies 31
3	Effecten, kosten en baten	32
	3.1	Uitgangspunten 32
	3.2	Universiteiten, studenten en het Rijk 36
	3.3	Arbeidsmarkt 42
	3.4	Woningmarkt 48
	3.5	Bredere economische effecten 52
	3.6	Bedrijven 53
4	Totaalbeeld en conclusies	56
	4.1	Totaalbeeld van kosten en baten 56
	4.2	Gevoeligheidsanalyses 61
	4.3	Conclusies 62
	4.4	Beleidsopties 63
Referenties		66
Bijlage A	Klankbordgroep	71
Bijlage B	Niet-Nederlandstalig personeel	72

1 Inleiding

De minister van Onderwijs heeft een wetsvoorstel geformuleerd om het aantal internationale studenten in het Nederlandse hoger onderwijs te verminderen. Faculteiten en afdelingen Economie en Bedrijfskunde hebben SEO gevraagd de effecten daarvan te onderzoeken. Daarbij richten we ons op studenten bij die faculteiten.

1.1 Achtergrond en probleemstelling

Aantal internationale studenten stijgt

Uit een factsheet van het Rathenau Instituut (2024) blijkt dat het aantal studenten in het hoger onderwijs (universiteiten en hogescholen) in Nederland de afgelopen jaren is gestegen. Een flinke toename van het aantal internationale studenten verklaart een deel van deze stijging. In 2021 kwam veertien procent van de studenten uit het buitenland. Bij bacheloropleidingen (aan universiteiten en hogescholen) is dit aandeel twaalf procent. Daarmee staat Nederland op de vijfde plaats in een groep van negentien vergelijkbare landen. Het aandeel internationale bachelorstudenten is hoger dan twaalf procent in Oostenrijk, het Verenigd Koninkrijk, Canada en Australië. Ook bij de masterstudenten is het aandeel internationale studenten hoger dan in de meeste andere landen. Nederlandse studenten studeren ook steeds vaker in het buitenland.

De bekostiging van studies en de studiefinanciering die studenten ontvangen is afhankelijk van hoeveel studenten er aan de Nederlandse universiteiten studeren en er is geen vastgestelde limiet. Dit maakt het moeilijk om deze uitgaven te plannen en te beheren. Dit kan een financieel risico voor de overheid zijn bij stijgende studentenaantallen.

Motie

In januari 2023 heeft de Tweede Kamer een motie van Omtzigt c.s. aangenomen die beoogt om Nederlands vaker de voertaal te maken bij bacheloropleidingen.⁴ De motie vraagt om heldere normen te ontwikkelen voor de toepassing van artikel 7.2 van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek⁵ en om deze normen te publiceren en te handhaven. De motie benadrukt dat de wet ook aangeeft dat het hoger onderwijs zich moet richten op bevordering van de uitdrukingsvaardigheid in het Nederlands.

Wetsvoorstel

In juli 2023 is de minister van OCW een internetconsultatie gestart van het wetsvoorstel Internationalisering in balans.⁶ Onderstaande tekstbox geeft een overzicht van de beoogde maatregelen om het aantal internationale studenten te beheersen. Het wetsvoorstel geeft onder meer aan dat de minister bij bekostigde bacheloropleidingen

⁴ Kamerstukken II 2022/23, 31288, nr. 1008.

<https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2023Z01485&did=2023D03539>

⁵ Dit artikel stelt dat het onderwijs wordt gegeven in het Nederlands. Daarbij worden enkele uitzonderingen benoemd. Zie <https://wetten.overheid.nl/BWBR0005682/2023-09-01>

⁶ <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2023/07/14/start-internetconsultatie-van-wetsvoorstel-internationalisering-hoger-onderwijs>

toetst in hoeverre de opleiding past binnen bredere overwegingen, zoals de impact van de opleiding in een regio, het arbeidsmarktperspectief van studenten, de beschikbaarheid van Nederlandstalige docenten, de internationale positionering van Nederland en het bestaande aanbod van opleidingen. Ook krijgen bekostigde instellingen de plicht om het niveau van taalbeheersing in het Nederlands dat zij beogen, vast te leggen in het taalbeleid van de instelling. Het wetsvoorstel definieert een anderstalige opleiding als een opleiding die voor meer dan een derde van de totale studielast wordt verzorgd in een andere taal dan het Nederlands.

Daarnaast is er een afspraak tussen de Nederlandse universiteiten dat zij niet actief buitenlandse studenten werven. Deze afspraak is gemaakt in reactie op een verzoek van minister Dijkgraaf en beoogt de instroom van vooral studenten van buiten de Europese Unie te beperken.⁷

Box 1.1 Beoogde maatregelen om het aantal internationale studenten te beheersen

Wetsvoorstel

De maatregelen in het wetsvoorstel Internationalisering in balans om het aantal internationale bachelorstudenten te beheersen en te sturen hebben de volgende strekking:⁸

- Strengere voorwaarden waaronder studenten van *buiten* EU welkom zijn om in Nederland te studeren;
- Extra mogelijkheden om numerus fixus gericht in te zetten bij opleidingen die 'te veel' internationale studenten trekken ((nood-)capaciteitsfixus);
- Inperken van gerichte werving: alleen nog voor opleidingen die zich richten op de regionale arbeidsmarkt(tekorten);
- Ruimte inbouwen voor maatwerk, zoals rekening houden met strategische sectoren die grote behoefte hebben aan talentvolle mensen en met instellingen in gebieden die aan andere landen grenzen;
- Bevorderen van beheersing Nederlandse taal (zowel Nederlandse als internationale studenten) door het aantal anderstalige opleidingen in te perken, strengere criteria voor opleidingen om af te wijken van Nederlands als voertaal en meer aandacht voor Nederlandse taalvaardigheid in het curriculum;
- Nederlands als bestuurstaal bij instelling (indien nodig tweetalig);
- Voorlichting over huisvesting aan internationale studenten;
- Actieve begeleiding internationale studenten naar Nederlandse arbeidsmarkt.

Al eerder hebben de universiteiten op verzoek van de minister van OCW afgesproken dat zij stoppen met het actief werven van buitenlandse studenten.

Verkiezingsprogramma's

In diverse verkiezingsprogramma's van politieke partijen (verkiezingen november 2023) komen maatregelen voor om het aantal internationale studenten te beperken. In de doorrekening van de verkiezingsprogramma's stelt het CPB (2023) dat de VVD, het CDA en de SGP zich richten op lagere studiemigratie, mede door het verplichtstellen van Nederlands in (de meeste) bacheloropleidingen. Ook in de niet-doorgerekende verkiezingsprogramma's van BBB, NSC en PVW worden maatregelen aangekondigd om het aantal studiemigranten te verkleinen. Maatregelen om minder internationale studenten te hebben in Nederland worden ingeboekt als ombuiging van 0,4 miljard euro (zoals VVD, CDA, SGP). Als wordt uitgegaan van uitzonderingsmogelijkheden voor bijvoorbeeld technische universiteiten (ChristenUnie) gaat het om een ombuiging van 0,2 miljard euro. De doorrekening van het CPB (2023) kijkt alleen naar effecten voor de overheidsinkomsten en uitgaven in de eerste vier jaar.

Bron: SEO Economisch Onderzoek o.b.v. het wetsvoorstel Internationalisering in balans

Ongerustheid

De Nederlandse universiteiten maken zich zorgen over het wetsvoorstel. Zij voorzien uitvoeringsproblemen bij universiteiten en een lagere kwaliteit van onderwijs en onderzoek. Zij erkennen dat er knelpunten zijn, maar benadrukken ook het belang van internationalisering voor een stimulerend studieklimaat, goede aansluiting op internationale wetenschap en (voldoende) talent voor de arbeidsmarkt (UNL, 2023). De universiteiten hebben aangekondigd dat zij zelf maatregelen gaan nemen om het aantal internationale studenten te beheersen (UNL,

⁷ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/12/22/kamerbrief-inzake-stopzetting-actieve-werving-internationale-studenten>

⁸ [Maatregelen om komst internationale studenten beter te beheersen en sturen | Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl](#)

2024). Ook de Onderwijsraad (2024) wijst op problemen, met de onderbouwing, proportionaliteit, rechtszekerheid en uitvoerbaarheid.

Argumenten

In de discussie over het beheersen van het aantal buitenlandse studenten zijn zowel argumenten voor als tegen te vinden. Beoogde voordelen van minder buitenlandse studenten zijn onder andere lagere druk op de woningmarkt en minder uitgaven van de overheid voor de bekostiging van het hoger onderwijs. Potentiële nadelen zijn bijvoorbeeld minder toegevoegde waarde van hoogopgeleide buitenlandse alumni (afgestudeerde studenten) die na hun studie in Nederland aan het werk gaan en personeelsproblemen bij universiteiten. De vraag is hoe alle voor- en nadelen tegen elkaar opwegen.

1.2 Onderzoeksvragen

Om meer inzicht te krijgen in de mogelijke gevolgen van het wetsvoorstel binnen het domein Economie en Bedrijfskunde hebben Economie en Bedrijfskunde faculteiten en afdelingen in Amsterdam (UvA en VU), Groningen, Leiden, Rotterdam (RSM en ESE), Tilburg en Utrecht aan SEO Economisch Onderzoek gevraagd een onderzoek uit te voeren waarin zowel de voordelen als de nadelen van verplicht Nederlandstalig bacheloronderwijs aan faculteiten Economie en Bedrijfskunde in beeld komen en zoveel mogelijk worden gekwantificeerd.

De opdrachtgevers hebben de volgende hoofdvraag gesteld: *Wat zijn de economische effecten voor Nederland als het domein Economie/Bedrijfskunde geen Engelstalige bacheloropleidingen meer aanbiedt en niet meer actief studenten in het buitenland werft voor bachelor- en masteropleidingen?*

Daarbij horen de volgende deelvragen:

1. Wat is het effect op de Nederlandse arbeidsmarkt?
2. Wat is het effect op de aantrekkelijkheid van Nederland als vestigingsplaats voor bedrijven?
3. Wat is het effect op de onderwijscapaciteit van minder/geen buitenlandse docenten?⁹
4. Wat is het effect op de onderzoeksoutput van minder/geen buitenlandse medewerkers?¹⁰
5. Wat zijn andere effecten op de kwaliteit van het onderwijs?
6. Wat is het effect op de kosten van onderwijs voor universiteiten en op de rijksbijdrage daaraan?
7. Wat is het effect op de woningmarkt?
8. Wat is het effect op de financiering van Economie- en Bedrijfskundefaculteiten?¹¹

Om deze vragen te beantwoorden maakt dit onderzoek onderscheid naar de verschillende domeinen waar effecten kunnen plaatsvinden. Het onderzoek gaat in op effecten voor universiteiten en het Rijk, de arbeidsmarkt, de woningmarkt, en het vestigingsklimaat/concurrentiepositie van Nederland.

⁹ Deze vraag veronderstelt dat door minder Engelstalige opleidingen het aantal buitenlandse docenten zal dalen.

¹⁰ Deze vraag veronderstelt dat door minder Engelstalige opleidingen het aantal buitenlandse medewerkers zal dalen.

¹¹ Deze vraag valt voor een groot deel samen met vraag 6.

1.3 Methoden

1.3.1 MKBA/effectenonderzoek

In dit onderzoek streven we in beginsel naar een maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) om de voor- en nadelen van verplicht Nederlandstalig bacheloronderwijs onderling vergelijkbaar te maken. MKBA's zijn gebaseerd op de welvaartseconomie. Een MKBA is de meest gebruikte methode om een totaalbeeld te geven van de positieve en negatieve effecten van een beleidsmaatregel. De analyse drukt kosten en baten uit in geld op basis van marktprijzen. Bij afwezigheid van marktprijzen wordt de bereidheid tot betalen van individuen en/of bedrijven geschat. We volgen de MKBA-richtlijnen van het Centraal Planbureau (CPB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) (CPB/PBL, 2013).

Het lukt echter niet om alle effecten in geld uit te drukken. Waar kwantificeren niet mogelijk is, geven we een kwalitatief beeld van het effect. Hierdoor geeft het onderzoek inzicht in het relatieve belang van positieve en negatieve effecten, maar levert het geen volledig saldo van kosten en baten op. Het resultaat ligt tussen een effectenonderzoek en een MKBA in.

Effecten voor buitenlandse studenten en docenten

In dit onderzoek tellen we alleen effecten voor Nederland mee. Daarbij is het de vraag of ook buitenlandse studenten en docenten moeten worden meegenomen, of niet. Voor beide opties valt iets te zeggen. Buitenlandse studenten en docenten zijn tijdelijk inwoner van Nederland en soms blijven zij permanent. Daar staat tegenover dat het doel van de maatregel is om minder buitenlandse studenten te ontvangen, wat dus de belangen van buitenlandse studenten en docenten niet vooropstelt. We kiezen er daarom voor om de effecten voor buitenlandse studenten en docenten zelf niet mee te tellen als kosten en baten. Wel kijken we naar de effecten voor Nederland door hun belastingopbrengsten en door hun gebruik van zorg, sociale zekerheid en andere voorzieningen.

1.3.2 Beleidstheorie en beleidsalternatieven

Figuur 1.1 laat in een beleidstheorie zien welke effecten, kosten en baten van het wetsvoorstel we in dit onderzoek meenemen. De pijlen geven mogelijke effecten weer. Het gaat om effecten voor universiteiten, studenten, het Rijk, de arbeidsmarkt, de woningmarkt en concurrentiepositie/vestigingsklimaat.

De beschikbare informatie maakt nog niet duidelijk hoe het beoogde nieuwe beleid er precies uitziet. Zo is niet duidelijk hoeveel (en welke) Engelstalige opleidingen zullen verdwijnen als gevolg van de toetsing door OCW en (dus) ook niet hoe sterk het aantal internationale bachelorstudenten Economie en Bedrijfskunde zal dalen. Gegeven deze onduidelijkheid rekenen we de effecten, kosten en baten door op basis van twee parameters:

- De daling van het aantal buitenlandse bachelorstudenten Economie en Bedrijfskunde in Nederland. In eerste instantie veronderstellen we dat er geen bekostigde Engelstalige bacheloropleidingen Economie en Bedrijfskunde en geen buitenlandse bachelorstudenten Economie en Bedrijfskunde bij deze opleidingen meer zijn. Daarbij nemen we het gevolg van geen doorstroom naar de masterfase ook mee. In een aanvullende analyse gaan we na hoe de resultaten veranderen als daarbovenop ook de directe instroom van internationale studenten in de masters Economie en Bedrijfskunde daalt.

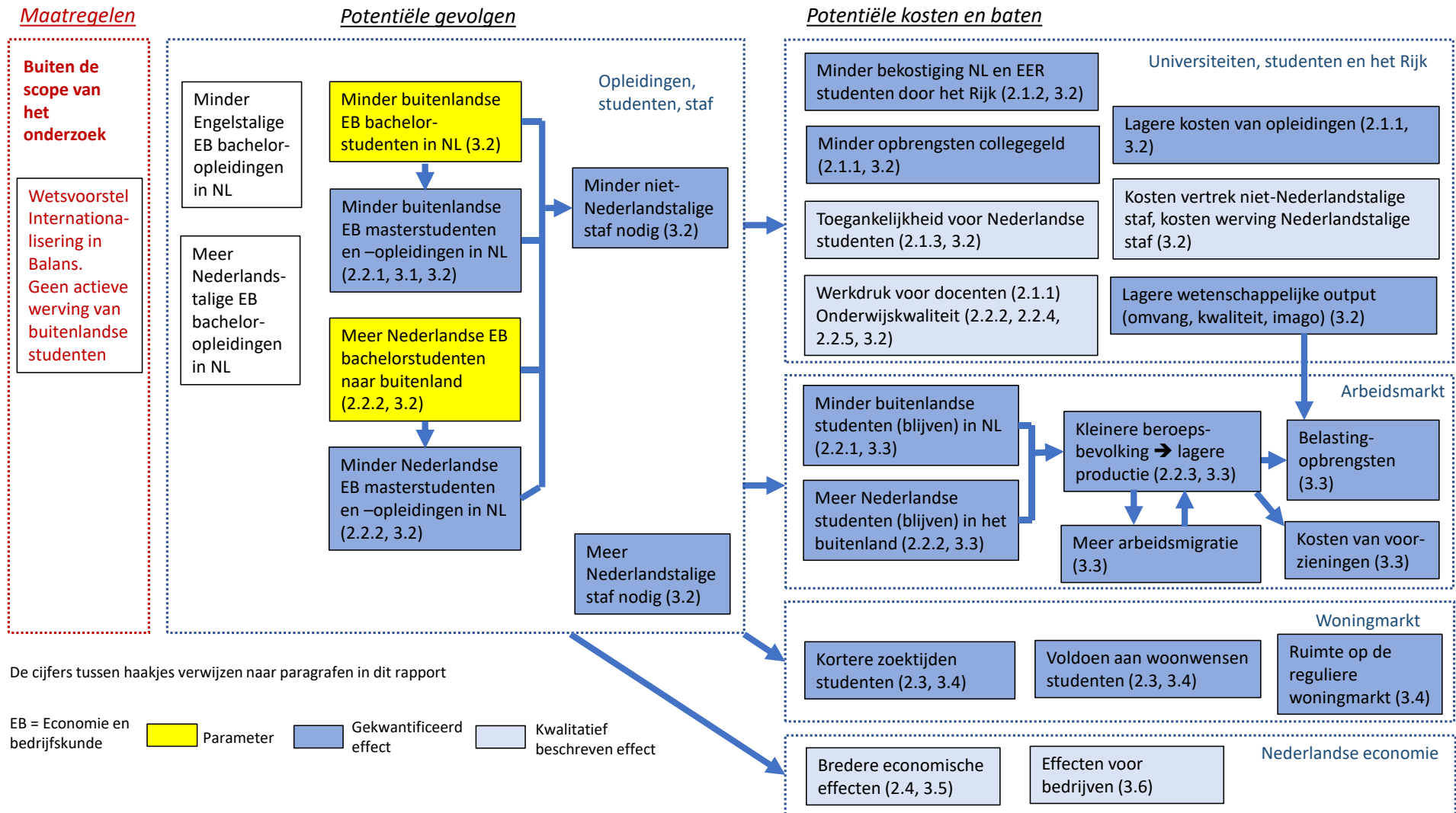
We realiseren ons dat het wegvallen van alle bekostigde Engelstalige opleidingen Economie en Bedrijfskunde en van buitenlandse bachelorstudenten Economie en Bedrijfskunde een extreem scenario is. We rekenen dit door om een bovengrens van effecten te bepalen. Aan het eind van het rapport gaan we na hoe de effecten

uitvallen als een deel van deze opleidingen en (daardoor) een deel van de internationale studenten zou verdwijnen.

- Een toename van het aantal Nederlandse bachelorstudenten Economie en Bedrijfskunde die in het buitenland studeren (omdat zij behoefte hebben aan een Engelstalige studie of een opleiding met een internationaal karakter). Hierover maken we een tentatieve veronderstelling: een toename van het huidige aantal met 25 tot 50 procent.

Deze parameters zijn in de beleidstheorie weergegeven als geel gekleurde blokken. De effecten die we onderzoeken zijn blauw gekleurd.

Figuur 1.1 De beleidstheorie laat de onderzochte effecten zien; de daling van het aantal studenten is daarbij het startpunt

Bron: SEO Economisch Onderzoek

1.3.3 Kwantificeren en monetariseren

Bronnen

Voor het kwantificeren en monetariseren baseren we ons op bestaand onderzoek:

- **Universiteiten, studenten en het Rijk:** Schattingen van kosten en opbrengsten bij universiteiten¹² met faculteiten Economie/Bedrijfskunde, studenten en het Rijk zijn gebaseerd op gegevens van Universiteiten van Nederland en aanvullende informatie van de opdrachtgevers, inclusief de impact op masteropleidingen.
- **Arbeidsmarkt:** De arbeidsmarkteffecten zijn gebaseerd op wetenschappelijke literatuur, met focus op extra productie door in Nederland gevestigde buitenlandse studenten. Belangrijke factoren, zoals blijfkansen van buitenlandse studenten worden geanalyseerd, evenals hun impact op de belastingopbrengsten.
- **Woningmarkt:** Het effect op de woningmarkt wordt bepaald door verminderde vraag naar woonruimte voor studenten, kortere zoektijden en mogelijke verschuivingen van Nederlandse studenten van thuiswonen naar uitwonen. Daarnaast hebben afgestudeerde buitenlandse studenten invloed op de woningvraag. Literatuur over prijselasticiteiten van woningen, wachttijden en steden met en zonder druk op de studentenhuisvestingsmarkt wordt geraadpleegd.
- **Internationale markten:** Het Global Competitiveness Report van het World Economic Forum en de Nederlandse Innovatiemonitor van SEO bieden relevante informatie over de impact op internationale markten, aangevuld met andere relevante rapporten.

Lange termijneffecten

We berekenen effecten op de lange termijn. De reden is dat de economische effecten oplopen naarmate steeds meer cohorten/jaargangen buitenlandse studenten niet in Nederland blijven na hun studie. Op onderdelen zeggen we daarnaast iets over korte termijneffecten.

1.4 Kosten, baten, opvattingen en besluiten

Politieke opvattingen en besluiten worden bepaald door een groot aantal factoren. Onderzoek naar effecten, kosten en baten vormt daarbij een van de inputs. Mensen maken hun afwegingen niet alleen op basis van dergelijk onderzoek, maar ook op basis van ethische en sociale overwegingen. Wat dragen we bij aan de samenleving en/of aan de wereld als we Engelstalig onderwijs aanbieden dan wel afschaffen? Welke type universiteit willen we hebben: moet dat een nationaal georiënteerde voorziening zijn, of willen we dat dit meer is?

Dit rapport is niet bedoeld om ethische, morele en andere afwegingen te vervangen. Het biedt feitelijke informatie die kan helpen bij het bepalen van een standpunt, samen met andere onderzoeken en bronnen van gegevens. Het is belangrijk dat deze informatie 'op tafel ligt' en een rol speelt in het debat, naast diverse andere perspectieven.

1.5 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 van dit rapport beschrijft literatuur over de effecten die we onderzoeken. De focus ligt daarbij op literatuur die bruikbare cijfers bevat. In hoofdstuk 3 presenteren we inschattingen van de verschillende effecten, kosten en baten. De resultaten daarvan worden in hoofdstuk 4 samengevoegd tot een totaalbeeld, gevolgd door conclusies.

¹² We kijken naar effecten voor universiteiten als geheel. Interne kruissubsidies vallen buiten de scope van het onderzoek. Ook brengen we geen effecten per universiteit in beeld; we kijken naar effecten voor alle universiteiten samen.

2 Literatuur

Uit literatuuronderzoek blijkt dat internationale studenten positieve effecten hebben voor universiteiten. Ook leveren studenten tijdens en na hun studie extra belastinginkomsten op. Op de woningmarkt voor studenten veroorzaken internationale studenten extra druk.

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de belangrijkste effecten die internationale studenten volgens de literatuur teweegbrengen. Het gaat hier om zowel academische publicaties als rapporten van consultants, websites en jaarverslagen. Daarbij onderscheiden we effecten voor universiteiten, studenten en het Rijk (paragraaf 2.1); de arbeidsmarkt (2.2); de woningmarkt voor studenten (2.3); en het vestigingsklimaat/concurrentiepositie van Nederland (2.4). Daarnaast gaan we kort in op de situatie in enkele andere landen (2.5) en noemen we studies die helaas niet bruikbaar zijn voor ons onderzoek (2.6). De literatuurstudie en de analyses maken zoveel mogelijk onderscheid tussen kosten en baten tijdens en na de studietijd en tussen studenten van binnen en buiten de EER. En we gaan zo veel mogelijk specifiek in op de studenten van Economie en Bedrijfskunde faculteiten.

Geen compleet literatuuroverzicht

We beperken ons tot literatuur die cijfers bevat die we in kunnen gebruiken om effecten in te schatten. Het hoofdstuk biedt dus geen compleet overzicht van de literatuur over internationalisering van universiteiten. Aan het eind van het hoofdstuk benoemen we diverse studies die we wel hebben bestudeerd, maar die geen bruikbare informatie voor onze effectschattingen opleveren.

Belangrijke bronnen

Een belangrijke bron is de CPB-studie Economische effecten van internationalisering in het hoger onderwijs en mbo, waarin kosten en baten van internationale studenten voor de overheid worden geschat (CPB, 2019). Ook het Interdepartementaal Beleidsonderzoek (IBO) naar internationalisering van het hoger onderwijs (ten behoeve waarvan de CPB-studie werd uitgevoerd) is relevant en bevat diverse literatuurverwijzingen (Financiën, 2019). Hierin is ook een beleidsvariant bestudeerd waarin de internationale instroom van studenten wordt beperkt. Ook het advies van de Onderwijsraad (2018) over internationalisering in het hoger onderwijs vormt een goed startpunt van de literatuurstudie. Nuffic (2021) geeft een overzicht van literatuur over internationalisering. Voor de blijfkans en baankansen van buitenlandse afgestudeerden is het CBS een nuttige bron. Throsby (1998) geeft een uitvoerig overzicht van soorten maatschappelijke kosten en baten, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen stakeholders (studenten, universiteiten, de overheid, en de economie als geheel).

2.1 Universiteiten, studenten en het Rijk

2.1.1 Effecten voor universiteiten

Het Centraal Planbureau (CPB) geeft aan dat buitenlandse studenten voor universiteiten diverse voordelen met zich kunnen meebrengen. Zo kunnen universiteiten voor studenten buiten de Europese Economische Ruimte (EER), Zwitserland en Suriname¹³ zelf het collegegeld bepalen. Concurrentie met buitenlandse universiteiten kan de

¹³ Voor de eenvoud duiden we in dit rapport de EER-landen, Zwitserland en Suriname samen aan als EER-landen.

kwaliteit van het onderwijs verhogen. De kwaliteit van het onderwijs kan volgens het CPB ook beter worden als de gemiddelde kwaliteit van buitenlandse studenten hoger is dan van Nederlandse studenten. Ook dragen buitenlandse studenten bij aan de reputatie van universiteiten, omdat zij vaak positief bijdragen aan scores in internationale rankings (CPB, 2019).

Het CPB noemt ook nadelen van buitenlandse studenten voor universiteiten (CPB, 2019). De kwaliteit van het onderwijs kan door grote aantallen studenten dalen. Buitenlandse studenten hebben meer hulp nodig dan Nederlandse studenten, bijvoorbeeld bij huisvesting. Ook brengt het controleren van buitenlandse diploma's kosten met zich mee.

In de literatuur hebben we niet gevonden in hoeverre universiteiten per saldo financieel voordeel ondervinden van buitenlandse studenten. De opbrengsten (collegegelden) zijn bekend, maar de (meer)kosten niet (Financiën, 2019). De mogelijkheid om zelf het collegegeld te bepalen voor niet-EER-studenten, stelt universiteiten in beginsel in staat om de meerkosten van deze studenten te dekken of zelfs netto-opbrengsten te boeken (zie Box 2.1). Daarom presenteren we in hoofdstuk 3 tentatieve eigen schattingen, waarbij we gebruik maken van verschillen in collegegeld voor bekostigde en niet-bekostigde studenten.

Box 2.1 Onderwijsinstellingen kunnen opbrengsten realiseren bij niet-bekostigde studenten

Vanwege het grote verschil tussen het wettelijk collegegeld en het instellingscollegegeld, zijn inmiddels meerdere procedures gevoerd bij het College van Beroep voor het Hoger Onderwijs (afgekort: CBHO). Het CBHO oordeelt als hoogste rechterlijke instantie over "onderwijszaken" in het hoger onderwijs. Uit de gevoerde procedures is duidelijk geworden dat een onderwijsinstelling gehouden is om de hoogte van het instellingscollegegeld te (kunnen) motiveren, maar dat zij bij het vaststellen van de hoogte van het instellingscollegegeld veel vrijheid heeft. Een onderwijsinstelling is volgens het CBHO bijvoorbeeld niet gehouden om haar onderwijs tegen kostprijs aan te bieden. De onderwijsinstelling kan aldus netto opbrengsten realiseren met het (hoge) instellingscollegegeld. Deze opbrengsten worden dan elders binnen de onderwijsinstelling ingezet. Verder mag een onderwijsinstelling voor de hoogte van het instellingscollegegeld volgens een recente uitspraak van het CBHO aansluiting zoeken bij de hoogte van het wettelijk collegegeld en de rijksbijdrage die de onderwijsinstelling ontvangen zou hebben wanneer het wettelijk collegegeld op de student van toepassing was. Als een onderwijsinstelling dat doet, heeft zij de hoogte van het instellingscollegegeld voldoende gemotiveerd. Dat de rijksbijdrage ook bedoeld is voor de vergoeding van andere kosten dan onderwijskosten en dat een student met het instellingscollegegeld veel meer betaalt voor hetzelfde onderwijs is – voor het CBHO en de onderwijsinstellingen – in ieder geval geen doorslaggevende reden om te zeggen dat het instellingscollegegeld te hoog is.

Zie voor meer informatie:

[Besluit maximering instellingscollegegeldtarief | Overheid.nl | Wetgevingskalender](#)

[Maximumtarief op instellingscollegegeld zorgt voor toegankelijkheid hoger onderwijs | Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl](#)

Bron: SEO Economisch Onderzoek

Druk op het onderwijs

In het in 2019 uitgevoerde Interdepartementaal Beleidsonderzoek (IBO) naar internationalisering van het hoger onderwijs zijn er op macroniveau geen aanwijzingen gevonden voor aanzienlijke druk op de absorptiecapaciteit van het onderwijssysteem. Wel lijken de grenzen van de toegenomen instroom voor bepaalde vakgebieden in zicht te komen. Bij de bèta-, techniek- en landbouwopleidingen zijn de student-stafratio's aanzienlijk gestegen door de toenemende studentenaantallen. Een aantal van deze instellingen heeft een numerus fixus ingesteld om de druk te beperken. Bij economiefaculteiten waren er 'signalen' over organisatorische problemen. Als voorbeeld wordt een krantenbericht uit 2018 genoemd. Er waren geen aanwijzingen voor verdringing van Nederlandse studenten (Financiën, 2019).

Onderzoekskwaliteit

Het IBO wijst ook op effecten op de kwaliteit van het onderzoek. Buitenlandse studenten zijn (na de masterfase) een potentiële bron van onderzoekers. "Het aanbieden van Engelstalige (master)studies kan dus als relevant, of zelfs noodzakelijk, worden gezien om het aanbod van gekwalificeerd onderwijs- en onderzoekspersoneel op peil te houden of om internationale toponderzoekers aan te trekken." (Financiën, 2019). Lee (2023) laat zien dat beleid om minder Engels in het hoger onderwijs te hebben een barrière opwerpt voor internationale onderzoekers om in Nederland te werken en de ontwikkeling van carrières van internationale onderzoekers bij universiteiten in de weg kan zitten.

Kosten aanpassen personeelsbestand

Als universiteiten hun personeelsbestand moeten aanpassen, kan dat niet alleen de kwaliteit van het onderzoek verlagen, maar ook gepaard gaan met ontslagkosten, kosten voor het werven van nieuw personeel of bijvoorbeeld kosten voor taalcursussen. Over deze kosten is geen wetenschappelijke literatuur gevonden. Wel is er in Noorwegen discussie over een verplichting voor het wetenschappelijke personeel om Noors te leren. Ruim 400 onderzoekers tonen zich hierover bezorgd. Zij schatten de kosten van taalcursussen op 223 miljoen Noorse kronen (20 miljoen euro).¹⁴

2.1.2 Effecten voor de Rijksoverheid

De kosten en baten van buitenlandse studenten voor de Rijksoverheid zijn beter bekend dan de kosten voor universiteiten. Het CPB berekende dat een student uit een EER-land de overheid in 2017 jaarlijks 7.300 euro aan bekostiging van universiteiten kostte en gemiddeld 319 euro aan studiefinanciering.¹⁵ Niet-EER-studenten brengen volgens het CPB voor de overheid geen kosten met zich mee. Buitenlandse studenten (EER en niet-EER) betalen via de btw jaarlijks 815 euro aan de overheid. EER-studenten aan universiteiten betaalden in 2017 jaarlijks 81 euro inkomstenbelasting, premies en btw over bijbanen, voor niet-EER-studenten is dat 36 euro. Per saldo kostte een EER-universiteitsstudent de Rijksoverheid volgens het CPB volgens cijfers uit 2017 6.723 euro per jaar. Een niet-EER universiteitsstudent leverde de overheid daarentegen per saldo 851 euro op (CPB, 2019).

Het Interdepartementale Beleidsonderzoek (IBO) naar internationalisering van het (hoger) onderwijs constateert dat de toegenomen instroom van buitenlandse studenten de financiering van het hoger onderwijs onder druk zet (Financiën, 2019). Dit betreft vooral de komst van EER-studenten, omdat hun studiekosten door de Nederlandse overheid worden bekostigd.

Het IBO concludeert echter ook dat internationale studenten op de langere termijn gemiddeld een positieve bijdrage leveren aan de rijksbegroting (Financiën, 2019). De blijfkans en arbeidsparticipatie spelen een belangrijke rol in hoe groot de uiteindelijke bijdrage zal zijn. De totale inkomsten van internationale studenten zijn daarmee op lange termijn groter dan de uitgaven aan internationale studenten. Onder de streep is de bijdrage van een EER-student gemiddeld ongeveer 5.000 euro (hbo) of 17.000 euro (wo). Bij niet-EER-studenten is de totale bijdrage aanmerkelijk hoger, doordat de overheid niet aan hun studie bijdraagt: ongeveer 69.000 euro (hbo) of 96.000 euro (wo) (CPB, 2019). Gemiddeld genomen dragen internationale studenten over hun hele levensloop dus bij aan de rijksbegroting.

¹⁴ <https://www.sciencenorway.no/education-employment-language/should-all-phd-candidates-learn-norwegian-we-are-concerned/2318389>

¹⁵ Slechts een deel van de niet-EER-studenten heeft recht op studiefinanciering. Daardoor is het gemiddelde bedrag per niet-EER-student laag.

Ook studies in Vlaanderen laten zien dat de baten van internationale studenten voor de overheid de kosten overstijgen. De Witte & Soncin (2021) berekenen dat in Vlaanderen de baten een factor 3,7-4,6 keer hoger zijn dan de kosten voor bachelorstudenten en zelfs een factor 5,1-6,3 voor masterstudenten. De Witte et. al. (2020) geven aan dat de baten van internationale studenten voor de Vlaamse overheid 2,6 tot 3,3 maal zo groot zijn als de kosten. De totale bijdrage aan de Vlaamse economie is drie tot vier miljard euro. Het grootste deel van de baten ontstaat doordat buitenlandse studenten na hun studie in Vlaanderen blijven en daar bijdragen aan het bbp en aan belastingopbrengsten. Throsby (1998) maakt een schatting van de uitgaven van vier universiteiten voor internationale studenten, waaronder de Universiteit van Amsterdam. Daarbij neemt hij echter de kosten van lesgeven niet mee. Daardoor zijn deze schattingen minder relevant voor ons onderzoek.

2.1.3 Effecten voor studenten

Toegankelijkheid van hoger onderwijs

De Inspectie voor het Onderwijs constateerde in 2019 dat er geen indicatie was dat de toegankelijkheid van het hoger onderwijs in het algemeen door internationalisering in het geding is. Er zijn wel risico's bij numerus fixusopleidingen. Studenten gaven aan dat zij geen problemen ervaren (Inspectie voor het Onderwijs, 2019). In de maatschappelijke discussie over internationalisering wordt soms juist de nadruk op toegankelijkheid gelegd (zie bijvoorbeeld Reformatorisch Dagblad, 2023). Schiltmans concludeert op basis van een literatuurstudie dat onderzoek geen toegankelijkheidsproblemen aantoont, behalve capaciteitsproblemen in het technische domein en bij de numerus fixusopleidingen. Zij wijst erop dat de beleidsvorming wordt beïnvloed door subjectieve waarden en opvattingen over toegankelijkheid (Schiltmans, 2023).

2.2 Arbeidsmarkt

2.2.1 Productie door buitenlandse studenten, tijdens en na de studie

Er kunnen zowel tijdens als na de studietijd arbeidsmarkteffecten uitgaan van de aanwezigheid van internationale studenten. De blijfkans, de kans op werk, de duur van werkzame periode in Nederland en het looninkomen zijn de belangrijkste determinanten om de toegevoegde waarde van internationale studenten in termen van productie te bepalen. Het looninkomen is een basis om belastingen en premies te berekenen.

Werk tijdens studie

Voor buitenlandse studenten met een bijbaan gelden grotendeels dezelfde regels als voor buitenlandse werknemers.¹⁶ Voor EER-studenten geldt vrij verkeer van werknemers. Zij kunnen in principe direct in Nederland werken naast hun studie. Voor studenten van buiten de EER bestaan er drempels om te werken naast de studie. Er is namelijk een aantekening 'Arbeid is vrij toegestaan' of een tewerkstellingsvergunning nodig om te kunnen werken. Een werkgever kan een tewerkstellingsvergunning aanvragen bij het UWV. Bij de aanvraag moet onder andere aangegeven worden hoeveel uur de student ingezet wordt. Een student mag gedurende de looptijd van de vergunning i) alleen voltijd werken in de maanden juni, juli en augustus of ii) gemiddeld maximaal 16 uur per week werken.

¹⁶ Zie [Buitenlandse studenten | Nederlandse Arbeidsinspectie \(nlarbeidsinspectie.nl\)](https://www.nlarbeidsinspectie.nl)

Volgens het CPB (2019) heeft twintig procent van de internationale wo-studenten uit EER-landen een bijbaan, en tien procent van de niet-EER-studenten. De CPB-studie laat het jaarinkomen van de studenten zien, maar niet hoeveel uren zij werken en tegen welk uurloon.

Werk na studie

Een deel van de afgestudeerde internationale studenten blijft in Nederland om te wonen en werken en draagt op die manier bij aan het arbeidsaanbod en de productiviteit.¹⁷ De blijfkans en arbeidsparticipatie zijn doorslaggevend voor de vraag hoe positief dit effect is en verschillen per groep (herkomst, studierichting en instelling), zie het IBO (Financiën, 2019).

Studie & Werk (Bussink et al., 2023) laat zien dat 32 procent van de buitenlandse ho- en wo-afgestudeerden in Nederland werkt, 13 tot 24 maanden na hun afstuderen van de master.¹⁸ Buitenlandse alumni hebben een langere periode na afstuderen nodig om werk (een substantiële baan) te vinden, namelijk 9 tot 12 maanden versus 2 tot 3 maanden voor Nederlandse alumni. De blijfkansen (de kans dat internationale alumni hier blijven na hun studie) en deelname aan de arbeidsmarkt verschillen per groep alumni. De blijfkans van niet-EER-studenten is aanmerkelijk hoger dan die van EER-studenten (CPB, 2019), zowel na één jaar als na vijf jaar. Qua arbeidsparticipatie doen EER-studenten het beter dan niet-EER-studenten. Beide groepen kennen overigens een lagere arbeidsparticipatie dan Nederlandse hoogopgeleiden, al wordt dat verschil in de jaren na afstuderen kleiner.

Doordat een deel van de internationale studenten na afstuderen uit Nederland vertrekt, loopt Nederland potentiële economische baten mis. Hier speelt selectie ook een rol: als niet-EER-alumni gedurende hun zoekjaar (het jaar na afstuderen waarin ze in Nederland mogen blijven om werk te vinden) geen werk kunnen vinden, zullen zij genoodzaakt zijn om Nederland te verlaten.¹⁹

Internationale werknemers

Het is de vraag hoe belangrijk het is dat potentiële internationale werknemers in Nederland studeren om in Nederland te gaan werken. Het CPB (2019, p. 30) geeft aan dat het niet duidelijk is hoeveel van de internationale alumni hier ook zouden werken als ze hier niet hadden gestudeerd. Vermoedelijk zou een deel van hen ook in Nederland gaan werken als ze niet hier hadden gestudeerd. Er komen immers ook veel kennismigranten (van binnen en buiten de EER) naar Nederland die in een ander land hebben gestudeerd. Het gegeven dat de Nederlandse economie niet uitsluitend uit de pool internationale studenten put voor internationaal talent verandert het economische en budgettaire rendement van inkomende studentmobiliteit.

De Staatscommissie Demografische Ontwikkelingen 2050 (2024) adviseert om studiemigratie en arbeidsmigratie te beperken door te kiezen voor hoogproductieve sectoren, maar daarbij ook rekening te houden met de daarvoor benodigde migranten. Ook Engelstalige studies moeten volgens de Staatscommissie in samenhang worden bekeken met de gewenste economische structuur.

¹⁷ Een voorbeeld hiervan is ASML. Voor dit bedrijf 'leveren' niet alleen technische universiteiten, maar ook de Universiteit Tilburg werknemers. Dit betreft voor het grootste deel economen. Zij worden onder meer ingezet bij financiële functies en business development.

¹⁸ Het aantal afgestudeerde bachelors dat gaat werken is naar verwachting beperkt. Cijfers van de Universiteit van Amsterdam geven aan dat 14% van de bachelorstudenten na hun bachelor gaat werken, maar daarbij is er geen onderscheid naar internationale en Nederlandse studenten. Bovendien weten we uit andere onderzoeken ook dat een deel daarvan alleen een tussenjaar neemt en dan toch nog een master gaat doen. We verwachten dat het aandeel dat én geen master gaat doen én niet Nederlands is én dan toch lange tijd in NL blijft werken zeer laag is. Daarom nemen we bachelor alumni zonder master niet mee in de arbeidsmarktberoekekeningen.

¹⁹ Zie <https://ind.nl/nl/verblijfsvergunningen/werken/verblijfsvergunning-zoekjaar-hoogopgeleiden>

Met name hoogwaardige diensten zijn belangrijk voor de economie. Het Centraal Planbureau stelt: "76% van het inkomen dat Nederlandse werknemers verdienen met de wereldwijde productie en handel in goederen, zoals auto's, komt uit dienstenactiviteiten. Binnen de maakindustrie komt twee derde van het arbeidsinkomen uit deze activiteiten. Nederland is ten opzichte van andere landen gespecialiseerd in professionele diensten, zoals marketing en boekhouding, en veel minder in productie-activiteiten" (CPB, 2024).

Verdringing

Mogelijk gaat de werkgelegenheid van internationale alumni ten koste van de baankansen van Nederlandse alumni (verdringing). Volgens Financiën (2019) lijkt het risico hierop echter beperkt. Voor Nederlandse hoogopgeleiden is in het algemeen geen bewijs voor verdringing. De vraag naar hoogopgeleide werknemers groeit namelijk al decennia sterker dan het aanbod, zie CPB en SCP (2018). Het CPB ziet ook geen verband tussen een toename van migratie in sectoren en de loongroei in die sectoren, zie Euwals & Meijerink (2018).

2.2.2 Productie door en kansen voor Nederlandse studenten

Maatregelen als minder Engels als voertaal en minder internationale studenten beïnvloeden ook de studie- en arbeidsmogelijkheden voor Nederlandse studenten.

Studierendement

Wat betreft de studiemogelijkheden laat Financiën (2019) zien dat het aanbieden van Engelstalige opleidingen nuttig is voor een goede beheersing van de Engelse taal. Er is echter geen bewijs dat de aanwezigheid van internationale studenten het studierendement van Nederlandse studenten beïnvloedt. Ook De Witte & Soncin (2021) vinden geen significante *peer effects* door de aanwezigheid van internationale studenten in de classroom.²⁰

Arbeidsmarktkansen Nederlandse studenten

Wang et al. (2021) laat zien dat afgestudeerden van internationale studieprogramma's relatief meer verdienen (2,3 procent in het eerste jaar na afstuderen) en een grotere loongroei hebben (1 procent meer per jaar). Dit is voornamelijk te verklaren door verschillen in kenmerken van de eerste baan na afstuderen. Zo werken afgestudeerden van internationale programma's vaker bij grotere bedrijven met relatief veel internationale werknemers.

Internationale mogelijkheden Nederlandse studenten

Als er minder internationale studenten in Nederland zijn en minder Engelstalige opleidingen kan de Nederlandse student minder makkelijk deelnemen aan een *international classroom*. Dit kan de mogelijkheden beperken om interculturele competenties te ontwikkelen (Financiën, 2019). Ook Nuffic (2021) wijst op het belang van interculturele competenties en internationale oriëntatie.

2.2.3 Personeelstekorten

Over de invloed van buitenlandse studenten op personeelstekorten is geen literatuur gevonden. Het effect is uiteraard afhankelijk van de conjunctuur. In de huidige krappe arbeidsmarkt kunnen buitenlandse studenten tekorten opvullen. In een laagconjunctuur is dit effect kleiner en zullen internationale alumni sneller naar hun eigen

²⁰ De Witte en Soncin (2021) benadrukken dat ze alleen hebben gekeken naar effecten op studieprestaties en niet op zachte factoren als betrokkenheid. Ook geven ze aan dat hun resultaten wellicht niet generaliseerbaar zijn naar andere landen.

land gaan of naar andere landen uitwijken, waardoor de blijfkans dan naar verwachting lager is. ROA (2023) laat zien dat het aanbod gediplomeerden met een bachelor of master in de richting 'economie en recht' tot 2028 groter is dan de vraag. Dit kan wel per specifieke opleiding binnen deze opleidingsrichting verschillen. Ook wat betreft bedrijfseconomische en administratieve beroepen en dienstverlenende beroepen worden vrijwel geen knelpunten verwacht. Wel verwacht het ROA knelpunten in ICT-beroepen, waar mogelijk een deel van de studenten Economie en Bedrijfskunde in terecht zal komen. Onderzoek van het Centraal Planbureau laat zien dat er in de maakindustrie steeds meer behoefte is aan professionele diensten, waaronder marketing (CPB, 2024).

In dit onderzoek kijken we naar arbeidsmarkteffecten op lange termijn. Het gaat om een periode van (minstens) veertig jaar waarin elk jaar een nieuw 'cohort' buitenlandse studenten niet meer op de Nederlandse arbeidsmarkt komt. Het ROA-onderzoek richt zich op de periode tot en met 2028. Daardoor is het niet goed bruikbaar voor deze studie. In plaats daarvan veronderstellen we dat de huidige arbeidsmarktsituatie de komende veertig jaar hetzelfde blijft. Tijdens deze periode zullen ongetwijfeld conjunctuurschommelingen optreden, maar gemiddeld levert dit naar verwachting een goed beeld op.

2.2.4 Kwaliteit onderwijs

Eén van de argumenten voor meer Nederlandstalige opleidingen is dat Engels als voertaal mogelijk een negatief effect zou hebben op de onderwijskwaliteit. NRO (2019) geeft aan dat instellingen op verschillende terreinen beleid voeren om de kwaliteit van Engelstalig onderwijs te garanderen. Zo vereisen ze voor docenten verschillende competenties op het gebied van taalvaardigheid, didactiek en interculturele vaardigheden.

NRO (2019) onderscheidt de volgende effecten van Engelstalig onderwijs:

- Vakinhoudelijke leeropbrengsten: er zijn zowel studies gevonden die geen afwijkend effect rapporteerden van Engelstalig hoger onderwijs, als studies die wel negatieve effecten lieten zien op vakinhoudelijke leeropbrengsten. In de geraadpleegde studies zijn vaak verschillende factoren genoemd die eventuele negatieve effecten tenietdoen, verzachten, of verbeteren, zoals vertrouwdheid met of voorkennis van het vakgebied of een meer exact en minder talig vakgebied.
- Leer- en interactieprocessen: de vakinhoudelijke resultaten bij Engelstalig onderwijs zijn beter bij leerprocessen die gericht zijn op een optimale interactie tussen student en docent. Ook van belang zijn goed georganiseerde groepsprocessen, waarbij rekening wordt gehouden met motiverende en attitudefactoren (zelfregulatie en zelfeffectiviteit) samen met de Engelse taalvaardigheidsniveaus van studenten.
- Didactische begeleiding/professionalisering en didactische aanpak: Docenten kunnen profiteren van professionaliseringstrajecten die ingaan op een effectieve omgang met de talige diversiteit en het heterogene Engelse taalvaardigheidsniveau van leerlingen. Docenten dienen te beschikken over zowel interculturele competenties als didactische vaardigheden, om een inclusieve leeromgeving te creëren en de niveaoverschillen van Engelse taalvaardigheid te overbruggen. Er is een gebrek aan onderzoek naar de soorten professionaliseringstrajecten die kunnen leiden tot succesvol Engelstalig onderwijs. Wel is het bekend dat er hindernissen zijn die vaak genomen moeten worden: grote klassen, zorgen over de Engelse taalvaardigheid van docenten en hun studenten, beperkt inzicht in het belang van eigen didactische bekwaamheid, en een gebrek aan institutionele ondersteuning.

Het is op basis van de literatuur niet duidelijk of de kwaliteit van academisch onderwijs verbetert door internationale studenten. Van den Doel et al. (2021) kunnen op basis van een literatuurstudie geen eenduidige effecten op leerprestaties vaststellen. Zij vinden zowel studies die geen effect vinden, als studies die een negatief effect laten zien. Een eventueel effect zou ook sterk kunnen verschillen tussen opleidingen en instellingen (Financiën, 2019).

Svetlik & Lalić (2016) laten bijvoorbeeld positieve effecten zien in Slovenië. Daarentegen concluderen Mittelmeier et al. (2023) dat docenten in het Verenigd Koninkrijk internationale studenten zien als zowel een 'benefit' als een 'burden'.

Volgens een literatuurstudie van Schiltmans (2023) wordt de impact van Engels op de kwaliteit van het onderwijs niet met bewijsmateriaal ondersteund. Wel geeft één onderzoek een indicatie dat onderwijs in de eigen taal beter werkt: volgens De Vos et al. (2020) blijkt dat Nederlandse studenten met een vergelijkbaar cijfer voor Engels op de middelbare school, significant hogere cijfers halen in een Nederlandstalige bacheloropleiding dan in een Engelstalige variant van dezelfde opleiding.

2.2.5 Nederlandse en Engelse taalvaardigheid

Schiltmans (2023) vond in een literatuurstudie geen bewijs dat de Nederlandse taalvaardigheid van studenten wordt beïnvloed door internationalisering. Een onderzoek naar taalkeuze in het hoger onderwijs van de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen gaat in op mogelijke problemen die in het hoger onderwijs voortkomen uit een beperkte beheersing van het Nederlands of Engels en op 'taalbeleid' om deze problemen te verkleinen, maar niet op de effecten van internationalisering op de taalbeheersing (KNAW, 2017). Van den Doel et al. (2021) onderzoeken in een uitgebreide literatuurstudie wel het effect op vakinhoudelijke leeropbrengsten, maar niet op taalvaardigheid. Bedrijven geven in interviews aan dat meer Nederlandstalig onderwijs ten koste gaat van de kennis van de Engelse taal (zie paragraaf 3.6), maar hierover hebben we geen onderzoek gevonden.

2.3 Woningmarkt voor studenten

Eén van de argumenten voor minder buitenlandse studenten is dat zij bijdragen aan spanningen op de woningmarkt. In dit rapport analyseren we de woningmarkt voor studenten afzonderlijk. Op de effecten van (na hun studie) blijvende studenten op de algemene woningmarkt gaan we in dit hoofdstuk niet in, omdat een overzicht van literatuur over de algemene woningmarkt zeer groot zou worden en grotendeels buiten de scope van het onderzoek valt. Maar we nemen die effecten van alumni wel mee bij de berekeningen in hoofdstuk 3.

2.3.1 Woonruimte voor studenten

Als er minder buitenlandse studenten in Nederland zijn, komen er woonruimtes (woningen en studentenkamers) vrij voor Nederlandse studenten en voor andere potentiële bewoners.²¹ Dit kan wachtlijsten verkorten en huurprijzen verlagen. Volgens de Landelijke Monitor Studentenhuisvesting waren er in het studiejaar 2022-2023 119.600 internationale studenten in Nederland, waarvan 94 procent uitwonend is in Nederland (ABF, 2023).²² Het aantal vrijkomende woonruimtes wordt nog groter als Nederlandse studenten - in reactie op minder Engelstalige bacheloropleidingen in Nederland - vaker in het buitenland gaan studeren. Bovendien zullen er minder buitenlandse studenten na hun studie in Nederland blijven, en mogelijk meer Nederlandse studenten in het buitenland blijven. Ook dat verlicht de druk op de Nederlandse woningmarkt voor studenten.

Schaarste aan woonruimte kan onder meer tot uiting komen in meer studenten die bij hun ouders blijven wonen. Tussen 2014/2015 en 2022/2023 is het aandeel thuiswonende Nederlandse studenten gestegen van 48 naar 56

²¹ Een deel van de vrijkomende studentenwoningen zal mogelijk een andere bestemming krijgen, zoals hotelkamers. Het ligt echter in de rede dat het grootste deel beschikbaar blijft als studentenwoningen.

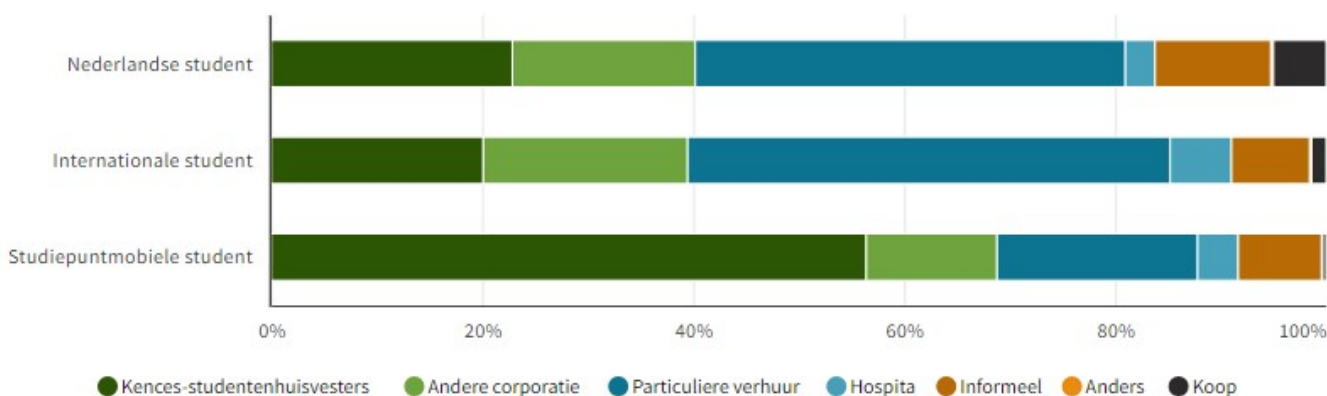
²² Hierbij zijn studenten die kort in Nederland studeren (bijvoorbeeld in exchange programmes) niet meegeteld.

procent. Bijna de helft van de thuiswonende studenten geeft aan dat betaalbaarheid de belangrijkste reden is om niet uit huis te gaan. Twintig procent van de thuiswonende studenten zegt dat er geen woonruimte beschikbaar is (ABF, 2023).

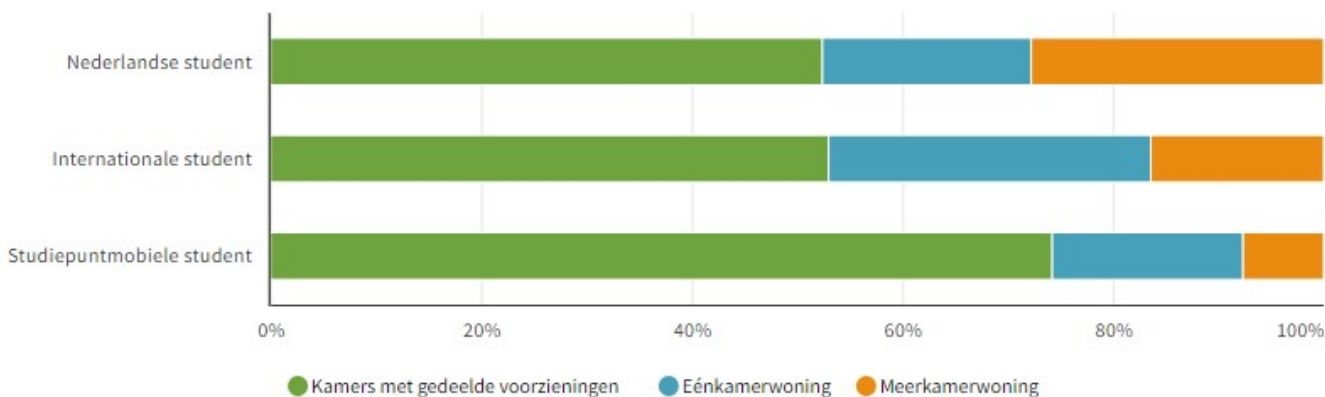
De woonruimtes die vrijkomen als er minder internationale studenten zijn, lijken geschikt te zijn voor Nederlandse studenten. Uit Figuur 2.1 blijkt dat de woonsituatie van internationale studenten qua woningkenmerken op hoofdlijnen vergelijkbaar is met die van uitwonende Nederlandse studenten. Wel hebben internationale studenten minder vaak een woning met meer dan één kamer. Alleen kort aanwezige studenten (‘studiepuntmobiele studenten’) wonen duidelijk anders. Studentenhuisvester DUWO geeft aan dat voor internationale studenten een apart contingent woonruimtes beschikbaar is (‘University Housing’), dat bestaat uit zowel zelfstandige woningen als kamers (DUWO, 2023). De huren zijn voor internationale studenten gemiddeld hoger dan voor Nederlandse studenten, deels omdat kamers voor internationale studenten vaak volledig gemeubileerd zijn, en deels omdat internationale studenten vaker gehuisvest zijn in studiesteden waar de woonlasten relatief hoog zijn (ABF, 2023). We hebben geen aanwijzingen gevonden dat de woonruimtes van internationale studenten niet geschikt zouden zijn voor Nederlandse studenten (in een situatie met minder internationale studenten).

Figuur 2.1 De woonsituatie van internationale studenten is vergelijkbaar met die van Nederlandse studenten

Uitwonende studenten naar type verhuurder

Uitwonende studenten naar type woonruimte

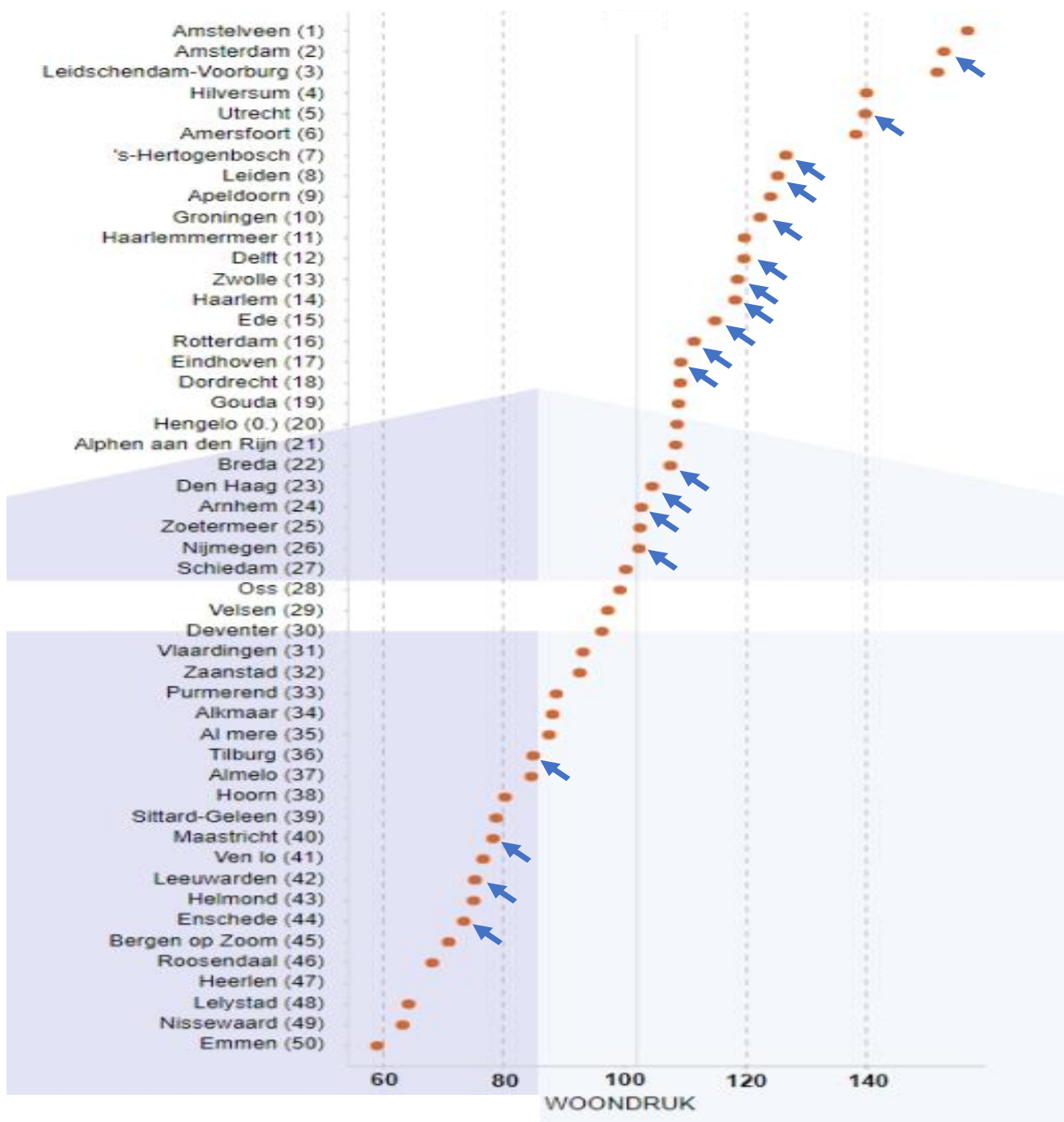
Bron: ABF (2023)

2.3.2 Studentensteden versus andere steden

Studentensteden zijn vaak gewilde plekken om te wonen en kennen een grote schaarste van betaalbare woonruimte (Landelijk Platform Studentenhuisvesting, 2022). Figuur 2.2 laat zien dat studentensteden over het algemeen een hogere woondruk kennen dan andere grote steden. Volgens de Landelijke Monitor Studentenhuisvesting is de druk op de woningmarkt voor studenten hoog in negen van de twintig steden met hoger onderwijsinstellingen (ABF, 2023).²³ Er zijn echter grote verschillen tussen de studentensteden. Bij de universiteitssteden is de druk met name hoog in Amsterdam en Utrecht, en ook in Leiden, Groningen en Delft is de druk hoog.

²³ Deze negen steden zijn Amsterdam, Delft, Den Bosch, Eindhoven, Leiden, Nijmegen, Rotterdam, Utrecht en Zwolle (ABF, 2023, par. 5.3).

Figuur 2.2 De meeste studentensteden (blauwe pijlen) kennen een hoge woondruk dan andere grote steden

Noot: De figuur geeft de vijftig grootste steden van Nederland weer, geordend van hoge naar lage woondruk. De woondruk is een index die de verhouding laat zien tussen vraag en aanbod van woningen. Bijvoorbeeld een woondruk van 150 betekent dat de vraag 50 procent groter is dan het aanbod. Studentensteden (de blauwe pijlen) zijn ontleend aan ABF (2023).

Bron: Atlas Research (ontleend aan <https://www.interveste.nl/blog/wp-content/uploads/2022/06/Woondruk-Atlas-Research-2022-a-1.svg>), bewerking SEO Economisch Onderzoek.

2.3.3 Woonwensen en zoektijden

Uit de Landelijke Monitor Studentenhuisvesting 2023 (ABF, 2023) blijkt dat veel studenten anders willen wonen. Voor een berekening van kosten en baten is met name relevant hoeveel geld zij daarvoor over hebben (betalingsbereidheid).

Thuiswonende studenten

Thuiswonende studenten die het ouderlijk huis verlaten, hebben daar geld voor over. De Landelijke Monitor Studentenhuisvesting geeft aan dat uitwonende studenten 555 euro per maand aan woonlasten betalen, waarvan 65 euro wordt gedekt door meebetalende medebewoners/partner en 180 euro door ouderlijke bijdragen.²⁴ Netto betaalt de uitwonende student dus 310 euro per maand om uitwonend te zijn. Er zijn 115.600 studenten die het ouderlijk huis binnen een jaar willen verlaten.

Uitwonende studenten

Uitwonende studenten willen meer huur betalen voor gewenste locaties, namelijk 155 euro extra per maand voor hun tweede voorkeurslocatie (vaak rand centrum/campus) in plaats van op de minst geliefde locatie (vaak buiten het centrum). Dit betreft 36 procent van de uitwonende studenten.²⁵ De betalingsbereidheid is 75 euro per maand om op hun eerste voorkeurslocatie (vaak het centrum) te wonen in plaats van op hun tweede voorkeurslocatie. Dit betreft 27 procent van de uitwonende studenten. Daarnaast hebben uitwonende studenten extra huur over voor hun gewenste woningtypen. Voor een éénkamerwoning in plaats van kamer met gedeelde voorzieningen willen zij 185 euro neertellen. Voor een meerkamerwoning in plaats van een éénkamerwoning is dat 180 euro.

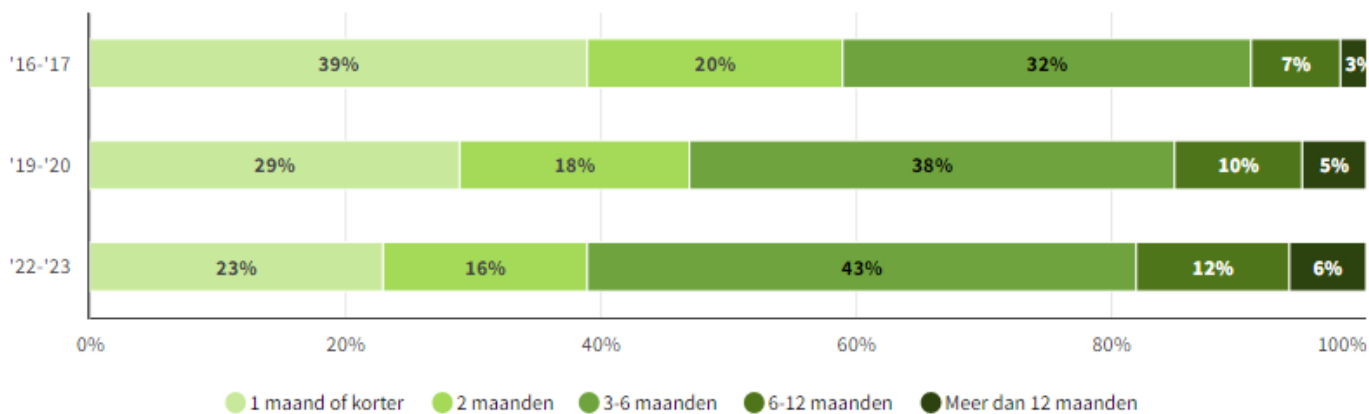
Gemiddeld zochten uitwonende studenten in het studiejaar '22-'23 4,7 maanden naar hun woning. Figuur 2.3 laat zien dat de zoektijd de afgelopen jaren is toegenomen.

²⁴ De ouderlijke bijdragen voor zakgeld zijn bij uitwonende studenten 235 euro en bij thuiswonende studenten 45 euro per maand. De ouderlijke bijdragen voor meebetalen van lasten zijn resp. 215 en 225 euro per maand (zie ABF, 2023, paragraaf 2.1). De totale ouderlijke bijdrage is dus bij uitwonende studenten $235 - 45 + 215 - 225 = 180$ euro per maand hoger.

²⁵ De percentages in deze alinea zijn berekend o.b.v. ABF (2023), paragraaf 3.1, figuur "Huidige en gewenste locatie van jonge studenten met een verhuiscwens".

Figuur 2.3 De zoektijd van studenten naar woonruimte is sinds 2016 toegenomen

Ervaren actieve zoektijd van uitwonende studenten

Bron: ABF (2023)

2.3.4 Prijselasticiteiten

Een andere manier dan zoekkosten om de woningmarktbaten van minder buitenlandse studenten te schatten is een analyse met behulp van prijselasticiteiten van vraag en aanbod van woningen, maar deze aanpak blijkt in de praktijk lastig. Elasticiteiten worden in een dergelijke analyse gebruikt om veranderingen van het producentensurplus en het consumentensurplus in te schatten die voortkomen uit een lagere woningvraag. Schattingen van de vraagelasticiteit lopen echter sterk uiteen; die liggen doorgaans tussen 0 en 1. Wel is bekend dat de aanbodelasticiteit zeer laag is, omdat het woningaanbod in Nederland vooral door regulering wordt bepaald (Groot, 2022). Eén studie gaat specifiek in op de prijselasticiteit van de vraag naar woningen door studenten. Het gaat om studenten uit het vasteland van China die in Hong Kong studeren. In verschillende specificaties van de regressievergelijking varieert de prijselasticiteit van -0,46 tot -0,724 (Chang, 2017, p. 537, Table 4).

2.4 Bredere economische effecten

Vestigingsplaatseffecten

De literatuur levert weinig harde informatie op over de vestigingsklimaatseffecten van Engelstalige opleidingen of van buitenlandse studenten. CPB (2019), het Interdepartementale beleidsonderzoek (Financiën, 2019) en het advies van de Onderwijsraad (2018) over internationalisering van het hoger onderwijs gaan niet op deze effecten in. Kosten-batenanalyses van internationalisering besteden ook niet of nauwelijks aandacht aan deze effecten (bijvoorbeeld Throsby (1998), Vickers & Bekhradnia (2007), De Witte & Soncin (2021)).

Volgens de Monitor Ondernemingsklimaat van SEO en de Amsterdam Business School overweegt één op de zes bedrijven op zijn minst regelmatig tot voortdurend om Nederland te verlaten; 26 procent overweegt het incidenteel. Internationale organisaties overwegen vaker om Nederland te verlaten. De tevredenheid over de aanwezigheid van talent daalt. Bedrijven signaleren dat de voorspelbaarheid van het overheidsbeleid is afgenomen (De Jong et al., 2023).

Uit de Innovatiemonitor van SEO en UvA blijkt dat 17 procent van de bedrijven ontevreden is over de aanwezigheid van talent in Nederland. Dit percentage heeft echter geen sterke samenhang met de algemene tevredenheid over het ondernemingsklimaat (De Jong et al., 2022). Een studie van BCI (2023) onder zeventien bedrijven die uit Nederland zijn weggegaan of waarvan onderdelen uit Nederland zijn vertrokken, laat zien dat de redenen meestal geen 'push' factoren (ongewenste eigenschappen van het ondernemingsklimaat in Nederland) zijn, maar bedrijfsspecifieke factoren en strategie van het (moeder)bedrijf. Bij de pushfactoren wordt beperkte beschikbaarheid van personeel vaak genoemd.

Concurrentiepositie van bedrijven

Een studie in opdracht van de Europese commissie laat zien dat het mkb in Europa meer exporteert als het personeel talenkennis heeft (Cilt & Interact, 2006, p. 54). Daarbij wordt echter niet duidelijk of talenkennis een oorzaak is van meer export, of een gevolg.

Wel is er goede informatie over de invloed van (hoger) onderwijs in het algemeen (los van de taal) op de internationale concurrentiepositie. In internationale rankings van de concurrentiekracht van landen is hoger onderwijs een belangrijke component (Keser, 2015). De ranking van het World Economic Forum wordt bijvoorbeeld voor 8,3 procent bepaald door kennis en vaardigheden ('skills') (World Economic Forum, 2019, p. 611). Wat betreft onderwijskwaliteit scoort Nederland goed in internationale rankings. Zo is Nederland wat betreft kennis en vaardigheden ('skill set') van afgestudeerden volgens het World Economic Forum het derde land in de wereld (World Economic Forum, 2019, p. 420).

Economische impact en productiviteitseffecten

Uit onderstaande tekstbox blijkt dat de (netto) baten van universiteiten beter kunnen worden gemeten via productiviteitseffecten dan via de economische impact (aantallen banen en toegevoegde waarde). Research & Development (R&D) kan de productiviteit van bedrijven sterk verhogen. Over de productiviteitseffecten van economisch en bedrijfskundig onderzoek is in de literatuur echter geen informatie gevonden.

Box 2.2 Economische impact en productiviteitseffecten van universiteiten

Uit diverse onderzoeken blijkt dat universiteiten een substantiële economische impact hebben. Zo is de impact voor Nederland van de Rijksuniversiteit Groningen (inclusief het UMC) geschat op 2,5 miljard euro toegevoegde waarde en 30.000 banen (Biggar, 2014). Een soortgelijke studie voor de Universiteit Leiden (inclusief het LUMC) liet een impact voor Nederland zien van bijna twee miljard euro en meer dan 20.000 banen. Recent schatte SEO (2023) de uitgaven van studenten aan de Faculteit Economie en Bedrijfskunde van de Universiteit van Amsterdam op 124 miljoen euro per jaar.

Deze impactcijfers zijn echter geen netto baten. Om deze toegevoegde waarde te realiseren worden de productie-factoren arbeid en kapitaal ingezet, en die brengen kosten met zich mee. Obligatiehouders en aandeelhouders eisen compensatie voor het beschikbaar stellen van geld en voor de risico's die zij daarmee lopen. Uiteindelijk zijn alleen 'overwinsten' een netto economische baat. Deze kunnen bijvoorbeeld voortkomen uit marktmacht (monopolies, oligopolies). Marktmacht kan op zijn beurt voortkomen uit succesvolle Research & Development (R&D).

Een netto baat kan met name ontstaan als de productiviteit stijgt, bijvoorbeeld door technische innovaties of efficiëntere werkmethoden als gevolg van R&D. Er is veel onderzoek verricht naar de impact van R&D op de productiviteit, maar dit betreft vooral R&D door bedrijven (zie OECD, 2015). Deze investeringen kennen hoge rendementen. Bovendien is het maatschappelijk rendement hoger dan het private rendement. De OECD (2015) schat het maatschappelijk rendement van R&D op 1,2 (120%). Over de productiviteitseffecten van publiek onderzoek zijn er echter slechts enkele studies (zie OECD, 2015, p. 19). Deze hebben betrekking op R&D in het algemeen (inclusief met name onderzoek naar techniek), niet op effecten van economisch en bedrijfskundig onderzoek in het bijzonder. Hieruit moeten we concluderen dat de netto productiviteitseffecten van economisch en bedrijfskundig onderzoek helaas onbekend zijn.

Bron: SEO Economisch Onderzoek

2.5 Andere landen

Geen internationale vergelijking

Een vergelijking van internationalisering van het hoger onderwijs in verschillende landen valt buiten de scope van dit onderzoek. Het doel is om de effecten, kosten en baten in Nederland te schatten. Onderzoeken waarin de internationalisering in andere landen wordt beschreven zonder cijfers of andere informatie die voor Nederland bruikbaar is kunnen zeer interessant zijn, maar dragen niet bij aan dat doel. Niettemin gaan we kort in op internationalisering in Denemarken en Vlaanderen, om een indruk te geven van verschillen met het Nederlandse beleid.

Denemarken

In Denemarken is het percentage internationale studenten in het hoger onderwijs lager dan in Nederland (in 2021: Denemarken 10,0 procent, Nederland 13,7 procent).²⁶ Voor EER-studenten is er geen collegegeld.²⁷ De Deense overheid legt de laatste jaren echter wel beperkingen op. In 2018 werd besloten dat het aantal internationale studenten met 1.200 moest dalen. Voor iedere universiteit werd een afzonderlijke reductie vastgelegd. De universiteiten dienden zelf te bepalen hoe zij dit invullen. Sommige universiteiten stelden hoge eisen aan de beheersing van de Deense taal. Andere universiteiten verdeelden de reductie over afzonderlijke studies. Andere universiteiten verminderden het aanbod van onderwijs (en onderzoeksgroepen).²⁸ In 2021 besloot het Deense kabinet om het aantal Engelstalige studies terug te brengen.²⁹ Wright & Zitnansky (2021) stellen dat internationalisering voor Denemarken tot economische baten leidt en dat de internationalisering is verminderd om de Deense overheid geld te besparen (met name studiebeurzen voor EU-studenten). In 2023 riep de Deense minister voor hoger onderwijs echter op om weer meer plaatsen voor internationale studenten te creëren, met name vanwege de behoefte aan hoogopgeleide werknemers.³⁰

Vlaanderen

In Vlaanderen nam het percentage buitenlandse studenten tussen 2008/2009 en 2018/2019 toe van 6,4 procent naar 11,9 procent. Bijna elke bacheloropleiding wordt (ook) vrijwel geheel in het Nederlands aangeboden. De Vlaamse overheid mikt op een toename van het aandeel anderstalige bacheloropleidingen van zes procent naar negen procent (De Witte et al., 2020). Er is in Vlaanderen veel debat over internationalisering, waarbij vrees voor 'verengelsing' van het onderwijs een belangrijk aspect is. Enkele tegengestelde citaten uit het debat zijn: "Studeren in de moedertaal is nog altijd het meest efficiënt" versus "Door in het Engels les te geven kan informatie vaak efficiënter worden overgebracht". Recent zijn enkele aanvragen voor Engelstalige bachelor- en masteropleidingen afgewezen om 'verengelsing' van het hoger onderwijs te voorkomen.³¹

²⁶ OECD (2023), p. 246.

²⁷ <https://www.internations.org/denmark-expats/guide/education#:~:text=The%20public%20education%20system%20is,attend%20public%20schools%20or%20folkeskole.>

²⁸ <https://dpu.au.dk/forskning/forskningsprogrammer/chef/projects/higher-education-policy-and-practice/de-internationalization-of-danish-higher-education>. Zie ook Wright & Zitnansky (2021).

²⁹ https://ufm.dk/aktuelt/pressemeddelelser/2021/ny-politisk-aftale-begraenser-su-udgifter-til-udenlandske-studerende-fra-eu-1?fbclid=IwAR0qT_HJMcV9yGad4jZ3InVUohWUjI3yyFN8YNe4TNzkPW0kMrL0MS7xg38

³⁰ <https://thepienews.com/news/danish-minister-international-student-labour-shortages/>

³¹ <https://www.veto.be/onderwijs/debat-rond-verengelsing-bereikt-kookpunt/329820> .

2.6 Andere studies

Tijdens dit onderzoek zijn diverse andere bronnen doorgenomen, naast de publicaties die hierboven in dit hoofdstuk worden geciteerd. Deze andere bronnen bevatten informatie over internationalisering in het hoger onderwijs, maar bieden geen directe aanknopingspunten voor het berekenen van kosten en baten in ons onderzoek. We noemen deze bronnen om te laten zien dat we ze hebben bekeken:

- Baker, Creedy & Johnson (1996). Financing and effects of internationalization in higher education: an Australian country study.
- Haines (2020). Policy, principles and practices for the international classroom at a university in the Netherlands: How do we support the lecturers?
- Inspectie van het Onderwijs (2018). Nederlands of niet: Gedragscodes en taalbeleid in het hoger onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2019). Internationalisering en de toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor Nederlandse studenten.
- Jibeen, Khan (2015). Internationalization of Higher Education: Potential Benefits and Costs.
- Llurda, Cots & Armengol (2014). Views on multilingualism and Internationalization in higher education: administrative staff in the spotlight.
- OCW (2018). Internationalisering in evenwicht. Brief van minister Van Engelshoven aan de Tweede Kamer.
- Onderwijsraad (2011). Weloverwogen gebruik van Engels in het hoger onderwijs.
- Parsons (2008). The Effects of the Internationalisation of Universities on Domestic Students.
- Seeber, Meoli & Cattaneo (2020). How do European higher education institutions internationalize?
- Skyrme & McGee (2016) - Pulled in many directions: tensions and complexity for academic staff responding to international students.
- De Wit (2011). Trends, Issues and Challenges in Internationalisation of Higher Education, Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam.

3 Effecten, kosten en baten

Vermindering van het aantal internationale economie- en bedrijfskundestudenten leidt op korte termijn tot besparingen voor de overheid. Op de lange termijn zijn er echter negatieve effecten op de economie en de overheidsinkomsten. De effecten op de woningmarkt zijn positief, maar relatief klein.

3.1 Uitgangspunten

3.1.1 Huidige situatie

Opleidingen en studenten

Nederland telt 35 bacheloropleidingen in Economie en Bedrijfskunde. Van deze opleidingen worden er 26 in het Engels aangeboden. Van deze 26 opleidingen worden er 17 volledig in het Engels aangeboden en 9 zowel in het Engels als in het Nederlands.³² Er zijn 98 masteropleidingen in Economie en Bedrijfskunde, waarvan er 92 Engelstalig zijn.

In 2022 telt Nederland 35.798 wo-bachelorstudenten Economie en Bedrijfskunde, waarvan 33 procent internationale studenten (11.958 studenten). Er volgen in 2022 17.056 studenten een master in Economie en Bedrijfskunde, waarvan 31 procent een internationale student is (5.325 studenten).³³

Het is van belang om onderscheid te maken tussen EER-studenten en niet-EER-studenten. De EER bestaat uit alle EU-landen plus Liechtenstein, Noorwegen en IJsland. EER-studenten hebben dezelfde rechten als Nederlandse studenten en betalen hetzelfde wettelijk collegegeld. Studenten uit Zwitserland en Suriname worden ook behandeld als EER-studenten. De overheid draagt bij al deze studenten dus ook bij in de bekostiging. Ook hebben EER-studenten als ze een baan in Nederland hebben (van minstens 24 uur per maand) recht op studiefinanciering.³⁴ Van de internationale bachelorstudenten economie komt ongeveer 70 procent uit de EER (+ Zwitserland en Suriname) en 28 procent van buiten de EER.³⁵ Bij de overige 2 procent is onbekend waar zij vandaan komen, omdat bij landen waar minder dan 10 studenten vandaan komen het precieze aantal niet bekendgemaakt wordt. In de berekeningen in dit hoofdstuk veronderstellen we dat deze studenten van buiten de EER komen. Bij de masterstudenten zijn de verhoudingen vergelijkbaar, namelijk 71 procent EER-studenten en 26 procent niet-EER-studenten.

³² Op basis van het CROHO-register, gefilterd op onderdeel 'Economie', en de websites van de universiteiten.

³³ NUFFIC (2023). Fields of study (interactief dashboard).

³⁴ Kamerstukken II 2022/23, 22452, nr. 85, p. 20 (Kamerbrief Beheersing internationale studentenstromen in het hoger onderwijs).

³⁵ NUFFIC (2023). Countries of origin (interactief dashboard).

Tabel 3.1 Ongeveer een derde deel van de universitaire studenten Economie en Bedrijfskunde komt uit het buitenland

Studenten	Aantal (%)
Totaal aantal studenten Nederland	342.000 ³⁶
Totaal aantal studenten Economie & Bedrijfskunde (bachelor & master)	53.000
Bachelors	
Totaal aantal studenten Economie (wo) - 2022	35.798
Buitenlandse studenten Economie (wo) - 2022	11.958 (33%)
EER studenten	8.385 (70%)
Niet-EER-studenten	3.366 (28%)
Onbekend	207 (2%)
Masters	
Totaal aantal studenten Economie - 2022	17.056
Buitenlandse studenten Economie	5.325 (31%)
EER studenten	3.767 (71%)
Niet-EER-studenten	1.383 (26%)
Onbekend	175 (3%)

Bron: NUFFIC, DUO

De belangrijkste herkomstlanden van buitenlandse Economie- en Bedrijfskundestudenten in Nederland zijn voor wo-bachelors en -masters hetzelfde.³⁷ Duitsland is bij uitstek het belangrijkste herkomstland, met op de tweede plaats China. Tabel 3.2 geeft een verdere uitsplitsing naar de vijf belangrijkste herkomstlanden voor studenten Economie in 2017.

Tabel 3.2 Duitsland is het meest voorkomende herkomstland van buitenlandse studenten in Nederland

Wo-bachelor		Wo-master	
Land	Percentage van alle studenten	Land	Percentage van alle studenten
Duitsland	7,23%	Duitsland	7,87%
China	1,94%	China	3,44%
België	1,83%	Griekenland	3,35%
Italië	1,17%	Italië	1,93%
Frankrijk	1,06%	Bulgarije	0,97%

Bron: CPB (2019).

³⁶ Duo (2022). Kerncijfers 2022. <https://duo.nl/images/duo-kerncijfers-2022.pdf>

³⁷ CPB (2019). *De economische effecten van internationalisering in het hoger onderwijs en mbo*. Den Haag: Centraal Planbureau.

3.1.2 Aanpak schatten effecten

Daling aantal bachelorstudenten

In alle berekeningen in dit hoofdstuk gebruiken we bovenstaande cijfers van het NUFFIC over het aantal internationale bachelorstudenten in de economische opleidingen in Nederland. We gaan er in het door ons berekende scenario van uit dat er bij bekostigde Nederlandstalige bachelors Economie en Bedrijfskunde geen internationale studenten meer komen, dus dat die volledige groep van 11.958 studenten wegvalt.³⁸

Daling aantal masterstudenten

Volgens Universiteiten van Nederland bestond de instroom van nieuwe internationale studenten in de economische masters in 2022 uit 3.370 studenten. 47 procent hiervan (1.582 studenten) heeft een wo- of hbo-bachelor gevolgd in Nederland, 53 procent niet (1.788 studenten). Deze cijfers betreffen de nieuwe instroom. Het totale aantal studenten in de master is hoger, omdat veel studenten meer dan een jaar over hun opleiding doen. Als we het percentage doortrekken en stellen dat 47 procent van alle internationale studenten in de wo-master daarvoor een bachelor in Nederland heeft gevolgd, zou dat betekenen dat $47\% * 5.325 = 2.500$ internationale studenten per jaar een master volgen nadat ze een Nederlandse bachelor hebben behaald.

In dit onderzoek doen we de aanname dat, omdat alle internationale bachelorstudenten wegvallen, de doorstroom (de internationale masterstudenten met een Nederlandse bachelor) ook volledig wegvalt. In totaal komt dit uit op de aantallen in Tabel 3.3. De tabel geeft ook aan hoeveel studenten wegvallen als - naast het wegvallen van internationale bachelorstudenten - ook de directe instroom van masterstudenten uit het buitenland met twintig procent daalt. Dit zou het gevolg kunnen zijn van minder actieve werving van buitenlandse masterstudenten. De omvang van deze daling is niet onderbouwd. Het doel van de analyse is om te laten zien wat de effecten zijn van een daling van deze omvang. In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op de effecten van grotere of kleinere dalingen.

In dit hoofdstuk presenteren we vooral de resultaten van het wegvallen van de buitenlandse bachelorstudenten en de doorstroom naar de master. Om het hoofdstuk niet te lang te maken besteden we slechts incidenteel aandacht aan de extra variant met minder directe instroom van buitenlandse masterstudenten. Die extra variant komt ook aan de orde bij het totaalbeeld van kosten en baten in hoofdstuk 4.

³⁸ In de praktijk zal een deel van de Belgische, Surinaamse, Zuid-Afrikaanse en Duitse studenten in staat zijn om Nederlands onderwijs te volgen. Het is niet duidelijk hoeveel studenten uit deze landen de Nederlandse taal beheersen. En evenmin is duidelijk in hoeverre zij een Nederlandstalige opleiding aantrekkelijk vinden.

Tabel 3.3 In dit onderzoek berekenen we de effecten van bijna 12.000 minder bachelorstudenten en 2.500 minder masterstudenten Economie en Bedrijfskunde

	Geen internationale bachelorstudenten meer	... en tevens 20% minder directe instroom internationale masterstudenten
Daling aantal bachelorstudenten Economie en Bedrijfskunde	11.958	11.958
Waarvan: EER-bachelorstudenten	8.385	8.385
Niet-EER-bachelorstudenten en onbekend	3.573	3.573
Daling aantal masterstudenten Economie en Bedrijfskunde door minder doorstroom na bachelor	2.500	2.500
Waarvan: EER-masterstudenten	1.769	1.769
Niet-EER-masterstudenten en onbekend	731	731
Daling aantal masterstudenten Economie en Bedrijfskunde door minder directe instroom vanuit buitenland	0	2.825
Waarvan: EER-masterstudenten		2.006
Niet-EER-masterstudenten en onbekend		819
Totale daling van het aantal studenten	14.458	17.283

Bron: SEO Economisch Onderzoek

Personeel

Het Rathenau Instituut (2022) publiceert cijfers over het aandeel buitenlands wetenschappelijk personeel. Uit deze cijfers blijkt dat op de economiefaculteiten 53,2 procent van het personeel in 2022 niet Nederlands is. Voor alle Nederlandse faculteiten bij elkaar is dit percentage 46,4 procent. Ook de verdeling naar functie en naar land van herkomst is bekend. Door aan te nemen dat de verhoudingen binnen de economiefaculteiten gelijk zijn aan de verhoudingen in heel Nederland, komen we tot de aantallen zoals weergegeven in Tabel 3.4.

Tabel 3.4 Het aandeel buitenlands personeel is relatief hoog onder onderzoekers, promovendi en universitair docenten

	Niet-Nederlands wetenschappelijk personeel in heel Nederland ^a	Niet-Nederlands wetenschappelijk personeel op de economische faculteiten ^b
Totaal	14.751 (46,4%)	2.544 (53,2%)
HGL - Hoogleraar	713 (22,9%)	249 (26,3%)
UHD - Universitair hoofddocent	1.000 (34,3%)	234 (39,3%)
UD - Universitair docent	3.196 (48,6%)	527 (55,7%)
OWPOW (docenten)	1.131 (27,6%)	328 (31,7%)
OWPOZ (onderzoekers)	2.649 (63,9%)	332 (73,3%)
OVWP - Overig WP	234 (71,4%)	26 (81,9%)
PROM - Promovendus	3826 (55,0%)	848 (63,1%)

Bron: a) Rathenau Instituut (2022) b) Het totaal is gebaseerd op data van het Rathenau Instituut (2022). Aantallen per functie zijn benaderd op basis van het totaal en de procentuele verhoudingen in heel Nederland.

3.2 Universiteiten, studenten en het Rijk

3.2.1 Effecten voor universiteiten

Kosten en opbrengsten EER-studenten

Universiteiten ontvangen collegegeld van de studenten zelf. EER-studenten betalen in principe, net als Nederlandse studenten, het wettelijk collegegeld. Deze post schatten we op 22,4 miljoen euro per jaar. Dit is berekend door het wettelijke collegegeld per student van €2.209 te vermenigvuldigen met het aantal internationale EER-bachelor- en masterstudenten in het vakgebied Economie.

Daarnaast ontvangen de universiteiten bekostiging van het Rijk voor EER-studenten. Die bekostiging schatten we als volgt. Het diplomarendement (diploma binnen vier jaar) voor EER-bachelorstudenten is 66 procent.³⁹ De inkomsten per jaar per bachelorstudent komen dan uit op €4.285 (rijksbijdrage per inschrijving) + 66% * 25% * €4.285 (rijksbijdrage per diploma) + 66% * 25% * €1.993 (onderzoeksupslag per diploma) = €5.321.⁴⁰ Het diplomarendement voor masterstudenten in nominaal plus één jaar was in 2019 ongeveer 78 procent.⁴¹ De gemiddelde inkomsten per jaar per masterstudent komen uit op €4.285 (rijksbijdrage per inschrijving) + 78% * 50% * €4.285 (rijksbijdrage per diploma) + 78% * 50% * €3.986 (onderzoeksupslag per diploma) = €7.511. Volgens deze berekening daalt de bekostiging voor EER-studenten door minder buitenlandse bachelorstudenten Economie en Bedrijfskunde met 57,9 miljoen euro per jaar. In de berekeningen gaan we ervan uit dat de rijksbijdrage per inschrijving en per diploma niet wordt beïnvloed door het aantal internationale studenten.

³⁹ Inspectie van het Onderwijs (2022). *Factsheet Studiesucces van internationale studenten in de wo-bachelor*. Den Haag: Inspectie van het Onderwijs.

⁴⁰ Bedragen uit Universiteit van Amsterdam (2023). *Infographic Rijksbijdrage*.

⁴¹ Inspectie van het Onderwijs (2019). *De Staat van het Onderwijs 2019*. Den Haag: Inspectie van het Onderwijs (figuur 6.2e).

Opleidingskosten EER-studenten (universiteiten)

We gaan er in de kwantificering van uit dat de (marginale) kosten per student gelijk zijn aan het wettelijk collegegeld plus de rijksbijdrage. Minder EER-studenten heeft onder deze veronderstelling per saldo geen effect op de begroting van universiteiten. Of met andere woorden: tegenover de daling van de bekostiging van EER-studenten met 57,9 miljoen euro per jaar staat een besparing van opleidingskosten van 57,9 miljoen euro per jaar. We beseffen dat er mogelijk schaalnadelen zijn bij minder studenten, maar we gaan er in de berekening van uit dat de rijksbijdrage plus het collegegeld een benadering is voor de marginale kosten per student. Schaalnadelen hebben we wel opgenomen als niet-gekwantificeerde nadelige post voor de universiteiten, waar we hieronder verder op ingaan.

Kosten en opbrengsten niet-EER-studenten

Niet-EER-studenten betalen instellingscollegegeld, wat aanzienlijk hoger is dan het wettelijk collegegeld. Voor deze studenten ontvangen universiteiten geen rijksbijdrage. Tussen universiteiten kan het instellingscollegegeld voor dezelfde opleiding flink verschillen. Daarnaast is het instellingscollegegeld voor niet-EER-studenten op de meeste universiteiten hoger dan voor EER-studenten die instellingscollegegeld moeten betalen (bijvoorbeeld omdat het de tweede studie is van EER-studenten). Bij de berekening van het verlies van universiteiten als er geen niet-EER-bachelorstudenten meer komen, kijken we als benadering naar het gemiddelde verschil tussen het instellingscollegegeld voor niet-EER-studenten en de rijksbijdrage + wettelijk collegegeld. Ook in deze berekening geldt dus het uitgangspunt dat het wettelijk collegegeld samen met de rijksbijdrage voldoende is om de student te bekostigen, waarbij we geen rekening houden met mogelijke schaalnadelen bij kleinere aantallen studenten.

Het gemiddelde instellingscollegegeld voor niet-EER-studenten is voor een bachelor Economie en Bedrijfskunde €10.373 en voor een master Economie en Bedrijfskunde €16.475 per jaar.⁴² De netto-opbrengst per bachelorstudent komt daarmee uit op €2.843 en voor een masterstudent op €6.756 per jaar. Het totale verlies voor universiteiten door minder niet-EER-studenten komt dan uit op 15,1 miljoen euro per jaar.

Aanpassing personeelsbestand

Geen Engelstalige bachelors Economie en Bedrijfskunde meer heeft op twee manieren invloed op het personeelsbestand: er zullen in totaal minder docenten zijn door een kleiner aantal studenten en door minder bekostiging; en het benodigde minimale aandeel personeel dat Nederlands spreekt zal stijgen.

Lagere studentaantallen

Als we uitgaan van in totaal 14.458 minder studenten Economie en Bedrijfskunde (Tabel 3.3), dan komt dit overeen met 27 procent van het totale studentenaantal. Minder studenten betekent dat er minder docenten nodig zijn, omdat een deel van de werkgroepen (onderwijs waarbij studenten worden gesplitst in kleine groepen) zal vervallen. Daarnaast wordt een deel van de bacheloropleidingen momenteel zowel in het Nederlands als het Engels gegeven. Als die bacheloropleidingen alleen nog maar in het Nederlands worden gegeven, vallen ook de hoorcolleges van deze Engelstalige bacheloropleidingen weg. Naast het feit dat er minder docenten nodig zullen zijn, is er ook minder ruimte voor universiteiten om docenten in dienst te houden of aan te nemen omdat universiteiten door de lagere studentenaantallen ook minder bekostiging ontvangen.

Het is om verschillende redenen niet te berekenen hoeveel minder personeel dit zou betekenen, onder andere omdat een deel van de bekostiging vast is en omdat het aantal hoorcollegedocenten vast is en niet afhankelijk van studentaantallen. We nemen in de doorrekening aan dat 27 procent minder studenten ook 27 procent minder

⁴² Gebaseerd op de websites van de universiteiten die economische opleidingen aanbieden.

personeel betekent. In het overzicht van kosten en baten (hoofdstuk 4) nemen we echter ook niet-gekwantificeerde schaalnadelen op. Daarnaast beschrijven we de schaalnadelen hieronder in meer detail.

Groter aandeel Nederlandstalige vakken

Volgens cijfers van het Rathenau Instituut (2022) heeft meer dan de helft van het personeel aan de economische faculteiten in Nederland niet de Nederlandse nationaliteit. Op basis van onze berekeningen wordt 71 procent van de studiepunten in de bachelors in het Engels gegeven en 81 procent van alle studiepunten (bachelor en master). In een Nederlandstalige bachelor mag echter hooguit 33 procent van de studiepunten in het Engels gegeven worden. Ervan uitgaande dat vrijwel alle Nederlandstalige docenten ook in het Engels les kunnen geven, vormt het in principe geen probleem als het aandeel Nederlandstalige docenten relatief hoog is, maar er kan wel een probleem ontstaan als het aandeel niet-Nederlandstalige docenten relatief hoog is terwijl een groot deel van de vakken in het Nederlands gegeven moet worden.

Een precieze inschatting van de gevolgen van Nederlandstalige bachelors voor de samenstelling van het personeelsbestand is lastig, omdat dit sterk afhankelijk is van de verdeling van personeel over de vakken binnen de universiteit en het aandeel tijd dat aan onderwijs besteed wordt naast het wetenschappelijke werk. Om een indicatie te krijgen van dit effect hebben we een tentatieve berekening gemaakt, die beschreven staat in Bijlage B. Uit deze berekening blijkt dat 2 tot 25 procent van het totale wetenschappelijke personeelsbestand van de faculteiten Economie en Bedrijfskunde zal moeten vertrekken (of op hoog niveau Nederlands zal moeten leren) vanwege de taaleis. De bandbreedte van dit percentage is erg ruim, omdat het sterk afhangt van de mate waarin onderwijstaken geschoven kunnen worden tussen personen. Dit is niet bekend en zal ook verschillen per universiteit.

Omdat meer dan de helft van het personeelsbestand in het domein Economie niet Nederlandstalig is (zie Bijlage B), kan het geven van taallessen naar een adequaat taalniveau in het Nederlands een lastige opgave zijn. Dat kost tijd en geld (de docenten zijn tijdelijk minder beschikbaar voor het geven van onderwijs). Ook is het de vraag of er voldoende taaldocenten beschikbaar zijn, gegeven dat ook bachelorstudies in andere domeinen in het Nederlands gegeven moeten worden.

Overige effecten

Op de korte termijn zullen vakken omgezet moeten worden van Engelstalig naar Nederlandstalig en zullen universiteiten hun personeelsbestand moeten aanpassen. Dit kan extra kosten en/of extra werkdruk voor de universiteit en docenten betekenen en levert dus een negatief effect op. De grootte van deze effecten kunnen we echter niet kwantificeren.

Kwaliteit en kwantiteit onderzoek

Het effect op de kwaliteit van het onderzoek is negatief, maar over de omvang van dit effect kunnen we geen concrete uitspraken doen. Minder onderzoekers betekent een lagere publicatie-output, zowel bij wetenschappelijke publicaties als bij praktijkgerichte studies. Ook leidt een eis dat docenten goed Nederlands spreken tot een minder optimale selectie van onder andere nieuwe promovendi en universitair docenten. Daarnaast zal een minder brede laag aan promovendi en onderzoekers op termijn doorwerken in de kwaliteit van de functieniveaus daarboven.

Minder (internationaal) personeel en promovendi heeft effect op de positie van Nederlandse universiteiten in internationale rankings. In verschillende rankings wordt de kwaliteit van onderzoek zwaar meegewogen. Zo wordt de Shanghai Ranking voor dertig procent bepaald door de prijzen die alumni en staf hebben gewonnen, voor twintig procent door vaak geciteerde onderzoekers in verschillende categorieën en voor veertig procent door

gepubliceerde artikelen. De laatste tien procent wordt bepaald door de academische prestaties per wetenschapper van het instituut. Een ander voorbeeld is de ranking van QS World University Rankings, die voor tien procent wordt bepaald door het aandeel internationale studenten en personeel. Ook andere rankings worden bepaald op basis van publicaties, citaties en internationale oriëntatie.

Schaalnadelen

In de berekeningen gaan we - bij gebrek aan kwantitatieve informatie - uit van geen schaalnadelen bij minder studenten. Dit is echter niet realistisch. Een hoorcollege voor tien studenten vereist in principe evenveel personeel als een hoorcollege voor honderd studenten, alleen het lokaal moet groter zijn bij meer studenten. Daarnaast heeft een universiteit veel vaste kosten, zoals voor huisvesting. Uit een eerder onderzoek van PwC bleek al dat de marginale opbrengsten van een extra student hoger zijn dan de marginale kosten.⁴³

De huidige bekostigingsstructuur houdt in dat een universiteit een groter deel van de beschikbare totale bekostiging ontvangt als er meer studenten zijn op die universiteit. Aangezien schaalvoordelen een duidelijke rol spelen, is het voor universiteiten financieel aantrekkelijk om relatief veel studenten te hebben. Daarnaast is de rijksbijdrage per student de afgelopen jaren afgenomen.⁴⁴ Uit het onderzoek van PwC bleek ook dat er kruissubsidiëring plaatsvindt binnen universiteiten.⁴⁵

Gezien deze schaalnadelen bij lagere aantallen studenten zullen de kosten voor universiteiten groter zijn dan in dit rapport geschat. Bij de schaalnadelen is wel van belang dat we in dit onderzoek kijken naar lange termijneffecten. Op korte termijn zijn veel kosten vast (staf, gebouwen), maar op lange termijn zijn meer aanpassingen mogelijk. Niettemin kunnen er ook op lange termijn schaalnadelen zijn, bijvoorbeeld als een docent lesgeeft aan een kleinere groep studenten: de kosten per student zijn dan hoger.

3.2.2 Effecten voor de overheid

Studiefinanciering EER-studenten

Studiefinanciering is vastgesteld op €274,90 per maand (basisbeurs) en €120,96 voor het studentenreisproduct. De aanvullende beurs tellen we hier niet mee, omdat niet alle studenten dit ontvangen en de hoogte ervan varieert afhankelijk van het ouderlijk inkomen en het aantal studerende kinderen in het huishouden. Het CPB (2019) geeft aan dat twintig procent van de internationale wo-studenten uit EER-landen een bijbaan heeft. Als de EER-bachelorstudenten en -doorstroom naar masters wegvallen, bespaart dit de overheid op basis van deze cijfers €9,6 miljoen aan studiefinanciering.

Kosten en opbrengsten niet-EER-studenten

In onze berekening gaan we ervan uit dat niet-EER-studenten niet leiden tot betalingen van de overheid aan universiteiten.

Vaste uitgaven van het Rijk aan universiteiten

Zoals hierboven beschreven onder 'Kosten en opbrengsten niet-EER-studenten' bestaan de uitgaven per student van de overheid uit de rijksbijdrage per inschrijving en per diploma en uit een onderzoeksupslag per diploma.

⁴³ Visser et al. (2021), hfdst. 6.

⁴⁴ UNL (2022); Financiën (2019), p.39; Commissie Van Rijn (2019).

⁴⁵ Visser et al. (2021), hfdst. 6.

Andere uitgaven van de overheid aan universiteiten zijn percentages van het totale budget of vaste bedragen. In de berekening gaan we ervan uit dat die bijdragen niet veranderen.

3.2.3 Effecten voor studenten

Kwaliteit onderwijs

Op dit moment is 53% van het personeel op de economiefaculteiten niet-Nederlands. Dit percentage neemt af naarmate het functieniveau hoger wordt. Uit Bijlage B blijkt dat waarschijnlijk 2 tot 25 procent van het personeel door de taalbarrière niet meer kan werken op Nederlandse faculteiten (of op hoog niveau Nederlands moet leren). Het is echter de vraag of anderstalige docenten bereid zijn om op dat niveau Nederlands te leren) en deels vervangen zal moeten worden door Nederlandssprekend personeel. De potentiële pool aan nieuwe docenten waaruit geselecteerd kan worden, wordt daardoor kleiner (in ieder geval voor de bachelorvakken). Een Nederlandse taaleis maakt het dus moeilijker om talent aan te trekken voor onderwijs. Verder is de kwaliteit van het onderwijs van niet-Nederlandse docenten die les gaan geven in het Nederlands hoogstwaarschijnlijk lager dan wanneer ze dat in het Engels zouden doen. Tot slot is het mogelijk dat universiteiten docenten gaan aanstellen die een relatief groot deel van het Nederlandstalige onderwijs op zich moeten nemen, waardoor de verbinding tussen onderwijs en onderzoek zou verminderen.

Een ander mogelijk effect is dat *peer effects* die nu optreden doordat Nederlandse studenten omgaan met internationale studiegenoten verdwijnen. In een onderzoek van De Witte & Soncin (2021) bleken internationale studenten geen *peer effects* te veroorzaken, maar dit was een relatief kleinschalig onderzoek op alleen de KU Leuven, dus we kunnen niet uitsluiten dat deze effecten er niet zijn. Zoals in het literatuuroverzicht benoemd, is het op basis van de literatuur niet duidelijk of de kwaliteit van academisch onderwijs verbetert door de aanwezigheid van internationale studenten.

Verder is het een reële mogelijkheid dat kleine, Engelstalige opleidingen verdwijnen bij het wegvallen van de internationale studenten. Dit is een negatief effect voor Nederlandse studenten, omdat zij minder opties hebben bij het kiezen van een bacheloropleiding.

De kwaliteit van de kennisoverdracht naar Nederlandse studenten zou wel kunnen stijgen bij Nederlandstalig onderwijs vergeleken met Engels onderwijs. Zoals benoemd in het literatuuroverzicht in hoofdstuk 2, is er een indicatie dat onderwijs in de eigen taal beter werkt. Dit zou een positief effect hebben op de onderwijskwaliteit. Dit is uiteraard onder de veronderstelling dat het Nederlandstalige onderwijs wordt gegeven door docenten die de Nederlandse taal goed beheersen. Wanneer anderstalige docenten gedwongen in het Nederlands les moeten geven, zal dit niet per definitie bevorderlijk zijn voor de kwaliteit van de kennisoverdracht.

Al met al is het daarom niet mogelijk om iets te zeggen over de grootte of de richting (positief of negatief) van het effect van geen internationale studenten meer op de kwaliteit van het onderwijs.

Taalvaardigheid

Voor effecten van en op de taalvaardigheid van studenten geldt hetzelfde als bij de kwaliteitseffecten: we kunnen geen cijfers vinden waarmee we iets kunnen zeggen over de taalvaardigheid. Hier kunnen we alleen terugverwijzen naar de literatuur (hoofdstuk 2).

Toegankelijkheid van het onderwijs

Uit onderzoek komt naar voren dat internationalisering in 2019 alleen bij numerus fixusopleidingen leidde tot minder Nederlandse studenten (zie hoofdstuk 2). Bij het merendeel van de bacheloropleidingen Economie en Bedrijfskunde is er geen numerus fixus, bij een enkele wel, zoals sommige opleidingen International Business of Business Administration. Het zou dus kunnen dat minder buitenlandse studenten de toegankelijkheid van het onderwijs verbetert. Aangezien het maar om een klein deel van de opleidingen gaat, verwachten we dat dit effect klein is. We kunnen de omvang van het effect niet kwantificeren.

3.2.4 Niet-bekostigde Engelstalige opleidingen

Als Nederlandse universiteiten niet langer de mogelijkheid hebben om bekostigde Engelstalige bachelors aan te bieden, zou dit kunnen resulteren in het aanbieden van niet-bekostigde Engelstalige bacheloropleidingen. Universiteiten verliezen dan wel hun schaalvoordelen, omdat deze studenten los van de bekostigde studenten onderwijs volgen. Ook is dit waarschijnlijk niet aantrekkelijk voor veel EER-studenten, omdat de kosten van een niet-bekostigde opleiding voor hen veel hoger zijn dan nu. Voor niet-EER-studenten is het echter minder duidelijk wat er gebeurt als de bekostigde Engelstalige opleidingen worden afgeschaft en niet-bekostigde alternatieven worden aangeboden door de universiteiten. Niet-EER-studenten betalen nu al relatief veel collegegeld, dus qua kosten maakt dit waarschijnlijk weinig verschil. De uitkomst is daarom afhankelijk van het collegegeld van deze niet-bekostigde opleidingen. In theorie zou het mogelijk zijn dat de hoeveelheid niet-EER-studenten gelijk blijft aan het huidige aantal, als het collegegeld van een niet-bekostigde opleiding niet hoger zou zijn dan het huidige instellingscollegegeld (ervan uitgaande dat de mogelijkheden voor een verblijfsvisum et cetera gelijk blijven). Dit zou alle bovengenoemde effecten dus weer kunnen verminderen.

3.2.5 Samenvattend

Universiteiten gaan er financieel op achteruit als er minder internationale studenten een bacheloropleiding volgen. Dit heeft meerdere oorzaken. Zo zorgen niet-EER-studenten voor inkomsten, zullen er schaalnadelen optreden bij minder (internationale) studenten en zullen op de korte termijn de kosten voor universiteiten stijgen vanwege de hogere administratieve kosten om de aanpassingen door te voeren. Naast de hogere kosten voor universiteiten is het aannemelijk dat de kwaliteit van onderzoek zal dalen door lagere publicatie-output en een minder brede selectiepool van promovendi. Daarnaast wordt de positie van de universiteiten op internationale rankings negatief beïnvloed door de aanwezigheid van internationaal personeel en studenten. Ook internationale samenwerkingen wegen mee, die mogelijk onder druk komen te staan. Dit tezamen geeft een reële kans dat de Nederlandse universiteiten zullen zakken op de internationale ranglijsten na het afschaffen van Engelstalige bachelors.

De kostenbesparing voor de overheid (studiefinanciering en bekostiging) verschilt tussen EER- en niet-EER-studenten. Het reduceren van het aantal EER-studenten zal de overheid tijdens de studie van deze studenten een kostenbesparing opleveren. Niet-EER-studenten ontvangen geen studiefinanciering en geen bekostiging, dus het verkleinen van deze groep studenten zal, qua studiefinanciering, niets veranderen aan deze kosten voor de overheid.

Tot slot is er geen duidelijk bewijs om iets te zeggen over de grootte of richting van het effect van geen internationale studenten op de kwaliteit van het academische onderwijs.

3.3 Arbeidsmarkt

Tentatieve schatting effect op belasting- en premie-inkomsten

We bepalen de verandering van de belasting- en premie-inkomsten als gevolg van het wegvallen van het arbeidsaanbod van (voormalige) internationale studenten. De berekeningen maken onderscheid tussen internationale studenten en Nederlandse studenten en tussen de werkperiode tijdens en na de studie. Daarnaast gaan we ervan uit dat door het lagere arbeidsaanbod er meer internationale werknemers (die niet in Nederland studeerden) naar Nederland komen voor werk en de baankansen voor Nederlandse afgestudeerden tijdelijk groter worden. Verder treden er arbeidsmarkteffecten op voor de buitenlandse universitaire staf, zoals geschat in paragraaf 3.2. Een deel van de onderzoekers en docenten die (een deel van hun) tijd aan onderwijstaken besteden zullen niet in staat zijn in het Nederlands les te geven en (daardoor) niet meer in Nederland werken. De analyse gaat ook in op het effect op belastinginkomsten (zowel die uit arbeid als uit btw als gevolg van consumptie) en premie-inkomsten van deze groep.

De analyse bestaat uit de volgende positieve en negatieve effecten:

- Minder buitenlandse studenten en daardoor:
 - Minder buitenlandse studenten die tijdens en na studie de Nederlandse arbeidsmarkt opgaan (-)
 - Minder buitenlandse staf (-)
- We nemen aan dat meer Nederlandse studenten in het buitenland (Engelstalig) gaan studeren en daardoor:
 - Minder Nederlandse studenten die tijdens en na hun studie de Nederlandse arbeidsmarkt opgaan (-)
- Als gevolg van minder arbeidsaanbod:
 - Meer internationale werknemers die naar Nederland komen voor werk (+)
 - Tijdelijk betere baankansen Nederlandse afgestudeerden (+)

Buitenlandse studenten - tijdens en na de studieperiode

Na de studie

Allereerst zal er zonder internationale studenten Economie en Bedrijfskunde in Nederland minder arbeidsaanbod vanuit de masters beschikbaar komen voor de Nederlandse arbeidsmarkt. Dit zorgt voor minder belastinginkomsten (zowel uit arbeid als uit btw) en premie-inkomsten over de gehele periode na afstuderen waarin internationale studenten in Nederland blijven werken.⁴⁶ Op dit moment blijft 32 procent van de internationale afgestudeerden uit de master in Nederland werken tegen een gemiddeld maandinkomen van € 3.148⁴⁷. Dit is de blijfkans van cohort 2020/2021 voor WO-masteropleidingen met studierichting Economie volgens cijfers van CBS Statline.⁴⁸ Het betreft het aandeel van de internationale afgestudeerden dat een jaar na afstuderen werkzaam is in Nederland.

Figuur 3.1 laat voor verschillende afstudeercohorten de ontwikkelingen in blijfkans zien tot vijf jaar na afstuderen. De analyse gaat uit van de blijfkans van het meest recente cohort (2020/2021) en extrapoleert deze blijfkans over de periode van vijf jaar na afstuderen, zie de gestippelde lijn en de bijbehorende blijfkansen. Als er geen internationale studenten meer in Nederland in de bachelor studeren zal het arbeidsaanbod dat van de master afstudeert 506 personen lager worden, één jaar na afstuderen. De analyses gaan er dus van uit dat de blijfkans zich

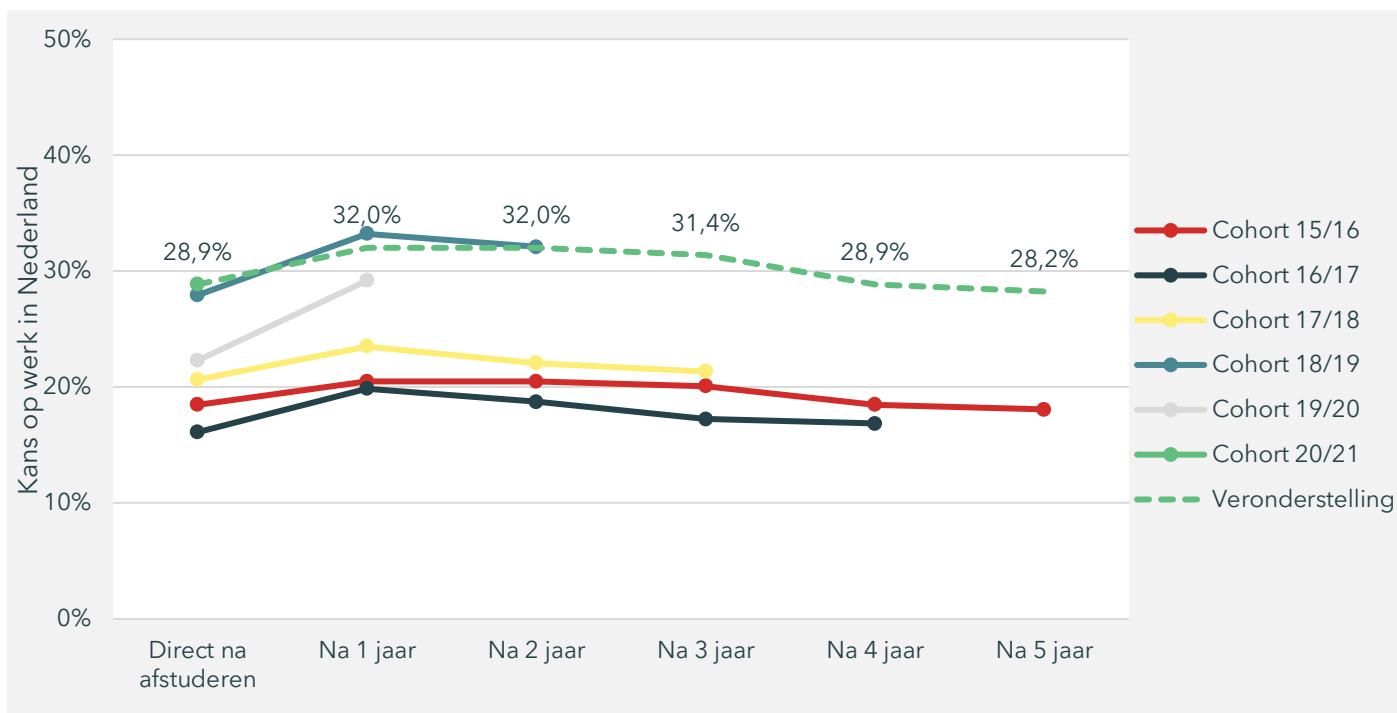
⁴⁶ Internationale alumni leveren ook productie en winst op voor bedrijven. Door het kabinet vastgestelde richtlijnen voor maatschappelijke kosten-batenanalyse geven echte aan dat alleen de belasting- en premieopbrengsten van extra werkenden worden meegeteld (SEO, 2016). De reden is dat tegenover productie en winst kosten staan van de inzet van productiefactoren, met name arbeid en kapitaal.

⁴⁷ Het gemiddelde inkomen per jaar is bepaald door het gemiddelde maandinkomen te vermenigvuldigen met veertien.

⁴⁸ Zie <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/83811NED/table?ts=1702399925437>

zo ontwikkelt als in het recente verleden en houdt er geen rekening mee dat de blijfkans in de toekomst kan veranderen door nieuw beleid.

Figuur 3.1 Een jaar na afstuderen heeft 32 procent van de internationale master-alumni met studierichting Economie een baan in Nederland

Bron: CBS Statline

Het is onzeker hoelang deze groep internationale alumni in Nederland blijft na deze periode van vijf jaar na afstuderen. Daarom hanteren we een bandbreedte voor de blijfkans in deze periode, gebaseerd op een extrapolatie van de blijfkansen na vijf jaar naar een blijfkans na veertig jaar van respectievelijk nul of tien procent (we veronderstellen dat zij daarna niet meer op de Nederlandse arbeidsmarkt zijn omdat ze gepensioneerd zijn). De analyses cumuleren de belastinginkomsten van de groep internationale alumni over deze periode van veertig jaar. De berekeningen houden rekening met een jaarlijkse loonstijging over de loopbaan per leeftijdsgroep (De Mooij et al., 2012) van: 7,1 procent voor 22-27-jarigen, 4,7 procent voor 27-32-jarigen, 4,2 procent voor 32-37-jarigen, 2,0 procent voor 37-42-jarigen en 1,8 procent voor personen boven de 42 jaar. Deze loonstijging hebben we gedisconteerd met 2,25 procent per jaar, in overeenstemming met richtlijnen voor maatschappelijke kosten-batenanalyses.⁴⁹

Tijdens de studie

Verder zullen er minder belasting- en premie-inkomsten zijn doordat er met minder buitenlandse studenten minder productie via bijbanen is. Dit effect is zeer beperkt doordat het vaak om kleine banen gaat – zowel in termen van looninkomen als het deel daarvan dat belastbaar is (we schatten: tien procent). Volgens het CPB (2019) heeft twintig procent van de internationale wo-studenten uit EER-landen een bijbaan. Voor studenten uit niet-EER landen is dit lager (tien procent), mede doordat zij niet onder het vrij verkeer van werknemers vallen en alleen met een

⁴⁹ Zie Werkgroep Discontovoet (2020). Dit advies is overgenomen door het kabinet.

tewerkstellingsvergunning mogen werken.⁵⁰ We gaan ervan uit dat van de totale groep internationale studenten 17 procent een bijbaan heeft in Nederland (gewogen gemiddelde van EER- en niet-EER-studenten).

Totaal effect

De totale verloren belasting- en premie-inkomsten van buitenlandse studenten tijdens en na de studie liggen op lange termijn tussen de 211 en 273 miljoen euro. Hier komen nog verloren belastinginkomsten uit btw, als gevolg van minder consumptie, van 45 tot 58 miljoen euro bij. Deze bandbreedtes zijn afhankelijk van de veronderstelde ontwikkeling van de blijfkans over tijd (naar nul procent of naar tien procent na veertig jaar).

Meer internationale werknemers

Het effect op het arbeidsaanbod zal deels worden gecompenseerd doordat de arbeidsvraag alsnog ingevuld kan worden door internationale werknemers die niet in Nederland gestudeerd hebben. Welk deel van het arbeidsaanbod wordt ingevuld door internationale werknemers is niet precies vast te stellen. De uitgevoerde interviews onder bedrijven (zie paragraaf 3.6) geven hierover wel kwalitatieve informatie.

Werkgevers zullen bij het terugvallen van arbeidsaanbod harder op zoek gaan naar internationale werknemers. Werkgevers zullen echter moeite hebben werknemers aan te trekken omdat zij internationaal concurreren om het arbeidsaanbod. Tegelijkertijd zal werken in Nederland voor studenten in het buitenland een minder logische keuze worden als zij hier niet gestudeerd hebben. Op dit moment geldt het opleiden van internationale studenten in Nederland als een van de manieren om het aanbod van hooggeschoold personeel te vergroten. De Nederlandse overheid maakt net als voor het aantrekken van kennismigranten onder de kennismigrantenregeling kosten om vervolgens te profiteren van de economische bijdrage van deze internationale werknemers. Paragraaf 4.3 gaat verder in op dit 'make or buy'-probleem.

De analyse gebruikt twee veronderstellingen om een bandbreedte van dit effect van extra internationale werknemers te geven. De eerste veronderstelling is dat tien procent van de niet meer door (ex)studenten in Nederland vervulde banen van internationale alumni alsnog worden ingevuld door internationale werknemers die niet in Nederland hebben gestudeerd. De alternatieve veronderstelling is dat dit aandeel 33 procent is. Dit komt neer op respectievelijk 51 of 167 werkzame personen. Voor de effecten van belasting- en premie-inkomsten van internationale werknemers gaat de analyse uit van hetzelfde gemiddelde maandinkomen (€ 3.148) en dezelfde verdisconteerde loonstijging van internationale alumni. De berekening houdt er rekening mee dat de belasting- en premieopbrengsten van internationale werknemers op dit niveau (althans in de eerste vijf jaar) lager liggen dan van afgestudeerden omdat deze groep onder de 30%-regeling valt.

De totale extra belasting- en premie-inkomsten door meer internationale werknemers liggen op lange termijn tussen de 15 en 63 miljoen euro per jaar. Deze bandbreedte is afhankelijk van de mate van substitutie tussen internationale alumni en internationale werknemers die niet in Nederland hebben gestudeerd en de veronderstelde ontwikkeling van de blijfkans over tijd.

Minder internationale staf

Paragraaf 3.2 liet zien wat de verwachte effecten zijn van minder Engelstalig onderwijs in de Economie en Bedrijfskunde-bacheloropleidingen op de staf op universiteiten. Door de verwachte aantallen die per functie in de universiteitsstaf wegvalt te vermenigvuldigen met het bruto jaarinkomen per functie (gebaseerd op de salarisschalen van de CAO) komen we tot een inschatting van hoeveel minder belasting- en premie-inkomsten er

⁵⁰ Zie [Buitenlandse studenten | Nederlandse Arbeidsinspectie \(nlarbeidsinspectie.nl\)](https://www.nlarbeidsinspectie.nl)

zal zijn als gevolg van minder internationale universitaire staf. De bandbreedte is dus afhankelijk van de aannames over hoeveel tijd er per functie aan onderwijs in de bachelor wordt besteed en de mate waarin er te schuiven is in de onderwijstaken binnen functiegroepen.

Het wegvallen van een deel van de universitaire staf zorgt voor 1 tot 12 miljoen euro aan lagere belasting- en premie-inkomsten.

Nederlandse studenten - tijdens en na studieperiode

Als de voertaal van Economie en Bedrijfskunde-bacheloropleidingen niet langer Engels is, zal de aantrekkelijkheid van de opleidingen aan Nederlandse universiteiten ook voor Nederlandse studenten veranderen. Zo kan dit invloed hebben op mogelijkheden van uitwisselingsprogramma's, vervolgstudies en stagemogelijkheden. Mogelijk gaan door de beleidswijziging meer Nederlandse studenten een bachelor in het buitenland overwegen, waardoor er in totaal ook minder Nederlandse studenten zullen zijn. De analyse maakt de veronderstelling dat er tussen de 1,25 en 1,5 keer zoveel Nederlandse studenten voor een bachelor in het buitenland kiest. Dat komt neer op 3,75 tot 4,5 procent van de studentpopulatie in plaats van de huidige 3 procent (Nuffic, 2023). Het gaat om 179 tot 358 extra Nederlandse studenten die naar het buitenland gaan. Deze kleinere totale studentpopulatie heeft effect op de belasting- en premie-inkomsten tijdens en na de studieperiode.

Doordat meer Nederlandse studenten in het buitenland studeren zullen ook meer Nederlanders in het buitenland werk vinden. Dit leidt tot minder belasting- en premie-inkomsten voor deze groep voor de periode dat deze personen in het buitenland blijven. In lijn met de blijfkans van internationale afgestudeerden in Nederland nemen we aan dat 32 procent van de Nederlandse studenten (57 tot 114 personen) in het buitenland daar blijft voor werk.

Verder zullen er door minder Nederlandse studenten ook minder bijbanen worden vervuld. Op dit moment heeft zo'n 24 procent van de studenten een bijbaan (Bussink et al., 2023). Ook hier geldt dat het negatieve effect van minder studenten op de belasting- en premie-inkomsten beperkt zal zijn doordat het vaak om kleine banen gaat - zowel in termen van looninkomen (€ 600⁵¹) als het deel daarvan dat belastbaar is (veronderstelling: tien procent).

De totale verloren belasting- en premie-inkomsten van Nederlandse studenten die naar het buitenland gaan liggen op lange termijn tussen de 24 en 62 miljoen euro.

Tijdelijk meer werkgelegenheid voor Nederlanders

Verder zal er tijdelijk een positief effect zijn op de belasting- en premie-inkomsten doordat er minder arbeidsaanbod (minder internationale afgestudeerden die de Nederlandse arbeidsmarkt opgaan) is bij dezelfde arbeidsvraag. Door de afwezigheid van internationale alumni nemen de baankansen voor Nederlandse afgestudeerden toe omdat de arbeidsvraag niet langer ingevuld kan worden door internationale studenten. Dit kan slechts gedeeltelijk worden opgevangen door meer afgestudeerden of meer ervaren mensen in het buitenland te werven. Per saldo gaat het in onze berekeningen om 339 tot 456 minder werkzame personen in Nederland. Dit effect is tijdelijk omdat op langere termijn de arbeidsvraag zich aanpast aan het arbeidsaanbod.⁵²

Deze tijdelijk extra werkgelegenheid zorgt voor 14 tot 19 miljoen euro aan extra belasting- en premie-inkomsten.

⁵¹ Zie <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/44/studenten-lenen-en-verdienen-steeds-meer>

⁵² De berekening is gebaseerd op een aanpassingsperiode van 7 jaar, waarbij de aanpassing in de eerste jaren sneller verloopt dan in de latere jaren. Dit sluit aan bij de door het kabinet voorgeschreven MKBA-werkwijzer voor het sociale domein (SEO, 2016).

Totaal effect op belasting- en premie-inkomsten

De verschillende positieve en negatieve effecten op de belasting- en premie-inkomsten als gevolg van minder arbeidsaanbod door het wegvallen van internationale bachelorstudenten tellen op lange termijn op tot min 232 tot min 385 miljoen euro (Tabel 3.5).⁵³ Met de aanname van extra internationale werknemers en tijdelijk betere baankansen voor Nederlandse studenten is dit effect iets minder negatief: min 218 tot min 366 miljoen euro. Als er naast geen internationale bachelorstudenten óók twintig procent minder *directe* instroom in de master van internationale studenten komt, dan zijn de effecten op de belasting- en premie-inkomsten groter (zie Tabel 3.6).

Deze effecten worden nader 'ingekleurd' in paragraaf 3.6. Daar blijkt uit interviews onder bedrijven welke problemen bedrijven ondervinden bij het vinden van hoogopgeleiden, en hoe zij met die problemen omgaan.

Tabel 3.5 Geen internationale bachelorstudenten verlaagt de belastinginkomsten

Verloren belastinginkomsten	Lage schatting	Hoge schatting
Minder arbeidsaanbod internationale alumni	-255,9 miljoen euro	-330,8 miljoen euro
Meer internationale werknemers	+14,8 miljoen euro	+63,1 miljoen euro
Minder Nederlandse studenten	-23,9 miljoen euro	-61,7 miljoen euro
Tijdelijk extra werkgelegenheid	+14,0 miljoen euro	+18,8 miljoen euro
Verloren belastinginkomsten internationale staf	-1,0 miljoen euro	-11,7 miljoen euro
Totaal zonder aanname extra werkgelegenheid	-232,1 miljoen euro	-385,2 miljoen euro
Totaal met aanname extra werkgelegenheid	-218,2 miljoen euro	-366,4 miljoen euro

Bron: Analyses SEO Economisch Onderzoek (2023)

Tabel 3.6 Geen internationale bachelorstudenten én 20 procent minder directe internationale instroom in de master verlaagt de belastinginkomsten nog sterker

Verloren belastinginkomsten	Ondergrens	Bovengrens
Minder arbeidsaanbod internationale alumni	-313,7 miljoen euro	-405,5 miljoen euro
Meer internationale werknemers	+18,1 miljoen euro	+77,3 miljoen euro
Minder Nederlandse studenten	-23,9 miljoen euro	-61,7 miljoen euro
Tijdelijk extra werkgelegenheid	+17,1 miljoen euro	+23,0 miljoen euro
Verloren belastinginkomsten internationale staf	-1,0 miljoen euro	-11,7 miljoen euro
Totaal zonder aanname extra werkgelegenheid	-279,0 miljoen euro	-455,7 miljoen euro
Totaal met aanname extra werkgelegenheid	-261,9 miljoen euro	-423,7 miljoen euro

Bron: Analyses SEO Economisch Onderzoek (2023)

Lagere kosten van voorzieningen

Tegenover de lagere opbrengsten van belastingen en premies staat dat de overheid minder uitgaven hoeft te doen voor voorzieningen voor buitenlandse (ex-)studenten en universitaire staf. Dit betreft uitgaven voor zorg, sociale zekerheid en overige voorzieningen. Deze besparing schatten we door de verhouding te berekenen tussen uitgaven voor en (belasting- en premie-) inkomsten van buitenlandse universiteitsstudenten, op basis van CPB

⁵³ De effecten van belastinginkomsten ten gevolge van bijbanen zitten wel in het totaalbeeld, maar zijn vanwege de geringe omvang van deze effecten niet apart vermeld in de onderstaande tabellen.

(2019).⁵⁴ Uit deze berekening volgt dat de uitgaven 63,2 procent van de inkomsten zijn. Zodoende worden de negatieve effecten voor de overheid als gevolg van de verloren belastinginkomsten deels gecompenseerd door besparingen in kosten voor voorzieningen.

Netto-effect voor de overheid

Het netto-effect voor de overheid van de veranderingen op de arbeidsmarkt is het saldo van de daling van belasting en premieopbrengsten en de besparing op zorg, sociale zekerheid en andere voorzieningen (zie Tabel 3.7). Ook dit netto-effect is negatief. Geen doorstroom van internationale bachelorstudenten naar de master zorgt voor een netto-effect van min 122 tot min 158 miljoen euro. Met de aanname van extra internationale werknemers en tijdelijk betere baankansen voor Nederlandse studenten is het netto-effect kleiner, maar alsnog negatief: min 85 tot min 141 miljoen euro. Als er naast geen internationale bachelorstudenten master óók twintig procent minder *directe* instroom in de master van internationale studenten komt, dan zijn de netto-effecten groter (zie Tabel 3.8).

Tabel 3.7 Ook na aftrek van de besparingen is het netto-effect van geen internationale bachelorstudenten voor de overheid negatief

Netto verloren belastinginkomsten (na aftrek sociale zekerheid, zorg en andere voorzieningen)	Ondergrens	Bovengrens
Minder arbeidsaanbod internationale alumni	-122,4 miljoen euro	-158,3 miljoen euro
Meer internationale werknemers	+5,4 miljoen euro	+23,2 miljoen euro
Minder Nederlandse studenten	-8,8 miljoen euro	-22,7 miljoen euro
Tijdelijk extra werkgelegenheid	+14,0 miljoen euro	+18,8 miljoen euro
Verloren belastinginkomsten internationale staf	-1,0 miljoen euro	-11,7 miljoen euro
Totaal zonder aanname extra werkgelegenheid	-85,4 miljoen euro	-141,8 miljoen euro
Totaal met aanname extra werkgelegenheid	-71,5 miljoen euro	-123,0 miljoen euro

Bron: Analyses SEO Economisch Onderzoek (2023)

Tabel 3.8 Ook na aftrek van de besparingen is het netto-effect van geen internationale bachelorstudenten én 20 procent minder directe internationale instroom in de master voor de overheid negatief

Netto verloren belastinginkomsten (na aftrek sociale zekerheid, zorg en andere voorzieningen)	Ondergrens	Bovengrens
Minder arbeidsaanbod internationale alumni	-150,1 miljoen euro	-194,0 miljoen euro
Meer internationale werknemers	+6,7 miljoen euro	+28,5 miljoen euro
Minder Nederlandse studenten	-8,8 miljoen euro	-22,7 miljoen euro
Tijdelijk extra werkgelegenheid	+17,1 miljoen euro	+23,0 miljoen euro
Verloren belastinginkomsten internationale staf	-1,0 miljoen euro	-11,7 miljoen euro
Totaal zonder aanname extra werkgelegenheid	-102,7 miljoen euro	-167,7 miljoen euro
Totaal met aanname extra werkgelegenheid	-85,6 miljoen euro	-144,7 miljoen euro

Bron: Analyses SEO Economisch Onderzoek (2023)

⁵⁴ CPB (2019), tabel 5.4, p. 36.

3.4 Woningmarkt

3.4.1 De markt voor studentenwoningen

In deze paragraaf schatten we de welvaartswinst die voor Nederlandse studenten ontstaat als er minder buitenlandse studenten Economie en Bedrijfskunde zijn. Dat begint met een korte analyse van de markt voor studentenwoningen. Daarna volgt een beschrijving van de methoden die we volgen om de welvaartswinst te schatten. Tot slot laten we zien welke resultaten dit oplevert.

Afzonderlijke markt

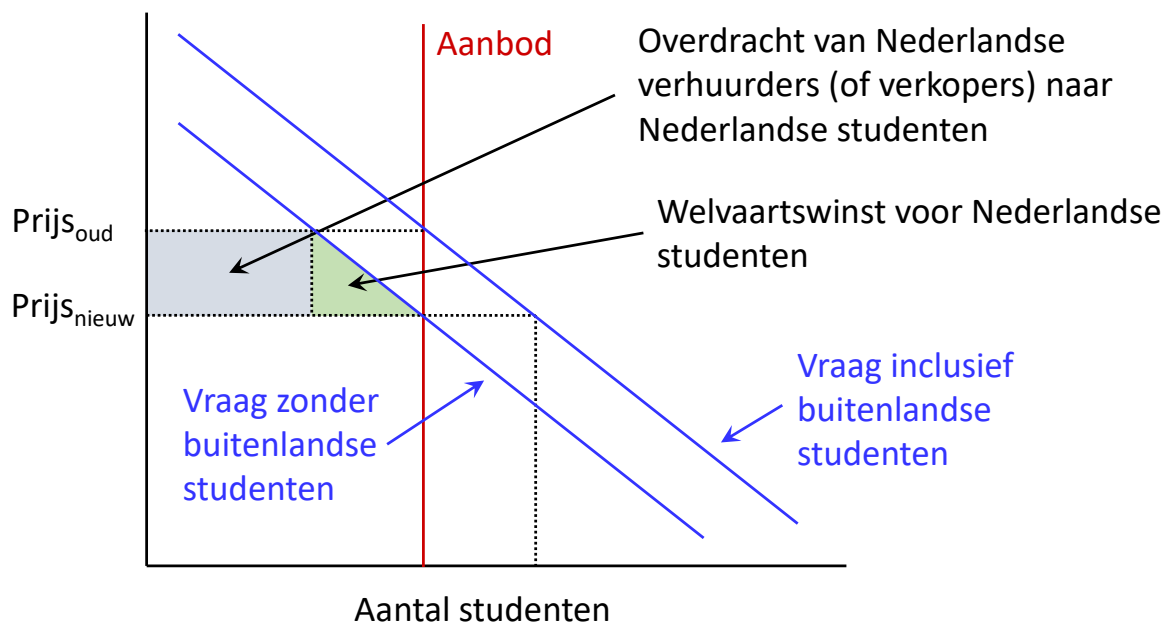
De markt voor studentenwoningen is een afzonderlijke markt, naast de algemene woningmarkt. De reden is dat een deel van de woningen op de woningmarkt specifiek bestemd is voor studenten (ABF, 2023). Dit komt tot uiting in kortere wachttijden dan op de markt voor sociale huurwoningen.⁵⁵ Een deel van de studenten woont in 'flexibel aanbod' waarin ook andere doelgroepen terecht kunnen, zoals alleenstaanden en starters. De studentenwoningmarkt wordt wel beïnvloed door de algemene woningmarkt, met name door het lage huursegment (ABF, 2023).

Tentatieve schatting baten op basis van minder vraag

Onderstaande figuur laat zien dat een daling van de vraag naar woonruimte voor studenten leidt tot welvaartswinst voor Nederlandse studenten: zij vinden vaker woonruimte en betalen een lagere prijs. De lagere prijs is echter een nadeel voor Nederlandse verhuurders (of verkopers) van woonruimte voor studenten. Het uiteindelijke gevolg voor de welvaart hangt af van de vorm en helling van de vraag- en aanbodcurve. Deze factoren zijn zodanig onzeker dat een precieze berekening van het effect op de welvaart op basis van deze figuur niet goed mogelijk is. We volgen daarom een (zeer) tentatieve benadering die leidt tot een bandbreedte voor het welvaartsverlies.

⁵⁵ Studentenwoningen zijn in formele zin vaak sociale huurwoningen, maar worden doorgaans niet meegeteld als sociale huurwoningen die voor andere groepen beschikbaar zijn (zie <https://www.openkamer.org/kamervraag/2021Z07339/>).

Figuur 3.2 Een daling van de vraag naar woonruimte voor studenten leidt tot overdrachten en welvaartseffecten

Bron: SEO Economisch Onderzoek

De daling van de vraag is 14.458 personen (door geen bachelorstudenten meer). Studenten betalen in de huidige situatie 555 euro huur per maand (ABF, 2023), oftewel 6.660 euro per jaar. We schatten het consumentensurplus van de Nederlandse studenten die door het wegblijven van buitenlandse studenten een woning vinden tentatief op vijf tot vijftien procent daarvan, oftewel 333 à 999 euro per jaar. Dit is in de figuur de hoogte van de driehoek "Welvaartswinst voor Nederlandse studenten". Die welvaartswinst is dan 14.458 (aantal studenten; de breedte van de driehoek) * 333 à 999 (consumentensurplus; hoogte van de driehoek) * 0,5 (oppervlakte driehoek) = 2,4 à 7,2 miljoen euro per jaar. Als we ook een daling van de directe instroom van masterstudenten met twintig procent meenemen, komt deze berekening uit op 2,5 à 7,5 miljoen euro per jaar.

Tentatieve schatting baten op basis van zoektijden

We hebben – als alternatief voor de berekening hierboven – een ruwe, tentatieve berekening uitgevoerd van de vermindering van zoekkosten van studenten naar eigen of andere woonruimte, als gevolg van minder internationale studenten in Nederland. Belangrijke onderdelen daarvan zijn:

- Zoektijd uitwonende studenten:
 - Het aantal uitwonende Nederlandse studenten is 279.300 (berekend op basis van ABF, 2023). Als de uitwonende studenten gemiddeld vijf jaar⁵⁶ studeren en daarvan gemiddeld een jaar (nog) thuiswonend zijn, stromen elk jaar 69.825 studenten in de groep Nederlandse uitwonende studenten in. We veronderstellen dat zij tijdens hun studie eenmaal verhuizen naar een andere woonruimte (exclusief de verhuizing van thuis- naar uitwonend).
 - We veronderstellen dat de huidige gemiddelde zoektijd van Nederlandse uitwonende studenten van 4,7 maanden halveert naar 2,35 maanden als er helemaal geen internationale studenten meer in Nederland zijn. Deze veronderstelling is niet onderbouwd.

⁵⁶ Hierbij is uitgegaan van gemiddeld vier jaar studeren voor een universitaire bachelor, zes jaar voor een bachelor plus master, en vijf jaar voor een hbo-opleiding.

- De extra betalingsbereidheid van uitwonende studenten voor de woning die zij zoeken is gemiddeld 198 euro per maand. Dit is berekend op basis van cijfers uit de Landelijke monitor studentenhuysvesting, geciteerd in hoofdstuk 2 van dit rapport.
- Uitwonende studenten betalen zelf gemiddeld 310 euro per maand extra vergeleken met thuiswonende studenten.⁵⁷ Ook dit cijfer is bepaald op basis van cijfers uit de Landelijke monitor studentenhuysvesting. Zie voor meer informatie hoofdstuk 2 van dit rapport.
- De betalingsbereidheid van de student om uitwonend te zijn is tenminste gelijk aan de extra huur die hij/zij betaalt (310 euro), want anders zou de student niet kiezen om uitwonend te zijn. Het verschil tussen de betalingsbereidheid en de betaalde prijs - het consumentensurplus - is de extra welvaart die uit de kortere zoektijd voortkomt. De omvang van het consumentensurplus hangt af van de prijselasticiteit van de vraag. In het vorige hoofdstuk bleek dat deze prijselasticiteit niet goed bekend is. Daarom rekenen we tentatief met een grote bandbreedte voor het (gemiddelde) consumentensurplus: van tien procent tot dertig procent van de prijs.⁵⁸
- Dit leidt tot geschatte zoektijdbaten op de woningmarkt voor studenten, als er helemaal geen internationale studenten zouden zijn, van 7,7 tot 19,2 miljoen euro per jaar.
- Studenten die hun hele studie thuiswonen, maar liever uitwonend zijn
 - Er zijn 115.560 thuiswonende studenten die binnen een jaar uitwonend willen zijn (ABF, 2023).
 - We veronderstellen dat de meeste van deze studenten, na enige zoektijd, uitwonend worden. Die groep is hierboven meegenomen als uitwonende studenten.
 - We nemen aan dat het tien tot twintig procent gedurende de gehele studie niet lukt om het ouderlijk huis te verlaten. En dat zij gemiddeld twee jaar in de situatie verkeren dat zij weg willen, maar niet kunnen.
 - We gebruiken opnieuw de hierboven genoemde betalingsbereidheid van uitwonende studenten om uitwonend te zijn in plaats van thuiswonen (310 euro per maand).
 - Ook hier gaan we uit van een consumentensurplus van tien tot dertig procent daarvan. Dit consumentensurplus missen de studenten door thuis te wonen.
 - Dit leidt voor deze groep studenten tot baten, als er helemaal geen internationale studenten zouden zijn, van 1,7 tot 8,8 miljoen euro per jaar
- We gaan ervan uit dat er geen buitenlandse bachelorstudenten Economie en Bedrijfskunde studenten meer zijn en dat daardoor ook het aantal (doorstromende) masterstudenten Economie en Bedrijfskunde afneemt. Hierdoor neemt het aantal buitenlandse studenten in Nederland met 11,8 procent af. Daarom vermenigvuldigen we de bovenstaande uitkomsten met 0,118.

Uit deze berekening blijkt dat de zoektijdbaten van het verdwijnen van internationale Economie en Bedrijfskunde studenten aan universiteiten, op 1,1 tot 3,0 miljoen euro per jaar worden geschat.⁵⁹ Aan deze uitkomst zijn onzekerheden verbonden. Dit betreft met name de veronderstelde halvering van de zoektijd en de duur van ongewild thuiswonen. De omvang van het consumentensurplus is ook onzeker, maar daarvoor is een ruime bandbreedte gebruikt.

⁵⁷ De huur is hoger, maar wordt deels gedekt door huurtoeslag en bijdragen van ouders en medebewoners, partners.

⁵⁸ Dit consumentensurplus is hoger dan in de berekening op basis van een vraagdaling, omdat het hier gaat om studenten die actief zoeken. Daarom veronderstellen we bij hen een hogere betalingsbereidheid.

⁵⁹ Als alle internationale studenten uit het hoger onderwijs zouden verdwijnen, zijn deze baten 9,4 tot 28,0 miljoen euro per jaar.

Combinatie van twee schattingen

Als we de twee schattingen combineren⁶⁰, ontstaat een bandbreedte van 1,1 à 7,2 miljoen euro per jaar. Als we tevens een daling van de directe instroom van masters meenemen, is dat 1,1 à 7,5 miljoen euro per jaar.

3.4.2 Woningmarkteffecten van alumni

Een daling van het aantal buitenlandse studenten leidt niet alleen tijdens de studie, maar ook na de studie tot minder woningvraag, namelijk van buitenlandse studenten die in Nederland blijven. Dat geldt ook voor voormalige studenten Economie en Bedrijfskunde. Aangezien zij doorgaans een vrij hoog inkomen hebben, gaat het vooral om minder vraag naar koopwoningen en huurwoningen in de vrije sector. Dit effect is aanvankelijk beperkt en bouwt zich geleidelijk op, omdat steeds meer 'verkleinde' cohorten (jaargangen) buitenlandse afgestudeerden zich op de (reguliere) woningmarkt begeven.

Een tentatieve berekening laat zien om hoeveel woningen het kan gaan. We gaan uit van een vermindering van de jaarlijkse uitstroom van internationale studenten Economie en Bedrijfskunde met een masterdiploma met 1582 (zie paragraaf 3.1). Daarvan blijven er, bij een blijfkans van 32 procent, 506 in Nederland (zie paragraaf 3.3). Als zij na hun studie gaan wonen in huishoudens van gemiddeld 1,5 persoon, betreft het 338 woningen per jaargang afgestudeerde studenten. Dit is 0,0042 procent van het aantal woningen in Nederland (ruim acht miljoen⁶¹). Dit is het effect in het eerste jaar.⁶² Afhankelijk van de blijfduur van de alumni die blijven, bouwt het effect zich in die periode op tot ruim 7.009 tot 8.802 woningen, wat neerkomt op 0,087 tot 0,109 procent van de woningvoorraad.

Gegeven een aanbodelasticiteit die dicht bij nul ligt (zie hoofdstuk 2), zal de vermindering van de vraag zich niet of nauwelijks vertalen in een lager woningaanbod, maar vooral in lagere prijzen. In hoofdstuk 2 kwam naar voren dat de prijselasticiteit van de woningvraag tussen 0 en -1 ligt. Als de prijselasticiteit bijvoorbeeld -0,5 is, leidt een vraagdaling met 0,087 tot 0,109 procent tot een prijsdaling met 0,174 tot 0,219 procent. Dit is een voordeel voor Nederlandse woningkopers (of huurders) en een nadeel voor Nederlandse woningbezitters (of verhuurders). Als een Nederlandse verkoper (verhuurder) een woning verkoopt aan een Nederlandse koper (huurder), is het welvaartseffect voor Nederland per saldo nul.

Een welvaartseffect voor Nederland treedt alleen op als een Nederlandse woningbezitter (of verhuurder) een huis verkoopt (of verhuurt) aan een buitenlandse koper (of huurder). Dit is (op lange termijn) het geval bij 7.009 tot 8.802 woningen minder dan wanneer het aantal buitenlandse studenten niet verandert (zie hierboven). Deze woningen worden dan gekocht (of gehuurd) door Nederlanders, die tegen de oorspronkelijke prijs niet zouden hebben gekocht (of gehuurd). Hun welvaartswinst is gemiddeld de helft van de prijsdaling (zie de driehoek in Figuur 3.3). Bij een prijselasticiteit van -0,5, een gemiddelde woningwaarde van 500.000 euro⁶³ en een jaarhuur⁶⁴ van 5,4

⁶⁰ We mogen de twee schattingen niet optellen omdat het twee manieren zijn om hetzelfde welvaartseffect te schatten. Optellen zou daarom leiden tot dubbel telling van baten.

⁶¹ <https://longreads.cbs.nl/nederland-in-cijfers-2023/hoeveel-woningen-zijn-er/>

⁶² Met het eerste jaar wordt bedoeld: het eerste jaar waarin de vermindering van het aantal studenten effect heeft op het aantal afgestudeerden. Dit is enkele jaren na de invoering van de maatregel, omdat de vermindering van het aantal studenten zal beginnen met een kleinere instroom van eerstejaars studenten.

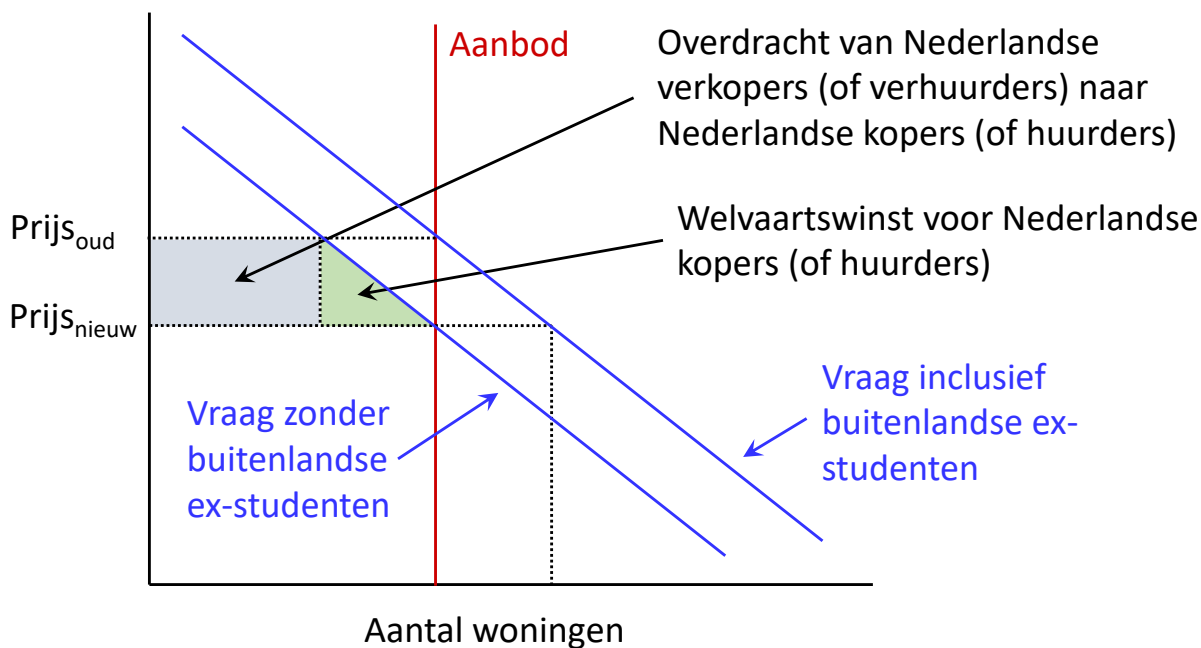
⁶³ De gemiddelde woningwaarde in Nederland is 425 duizend euro (zie <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-economie/woningmarkt#:~:text=In%20oktober%202023%20waren%20bestaande,bedraagt%20424%2C5%20duizend%20euro.>). Aangezien afgestudeerden vaak in en nabij grote (studenten)steden wonen en hogere inkomens hebben dan gemiddeld, gaan we voor hen uit van een hogere waarde.

⁶⁴ Omdat het doel is om jaarlijkse effecten te berekenen, behandelen we koopwoningen alsof het huurwoningen zijn die de eigenaar/bewoner aan zichzelf verhuurt tegen een marktconforme prijs.

procent daarvan (CPB, 2016) is het positieve welvaartseffect voor Nederland van minder buitenlandse Economie en Bedrijfskunde studenten dan 0,165 tot 0,26 miljoen euro per jaar.

Ook bij andere veronderstellingen gaat het om een relatief kleine post vergeleken met de andere kosten en baten in dit rapport. Bij een prijselasticiteit van -1 (in plaats van -0,5) halveert het bedrag, bij een prijselasticiteit van -0,25 verdubbelt het. De invloed van de blijfduur is al verwerkt in de gepresenteerde bandbreedte.

Figuur 3.3 Een daling van de woningvraag leidt tot overdrachten en welvaartseffecten

Bron: SEO Economisch Onderzoek

3.5 Bredere economische effecten

Vestigingsklimaat en concurrentiepositie

In het vorige hoofdstuk bleek dat de literatuur weinig bruikbare informatie bevat over het effect van Engelstalige opleidingen of van buitenlandse studenten op het vestigingsklimaat en de concurrentiepositie van Nederlandse bedrijven. Het is duidelijk dat de concurrentiekracht van landen mede wordt bepaald door hoger onderwijs, maar die duidelijkheid heeft geen betrekking op de taal waarin het onderwijs wordt gegeven. Beschikbaarheid van talent speelt een rol in het ondernemingsklimaat, maar deze rol is bescheiden. Daarnaast zouden er netwerkeffecten kunnen optreden als buitenlandse studenten terugkeren naar hun thuisland en contacten met Nederland blijven onderhouden, maar het is onduidelijk of dit een substantieel economisch effect heeft.

Economische impact en productiviteit

In paragraaf 2.4 kwam naar voren dat de (netto) baten van universiteiten beter kunnen worden gemeten via productiviteitseffecten dan via de economische impact (aantallen banen en toegevoegde waarde). In paragraaf 3.2.1 bleek dat de hoeveelheid (wetenschappelijk en praktijkgericht) onderzoek daalt als de staf van universiteiten

kleiner wordt door minder buitenlandse studenten. Er is echter geen informatie gevonden over de productiviteitseffecten van economisch en bedrijfskundig onderzoek.⁶⁵

Conclusie

Op basis hiervan concluderen we dat vermindering van het aantal (blijvende) buitenlandse studenten Economie en Bedrijfskunde en minder economisch en bedrijfskundig onderzoek aan universiteiten wellicht negatieve bredere economische effecten met zich meebrengen. Kwantitatieve informatie daarover is echter niet beschikbaar. Deze effecten geven we daarom bij de resultaten in het volgende hoofdstuk weer met "-?".

3.6 Bedrijven

Inkleuring van andere effecten

Ten behoeve van dit onderzoek zijn interviews uitgevoerd onder zestien grote bedrijven en een brancheorganisatie van bedrijven (zie onderstaande tekstbox). In deze paragraaf gebruiken we deze resultaten om de uitkomsten met betrekking tot de arbeidsmarkt en de bredere economische effecten die we presenteerden in de voorgaande paragrafen, nader te duiden. De informatie in deze paragraaf geeft dus geen extra effect(en), maar een 'inkleuring' van effecten. Daarom verschijnen effecten voor bedrijven ook niet afzonderlijk bij de kosten en baten in het slothoofdstuk van dit rapport. De effecten voor bedrijven maken daarin deel uit van andere effecten.

Box 3.1 Geïnterviewde bedrijven en organisaties

Voor dit onderzoek zijn de onderstaande bedrijven en organisaties geïnterviewd. SEO dankt alle deelnemers aan de interviews voor hun bijdrage aan dit onderzoek.

- Adyen
- Deloitte
- DuraVermeer
- Elsevier
- Eurofiber
- EY
- Friesland Campina
- Heineken
- IBM
- KPMG
- Nedap
- Nederlandse Vereniging van Banken
- Philips
- Picnic
- Prorail
- PWC
- Randstad
- Tomtom
- Unilever
- Verbond van Verzekeraars

Bron: SEO Economisch Onderzoek

⁶⁵ Het effect van (Engelstalig) onderwijs op de productiviteit komt in dit rapport aan de orde bij het onderwerp kwaliteit van onderwijs (paragraaf 3.2.3).

Selectie van bedrijven

De keuze van de te benaderen bedrijven en organisaties is gemaakt door de opdrachtgevers van dit onderzoek: faculteiten en afdelingen Economie en Bedrijfskunde. Het gaat om grote bedrijven en organisaties van bedrijven (zie de tekstbox hierboven). Contacten zijn gelegd via het netwerk van personen die namens de opdrachtgevers bij het onderzoek betrokken waren. De meeste benaderde bedrijven en organisaties waren bereid om deel te nemen.

Aard van de interviews

De interviews hadden het karakter van gesprekken. De onderzoekers hanteerden een vragenlijst die van tevoren aan de geïnterviewden werd toegestuurd. De volgorde van deze lijst werd echter niet strak gevolgd, omdat geïnterviewden veelal spontaan vertelden hoe ze tegen de effecten van minder buitenlandse studenten aankijken. Wel zorgen de onderzoekers dat alle onderdelen van de vragenlijst aan bod kwamen (behalve als onderdelen voor het betreffende bedrijf of de betreffende organisatie niet relevant waren). De vragen gingen deels over gevolgen voor het bedrijf (of de bij een organisatie aangesloten bedrijven) en deels over gevolgen voor de Nederlandse economie. Het ging om open vragen. Daarnaast werden vragen gesteld over cijfers, zoals het aantal werknemers van het bedrijf en het aandeel werknemers met een buitenlandse achtergrond.

Resultaten

Ongerustheid

Uit de interviews blijkt dat grote Nederlandse bedrijven ongerust zijn over plannen om het aantal buitenlandse studenten te verminderen.⁶⁶ Veel bedrijven worden geraakt als dat bij technische (bèta) opleidingen gebeurt (met name ICT-opleidingen), een deel (met name accountants en consultants) ook bij economische opleidingen. Een geïnterviewde duidde dit beleid aan als "dertig jaar terug". Volgens bijna alle bedrijven zijn buitenlandse studenten hard nodig om de economie draaiende te houden in de huidige krappe arbeidsmarkt, ook met het oog op de vergrijzing. Het is tot op zekere hoogte wel mogelijk om buitenlandse afgestudeerden te vervangen door werving in het buitenland, maar dit brengt extra kosten met zich mee. Eén van de geïnterviewden beschreef het verminderen van het aantal buitenlandse studenten als "niet goed doordacht". Enkele bedrijven overwegen om buiten Nederland verder te groeien, niet alleen in de ICT en techniek, maar ook in de bedrijfseconomische banen.

Kennis van de Engelse en Nederlandse taal

Diverse bedrijven verwachten dat meer Nederlandstalig onderwijs ten koste gaat van de kennis van de Engelse taal. Verschillende bedrijven hebben intern Engels volledig of gedeeltelijk als voertaal. Door minder buitenlandse studenten in de collegezaal raken Nederlandse studenten volgens meerdere bedrijven bovendien minder gewend aan een internationale omgeving. Dit maakt het voor hen na afstuderen moeilijker om goed te functioneren bij internationaal georiënteerde bedrijven. Eén geïnterviewde gaf aan dat Engelstalig onderwijs ten koste gaat van de kennis van Nederlandse vaktermen.

Kwaliteit(en) van afgestudeerden

Meerdere bedrijven zien geen verschil in inhoudelijke kennis tussen Nederlandse en buitenlandse afgestudeerden, maar constateren wel dat buitenlandse afgestudeerden meer gedreven zijn. Volgens deze bedrijven gaat het om mensen die door hun stap naar een ander land al laten zien dat zij ondernemend zijn. Ook zijn zij volgens diverse bedrijven sterker op het werk gericht. Nederlandse afgestudeerden zoeken meer naar een balans tussen werk en privé. Eén geïnterviewde gaf aan dat de kwaliteit van afgestudeerden in het algemeen is gedaald, en dat dit wordt veroorzaakt door toegenomen studentenaantallen.

⁶⁶ Ook topman Peter Wennink van ASML en NXP-directeur Jean Schreurs benadrukken het belang van buitenlandse studenten voor bedrijven (FD, 2023, 2024).

Alternatieven voor buitenlandse afgestudeerden

Als er minder afgestudeerde buitenlandse studenten beschikbaar zijn, gaan de meeste bedrijven meer medewerkers werven in het buitenland. Nederlandse afgestudeerden zijn moeilijk te krijgen. De mensen die in het buitenland worden geworven, hebben vaak al meer ervaring. Het werven van grotere aantallen medewerkers in het buitenland brengt voor de bedrijven extra moeite en extra kosten met zich mee. Verschillende bedrijven wijzen erop dat de arbeidsmarkt voor hoogopgeleiden internationaal is; je kunt volgens deze bedrijven niet doen alsof het een nationale markt is.

Blijfkans vergroten

De meeste bedrijven zien mogelijkheden om de kans te vergroten dat buitenlandse studenten na hun studie in Nederland werken. Ze zien vooral stages, zowel kort als lang, als effectief. Sommige bedrijven geven aan dat zij daar al actief mee bezig zijn. Over verplicht Nederlands leren zijn de meningen verdeeld. Sommige bedrijven zien hierin mogelijkheden om studenten meer te integreren in de Nederlandse samenleving en Nederlandse bedrijven. Andere bedrijven geven aan dat het kennisniveau van de Nederlandse taal dat hiermee wordt bereikt meestal niet voldoende is om te kunnen functioneren in een professionele omgeving waarin Nederlands wordt gesproken. Sommige bedrijven signaleren dat buitenlandse studenten tijdens hun studie vooral contact hebben met andere buitenlandse studenten. Het bevorderen van meer contact met Nederlandse studenten kan de blijfkans volgens deze bedrijven vergroten.

Negatief klimaat past niet bij open economie

Diverse bedrijven zijn bezorgd over de invloed van minder buitenlandse studenten en minder buitenlandse staf op de reputatie en de kwaliteit van het onderzoek van universiteiten, en over de (daardoor) verminderde aantrekkingskracht van Nederland voor bedrijven. Bedrijven storen zich ook meer in het algemeen aan een klimaat waarin negatief wordt gedacht over buitenlanders, met name omdat Nederland als open economie van het buitenland afhankelijk is. Zij wijzen erop dat de "stapelings" van maatregelen die beogen om arbeidsmigratie te beperken, zoals de beperking van de expat-regeling, negatief zal uitpakken voor de beschikbaarheid van hooggekwalificeerde arbeid in Nederland. Zij benadrukken dat deze en andere maatregelen slecht zouden zijn voor de Nederlandse economie. Nederland is geen eiland, maar onderdeel van een internationale kenniseconomie. Eén van de geïnterviewden duidde een sterke gerichtheid op Nederland aan als "spruitjeslucht".

4 Totaalbeeld en conclusies

De kosten van minder internationale studenten Economie en Bedrijfskunde zijn voor Nederland groter dan de baten. Dat komt vooral door lagere belastinginkomsten als gevolg van minder werkenden. Niet te kwantificeren effecten, waaronder de gevolgen voor de onderzoekskwaliteit, zijn overwegend negatief.

4.1 Totaalbeeld van kosten en baten

Geen buitenlandse bachelorstudenten Economie en Bedrijfskunde meer

Tabel 4.1 laat zien dat een deel van de effecten van het wegblijven van buitenlandse bachelorstudenten Economie en Bedrijfskunde kan worden gekwantificeerd in termen van kosten en baten voor Nederland, en een ander deel niet. De effecten op de bekostiging van universiteiten en studiefinanciering voor studenten zijn gekwantificeerd, net als de effecten van in Nederland werkende buitenlandse (ex-)studenten op belastinginkomsten en overheidsuitgaven. Van sommige effecten kan wel worden aangegeven of ze positief of negatief zijn, maar zonder kwantificering, zoals het negatieve effect op de onderzoekskwaliteit. Bij sommige andere effecten is niet duidelijk of ze positief of negatief zijn, zoals het effect op de kwaliteit van het onderwijs.

De grootste gekwantificeerde posten in de tabel zijn de kosten van minder belastingopbrengsten van buitenlandse (ex-)studenten (71,5 à 123 miljoen euro) en de baten die ontstaan doordat minder EER-studenten worden bekostigd (67,5 miljoen euro). De andere gekwantificeerde kosten en baten zijn veel kleiner. Dat geldt bijvoorbeeld voor het verlies van netto-opbrengsten die universiteiten realiseren bij het opleiden van niet-EER-studenten. Ook de baten op de woningmarkt van minder buitenlandse studenten zijn relatief klein. Dit zijn de totale woningmarktbatens voor Nederland. In hoofdstuk 2 van dit rapport bleek dat er grote verschillen zijn tussen universiteitssteden. Met name in Amsterdam, Utrecht, Leiden, Groningen en Delft is de druk op de woningmarkt hoog.

Rechtsonder in de tabel blijkt dat voor Nederland de gekwantificeerde kosten van het wegvallen van buitenlandse studenten groter zijn dan de gekwantificeerde baten. Deze uitkomst wordt vooral bepaald doordat de verloren belasting- en premie-inkomsten – ook na correctie voor extra kosten van voorzieningen – groter zijn dan de bespaarde kosten van het opleiden van EER-studenten.

De effecten van het wegblijven van buitenlandse bachelorstudenten Economie en Bedrijfskunde pakken verschillend uit voor de verschillende actoren (universiteiten, Nederlandse studenten, Rijksoverheid en bedrijven. Een deel van de gekwantificeerde posten is voor de ene groep actoren positief, maar brengt tegelijkertijd even grote kosten met zich mee voor andere groepen, waardoor het effect voor Nederland als geheel per saldo nul is ('overdrachten'). Een voorbeeld daarvan is de bekostiging van buitenlandse EER-studenten door de Rijksoverheid. Het wegvallen daarvan is een voordeel voor de Rijksoverheid en een even groot nadeel voor de universiteiten met opleidingen Economie en Bedrijfskunde. Uiteindelijk ontstaat wel een voordeel voor Nederland, in de vorm van minder kosten voor universiteiten van het opleiden van studenten.

Bij de niet-gekwantificeerde effecten is het beeld overwegend negatief. Dat betreft met name:

- de schaalnadelen van minder studenten
 - hogere opleidingskosten per student voor de universiteiten

- aanpassing van het personeelsbestand (en intensief taalonderwijs voor anderstalige docenten)
- minder onderzoek en een lagere onderzoekskwaliteit
- een minder divers opleidingsaanbod
- mogelijk negatieve bredere economische effecten op de concurrentiepositie van Nederlandse bedrijven en het vestigingsklimaat

Uit de onderste rij van de tabel blijkt dat universiteiten nadelen ondervinden van het wegvallen van internationale bachelorstudenten, in de vorm van minder netto-opbrengsten van niet-EER-studenten en schaalnadelen van minder studenten. Ook voor de overheid is het saldo waarschijnlijk negatief. Tegenover een besparing bij de bekostiging van buitenlandse EER-studenten staat een (groter) verlies aan belastingopbrengsten.

Het bovenste deel van de laatste kolom van de tabel laat zien dat met name EER-studenten kosten met zich meebrengen voor de overheid. Dat is niet het geval bij studenten van buiten de EER. Zij leveren juist opbrengsten op, voor universiteiten. Zowel EER-studenten als niet-EER-studenten brengen flinke belasting- en premieopbrengsten met zich mee, ook na aftrek van kosten van voorzieningen.

Bij deze resultaten tekenen we aan dat de arbeidsmarkteffecten pas op lange termijn optreden (geleidelijke groei over een periode van 40 jaar). De andere kosten en baten spelen al op relatief korte termijn (5 tot 10 jaar). Hiermee is rekening gehouden door de arbeidsmarkteffecten te disconteren.

Deze resultaten gaan uit van een extreem scenario: helemaal geen buitenlandse bachelorstudenten Economie en Bedrijfskunde meer. In paragraaf 4.2 gaan we na hoe de resultaten veranderen als we uitgaan van andere veronderstellingen.

Tabel 4.1 De kosten en baten van het wegblijven van buitenlandse bachelorstudenten Economie en Bedrijfskunde zijn deels gekwantificeerd, en deels niet

	Universiteiten Economie en Bedrijfskunde	Nederlandse studenten	Rijksoverheid	Bedrijven	Overig	Totaal
	Kosten (-) en baten (+) op lange termijn, miljoen euro per jaar					
Universiteiten en studenten	Saldo opbrengsten/kosten wegvallen buitenlandse EER-studenten	0-PM		+67,5		+67,5-PM
	<i>W.v. Bekostiging</i>	-57,9		+57,9		0,0
	<i>Collegegeld</i>	-22,4				-22,4
	<i>Besparing kosten opleiden zonder schaalnadelen</i>	+80,3				+80,3
	<i>Schaalnadelen bij opleidingen</i>	-PM				-PM
	<i>Studiefinanciering</i>			+9,6		+9,6
	Saldo opbrengsten/kosten wegvallen niet-EER-studenten	-15,1-PM				
Nederlandse studenten die in het buitenland gaan studeren ^a	-PM		+1,9 à +3,8			+1,9 à +3,8 -PM
Onderzoek: kwantiteit en kwaliteit	-PM			-PM		-PM
Arbeidsmarkt	Kleinere beroepsbevolking, minder kosten van voorzieningen ^b			-71,5 à -123,0		-71,5 à -123,0
	Diversiteit van opleidingen ^c		-PM?		-PM?	-PM?
	Onderwijskwaliteit/arbeidsproductiviteit Nederlandse studenten		+/-PM		+/-PM	+/-PM
	Taalvaardigheid Nederlandse studenten (Nederlands en Engels)		+/-PM		+/-PM	+/-PM
Woningen	Meer woningen/kamers voor Nederlandse studenten		+1,1 à +7,2			+1,1 à +7,2
	Prijzen woningen/kamers voor Nederlandse studenten		+PM		-PM	0^d
	Meer woningen voor andere Nederlanders				+0,2 à +0,3	+0,2 à +0,3
	Prijzen woningen voor andere Nederlanders				0 ^d	0^d
Bredere economische effecten			-PM?	-PM?		-PM?
Totaal van gekwantificeerde effecten	-15,1	+1,1 à +7,2	+0,1 à -53,5	0,0	+0,2 à +0,3	-7,8 à -67,4
Totaal van niet gekwantificeerde effecten	-PM	-PM +/-PM	-PM?	-PM+/-PM	-PM	-PM +/-PM

a Totaal van de posten hierboven bij buitenlandse EER-studenten, maar dan voor Nederlandse studenten die in het buitenland gaan studeren.

b Saldo van minder belasting- en premie-inkomsten door minder werkenden en lagere uitgaven voor zorg, sociale zekerheid en andere voorzieningen.

c Mogelijk zullen sommige bachelorstudies verdwijnen bij sommige universiteiten, waardoor studenten minder te kiezen hebben en er minder (kwaliteitsverhogende) concurrentie is tussen studies/universiteiten.

d Dit is een voordeel voor Nederlandse kopers en huurders; en een even groot nadeel voor Nederlandse verkopers/verhuurders. Daarom is dit effect per saldo nul.

Bron: SEO Economisch Onderzoek

Minder instroom van buitenlandse masterstudenten

In aanvulling op bovenstaande tabel voegen we nu een extra verandering toe aan de uitkomsten hierboven: twintig procent minder directe instroom van masterstudenten vanuit het buitenland⁶⁷, als gevolg van het niet meer actief werven van buitenlandse masterstudenten. De daling met twintig procent is een technische veronderstelling. Het er gaat hier niet om of dit een nauwkeurige schatting is van het effect van geen actieve werving, maar het doorrekenen hiervan is puur bedoeld om een indruk te geven van de mogelijke omvang van effecten.

Uit Tabel 4.2 blijkt dat het totaalbeeld ongunstiger wordt: het saldo van gekwantificeerde baten en kosten is (nog) negatiever dan in Tabel 4.1 (rechtsonder in de tabel). Een reden is dat de direct vanuit het buitenland instromende masterstudenten niet lang in Nederland studeren (één of twee jaar), waardoor ze minder opleidingskosten met zich meebrengen dan buitenlandse studenten die zowel hun bachelor als hun master in Nederland doen. Het wegvallen van direct vanuit het buitenland instromende masterstudenten levert daardoor relatief weinig kostenbesparing op. De baten die ontstaan als zij blijven, zijn echter hoog, net als bij buitenlandse studenten die zowel hun bachelor als master in Nederland doen en daarna blijven. Een andere reden is dat EER-bachelorstudenten voor een deel na de bachelorfase uit Nederland vertrekken. Deze groep brengt voor Nederland vooral kosten met zich mee. Als deze studenten uit Nederland wegblijven, is dat relatief minder ongunstig dan als masterstudenten wegblijven. De niet-gekwantificeerde effecten blijven bij het ook wegvallen van directe instroom van masterstudenten overwegend negatief.

⁶⁷ De invloed van minder bachelorstudenten op de doorstroom naar masteropleidingen is al meegenomen in de vorige tabel.

Tabel 4.2 Het toevoegen van minder instroom van masterstudenten vergroot het negatieve saldo

	Universiteiten Economie en Bedrijfskunde	Nederlandse studenten	Rijksoverheid	Bedrijven	Overig	Totaal
	Kosten (-) en baten (+) op lange termijn, miljoen euro per jaar					
Universiteiten en studenten	Saldo opbrengsten/kosten wegvallen buitenlandse EER-studenten	0-PM		+70,9		+70,9-PM
	<i>W.v. Bekostiging</i>	-60,9		+60,9		0,0
	<i>Collegegeld</i>	-23,3				-23,3
	<i>Besparing kosten opleiden zonder schaalnadelen</i>	+84,2				+84,2
	<i>Schaalnadelen bij opleidingen</i>	-PM				-PM
	<i>Studiefinanciering</i>			+10,0		+10,0
	Saldo opbrengsten/kosten wegvallen niet-EER-studenten	-16,2-PM				
Nederlandse studenten die in het buitenland gaan studeren ^a	-PM		+1,9 à +3,8			+1,9 à +3,8 -PM
Onderzoek: kwantiteit en kwaliteit	-PM			-PM		-PM
Arbeidsmarkt	Kleinere beroepsbevolking, minder kosten van voorzieningen ^b			-85,6 à -144,7		-85,6 à -144,7
	Diversiteit van opleidingen ^c		-PM?		-PM?	-PM?
	Onderwijskwaliteit/arbeidsproductiviteit Nederlandse studenten		+/-PM		+/-PM	+/-PM
	Taalvaardigheid Nederlandse studenten (Nederlands en Engels)		+/-PM		+/-PM	+/-PM
Woningen	Meer woningen/kamers voor Nederlandse studenten		+1,1 à +7,5			+1,1 à +7,5
	Prijzen woningen/kamers voor Nederlandse studenten		+PM		-PM	0^d
	Meer woningen voor andere Nederlanders				+0,2 à +0,4	+0,2 à +0,4
	Prijzen woningen voor andere Nederlanders				0 ^d	0^d
Bredere economische effecten			-PM?	-PM?		-PM?
Totaal van gekwantificeerde effecten	-16,2	+1,1 à +7,5	-10,8 à -71,9	0,0	+0,2 à +0,4	-19,2 à -86,8
Totaal van niet gekwantificeerde effecten	-PM	-PM +/-PM	-PM?	-PM +/-PM	-PM	-PM +/-PM

a Totaal van de posten hierboven bij buitenlandse EER-studenten, maar dan voor Nederlandse studenten die in het buitenland gaan studeren.

b Saldo van minder belasting- en premie-inkomsten door minder werkenden en lagere uitgaven voor zorg, sociale zekerheid en andere voorzieningen.

c Mogelijk zullen sommige bachelorstudies verdwijnen bij sommige universiteiten, waardoor studenten minder te kiezen hebben en er minder (kwaliteitsverhogende) concurrentie is tussen studies/universiteiten.

d Dit is een voordeel voor Nederlandse kopers en huurders; en een even groot nadeel voor Nederlandse verkopers/verhuurders. Daarom is dit effect per saldo nul.

Bron: SEO Economisch Onderzoek

4.2 Gevoeligheidsanalyses

Invloed van veronderstellingen op de resultaten

De berekeningen in dit rapport zijn gebaseerd op een groot aantal veronderstellingen die onzeker zijn. Om die onzekerheid te laten zien, zijn met name grote effecten veelal in bandbreedtes weergegeven, gebaseerd op verschillende invullingen van de veronderstellingen. Daarmee wordt de invloed van specifieke veronderstellingen op het totaalbeeld verminderd. Daarnaast laten we in deze paragraaf zien hoe de uitkomsten in de vorige paragraaf veranderen als we op diverse punten andere veronderstellingen hanteren.

Schaalbaarheid: kleinere daling van het aantal buitenlandse studenten

De veronderstellingen in dit rapport over de daling van het aantal studenten geven een beeld van de potentiële effecten, kosten en baten. Het gaat om technische veronderstellingen om effecten door te kunnen rekenen. Deze technische veronderstellingen zijn nodig omdat de maatregelen uit de Wet Internationalisering in Balans nog niet zijn geconcretiseerd. De veronderstelling dat alle buitenlandse bachelorstudenten Economie en Bedrijfskunde van de Nederlandse universiteiten zouden verdwijnen, geeft een bovengrens aan van het effect van maatregelen gericht op buitenlandse bachelorstudenten. De veronderstelling dat twintig procent van de directe instroom van buitenlandse masterstudenten zou wegvallen is bedoeld om een indruk te geven van de potentiële gevolgen van minder directe instroom.

Bovendien kunnen de uitkomsten ook worden gebruikt om de effecten van andere dalingen van studentenaantallen te schatten. De reden is dat de effecten, kosten en baten in dit rapport vrijwel allemaal evenredig zijn met de daling van het aantal studenten.⁶⁸ In technisch jargon: de uitkomsten zijn *schaalbaar*. Als bijvoorbeeld slechts de helft van de bachelorstudenten verdwijnt, worden de effecten in Tabel 4.1 ook half zo groot. En als de directe instroom van masterstudenten niet met twintig procent daalt, maar met veertig procent, wordt het verschil tussen Tabel 4.1 en Tabel 4.2 verdubbeld. Als in een later stadium meer duidelijkheid ontstaat over de gevolgen van de Wet Internationalisering in Balans voor studentenaantallen, kan dit rapport worden gebruikt om de effecten, kosten en baten beter te schatten.

Andere veronderstellingen

Het aanpassen van andere onderliggende veronderstellingen leidt tot onderstaande veranderingen. Daarbij gaan we uit van de resultaten in Tabel 4.1, waarin wordt verondersteld dat alle buitenlandse bachelorstudenten Economie en Bedrijfskunde uit Nederland verdwijnen.

- Stel dat studenten Economie en Bedrijfskunde uit België, Suriname en Zuid-Afrika nog wel blijven komen, omdat zij Nederlandstalige opleidingen in Nederland kunnen volgen.⁶⁹ In dat geval nemen bijna alle kosten en baten in Tabel 4.1 met zes procent af.⁷⁰ De balans van kosten en baten verandert daarmee niet, maar de getallen worden iets kleiner.

⁶⁸ Alleen bij de effecten op de woningmarkt voor studenten is de relatie niet volledig lineair: daar is de bovengrens van de bandbreedte evenredig met het kwadraat van de daling. Deze woningmarkteffecten zijn echter relatief klein, waardoor deze weinig invloed hebben op het totaalbeeld van effecten, kosten en baten. Bovendien impliceert het kwadratische verband dat de bovengrens van het woningmarkteffect bij een kleinere daling van studentenaantallen relatief nog kleiner wordt (bijvoorbeeld bij een halvering van de daling worden alle andere effecten ook gehalveerd, maar van de bovengrens van het woningmarkteffect blijft slecht een kwart over).

⁶⁹ Het is niet aannemelijk dat alle studenten uit deze landen in staat zijn om een Nederlandstalige opleiding te volgen. Daar staat tegenover dat vermoedelijk een deel van de Duitse studenten (die we hier niet meetellen) dat wel kan.

⁷⁰ De bovengrens van de woningmarktbatens voor Nederlandse studenten neemt af met $1-(1-0,06)^2=12$ procent.

- De bandbreedte van uitkomsten in Tabel 4.1 en Tabel 4.2 wordt vooral bepaald door verschillende veronderstellingen over de mate waarin buitenlandse alumni langere tijd in Nederland blijven. In de berekeningen werkt na 1,5 jaar 32 procent in Nederland en na 40 jaar nog 0 tot 10 procent. De bandbreedte laat vooral de invloed van deze blijfkans na 40 jaar zien.
- In de berekeningen veronderstellen we dat 10 tot 33 procent van de 'verdwenen' buitenlandse alumni wordt vervangen door buitenlandse werknemers. Als we niet uitgaan van 33 procent, maar van 50 procent vervanging, stijgt het tweede getal van de bandbreedte van het saldo rechtsonder in Tabel 4.1 van min 67,4 naar min 61,7 (het eerste getal verandert niet). Dit heeft dus geen grote invloed op de resultaten. Als we vervangingspercentages in de buurt van 100 procent veronderstellen, heeft dit een grotere invloed op het eindresultaat. Een dergelijke veronderstelling lijkt echter niet plausibel gezien de imperfecties van de internationale arbeidsmarkt (zie Box 4.1 in paragraaf 4.3 hierna).

4.3 Conclusies

Bredere context

Zoals aangegeven in hoofdstuk 1 vormen effecten, kosten en baten een input voor opvattingen en besluiten. In die opvattingen en besluiten spelen ook diverse andere perspectieven een rol. Niettemin is het belangrijk dat er informatie beschikbaar is over te verwachten gevolgen van beleidskeuzes.

Belangrijkste conclusies

- De kosten van het wegvallen van buitenlandse studenten Economie en Bedrijfskunde zijn groter dan de baten. De niet te kwantificeren effecten zijn overwegend negatief.
- De grootste kostenpost van minder buitenlandse studenten Economie en Bedrijfskunde is het wegvallen van belasting- en premie-inkomsten voor het Rijk, door minder arbeidsaanbod in Nederland. Dit geldt nog steeds na correctie voor het beslag dat de buitenlandse alumni leggen op zorg, sociale zekerheid en andere voorzieningen. Deze kostenpost bouwt zich geleidelijk op, over veertig jaar.
- De grootste baten van het wegblijven van buitenlandse studenten Economie en Bedrijfskunde betreffen minder kosten van het opleiden van EER-studenten. Dit voordeel komt terecht bij de Rijksoverheid, in de vorm van minder bekostiging van deze studenten.
- Voor universiteiten zullen opbrengsten van niet-EER-studenten wegvallen en zullen schaalnadelen (hogere kosten per student) ontstaan door minder buitenlandse studenten.
- Bedrijven maken zich zorgen over beperking van het aantal buitenlandse studenten. Veel bedrijven worden geraakt als dat bij technische opleidingen gebeurt, een deel ook bij economische opleidingen.
- Bedrijven zijn ook bezorgd over een klimaat waarin negatief wordt gedacht over buitenlanders, met name omdat Nederland als open economie van het buitenland afhankelijk is.
- De baten van minder buitenlandse studenten en alumni op de Nederlandse woningmarkt als geheel zijn relatief klein. Er zijn wel grote verschillen tussen universiteitssteden. Met name in Amsterdam, Utrecht, Leiden, Groningen en Delft is de druk op de woningmarkt hoog.
- Minder buitenlandse studenten betekent dat de staf van universiteiten kleiner wordt, met negatieve gevolgen voor de hoeveelheid onderzoek en de kwaliteit daarvan. Een deel van de Engelstalige staf wordt overbodig, en voor blijvende anderstalige docenten is intensief en duur Nederlands taalonderwijs nodig. Door de Nederlandse taaleis wordt het moeilijker om (goede) docenten te werven.
- Minder buitenlandse studenten kan zowel positieve als negatieve effecten hebben op de kwaliteit van het onderwijs. Mogelijk is de kwaliteit van de kennisoverdracht hoger bij onderwijs in de eigen taal. Maar door minder studenten zullen 'kleine' opleidingen wellicht verdwijnen, waardoor het onderwijsaanbod minder divers

wordt. In dit onderzoek zijn geen duidelijke effecten gevonden op de taalvaardigheid (Nederlands en Engels) van Nederlandse studenten.

- Voor een deel van de Nederlandse bedrijven zal het werven van geschikte economen en bedrijfskundigen (nog) moeilijker worden. Dit kan negatieve effecten met zich meebrengen voor de concurrentiepositie van Nederlandse bedrijven en het vestigingsklimaat.

Box 4.1 Werknemers uit het buitenland: make or buy?

Vanuit maatschappelijk perspectief kan het opleiden van buitenlandse studenten voor de Nederlandse arbeidsmarkt worden gezien als een 'make-or-buy'-probleem. De keuze voor 'make' betekent het opleiden van buitenlandse studenten in Nederland, waarna een deel van hen in Nederland blijft werken. 'Buy' is het naar Nederland halen van hoogopgeleide werknemers uit het buitenland.

Zowel 'make' als 'buy' kent problemen:

- Bij 'make' vertrekt het grootste deel van de buitenlandse studenten weer uit Nederland. Volgens deze studie werkt 32 procent van de buitenlandse afgestudeerde masters na een jaar in Nederland. Daarna nemen deze percentages geleidelijk af.
- 'Buy' stuit op problemen bij het aantrekken van hoogopgeleide buitenlandse economen en bedrijfskundigen. Er is meer vraag dan aanbod naar deze groep, waardoor zij kunnen kiezen waar ze werken.⁷¹ Een keuze om in het eigen land te werken is dan voor velen aantrekkelijker, zeker in een levensfase waarin veel mensen een gezin willen stichten. Bovendien werkt de internationale arbeidsmarkt niet perfect. Er is geen sprake van volledige informatie over andere landen en de mogelijkheden om daar te werken. Een andere taal kan een barrière zijn. Werknemers van buiten de EER hebben een werkvergunning nodig.⁷² Daar staat de belastingkorting voor buitenlandse werknemers (dertig procent-regeling) tegenover, maar deze dient met name om extra kosten te dekken voor werknemers (Dialogic, 2017) en weerspiegelt dus niet volledig een voordeel voor deze groep. Bovendien is de duur van de regeling beperkt. In dit onderzoek veronderstellen we tentatief dat van de wegvallende buitenlandse studenten 10 tot 33 procent wordt 'vervangen' door de komst van werknemers uit het buitenland.

In Nederland mensen opleiden ('make') lost de informatieproblemen van 'buy' deels op. Studenten doen 'tacit knowledge' op over Nederland en Nederlanders waardoor werkgevers effectiever met hen kunnen communiceren. Nederlandse bedrijven kunnen lokale universiteiten tevens gebruiken als 'selectiemechanisme' (screening device).

Bron: SEO Economisch Onderzoek naar aanleiding van suggesties van leden van de klankbordgroep (zie Bijlage A).

4.4 Beleidsopties

Uit dit onderzoek komt ook informatie naar voren die relevant is voor andere beleidsopties. Hieronder wordt kort op deze opties ingegaan. Voor een compleet beeld van de voor- en nadelen van deze en andere opties is nader onderzoek nodig.

Financiële middelen voor universiteiten

Dit onderzoek laat zien dat beperking van het aantal buitenlandse studenten financieel nadelig is voor universiteiten, omdat er minder opbrengsten zijn van niet-EER-studenten en er schaalnadelen ontstaan bij het geven van onderwijs. De Rijksoverheid zou de gevolgen van deze voor universiteiten ingrijpende beleidswijziging kunnen compenseren door universiteiten meer vaste financiering te bieden. Verschillende manieren om dit in te vullen en de voor- en nadelen daarvan vallen buiten de scope van dit onderzoek.

⁷¹ Dialogic (2017) laat zien dat buitenlandse werknemers die gebruik maken van de 30 procent-regeling voornamelijk werkzaam zijn in krapteberoepen.

⁷² Zie over de vele problemen die werkgevers ervaren bij het werven van buitenlands personeel Indeed (2022), p. 56-57.

Masterstudenten

Het verminderen van het aantal buitenlandse masterstudenten is volgens dit onderzoek nog nadeliger voor Nederland dan het verminderen van het aantal buitenlandse bachelorstudenten. Dit pleit ervoor om geen extra maatregelen gericht op buitenlandse masterstudenten te nemen.

Niet-EER-studenten ontzien

Het weren van niet-EER-studenten levert geen besparing van opleidingskosten op, want zij betalen deze kosten zelf. Zij brengen vooral baten met zich mee.⁷³ In die zin zijn maatregelen gericht op alle niet-Nederlandstalige studenten een 'bot' instrument.

Minder EER-studenten

Een besparing van opleidingskosten treedt wel op als er minder buitenlandse EER-studenten zijn, via minder kosten voor de overheid van bekostiging van universiteiten en studiebeurzen. Het kan nuttig zijn om beleidsopties te onderzoeken die minder gunstig uitvallen voor EER-bachelorstudenten, want zij gaan vaak in andere landen hun master doen of na een masterstudie in Nederland in andere landen werken. Voorbeelden van zulke beleidsopties zijn:

- Meer niet-bekostigde Engelstalige bacheloropleidingen. Dit betreft geen beleid van de overheid, maar van de universiteiten zelf. Als Nederlandse universiteiten wegvallende bekostigde Engelstalige opleidingen Economie en Bedrijfskunde omzetten in niet-bekostigde Engelstalige opleidingen, is het aannemelijk dat de niet-EER-studenten die opleidingen blijven volgen, want zij betalen nu ook al een hoog collegegeld. Voor EER-studenten wordt Economie en Bedrijfskunde studeren in Nederland dan echter minder aantrekkelijk omdat hun collegegeld sterk stijgt.
- Meer Nederlandstalige opleidingen creëren naast (dezelfde) Engelstalige opleidingen. Ook dit is iets waar universiteiten zelf voor kunnen kiezen. Dit onderzoek laat zien dat dit gepaard gaat met schaalnadelen bij de universiteiten, maar het vermijdt de negatieve effecten op de belastingopbrengsten.
- Een hoger collegegeld voor bekostigde studenten, waarbij kan worden nagegaan of het mogelijk is om Nederlandse studenten daarvoor te compenseren.
- Het beperken van de toegang tot studiefinanciering. Zo krijgen EER-studenten in Denemarken pas studiefinanciering als zij vijf jaar in Denemarken hebben gewoond.⁷⁴
- Het financieringsmodel van de universiteiten aanpassen. Dit onderzoek laat zien dat het huidige stelsel universiteiten prikkels geeft om zoveel mogelijk studenten aan te trekken.

Internationale afspraken

Het is ook mogelijk om afspraken over internationale studenten te maken met andere landen. Te denken valt aan afspraken binnen de EER over (mede)financiering door het thuisland van studenten die in een ander EER-land studeren. Afspraken kunnen ook betrekking hebben op beperking van aantallen studenten.

Blijfkans vergroten

De baten van internationale studenten worden sterk bepaald door de kans dat zij na hun studie in Nederland blijven. Hoe vaker zij dat doen, hoe meer belastingopbrengsten dat oplevert, ook na aftrek van hun gebruik van voorzieningen zoals zorg en sociale zekerheid. Een optie om de blijfkans te vergroten is bijvoorbeeld door stages tijdens de studie bij bedrijven in Nederland. Met name in de masterfase zullen studenten die in hun stage een goede

⁷³ Eerder wees het CPB (2019) ook op de verschillende effecten van EER-studenten en niet-EER-studenten.

⁷⁴ <https://www.su.dk/english/su-as-a-foreign-citizen/equal-status-according-to-eu-law/you-have-resided-in-denmark-for-at-least-5-years/>

indruk maken, dan vaak een baan in Nederland aangeboden krijgen. Een stage lijkt echter bij eenjarige masters lastig in te passen. Een verdergaande optie is het aanbieden van duale studies, waarbij leren en werken wordt gecombineerd. Een andere mogelijkheid is het verplichten van basale kennis van de Nederlandse taal, met Nederlands taalonderwijs als extra vak. Dit vergroot de kans dat buitenlandse studenten integreren in de Nederlandse samenleving en mogelijk ook de kans dat zij inzetbaar zijn in Nederlandse bedrijven. Dit zijn slechts voorbeelden van mogelijkheden. Het verdient aanbeveling om het verhogen van de blijfkans nader te onderzoeken.

Maatregelen later terugdraaien?

Een vermindering van het aantal buitenlandse studenten later weer terugdraaien brengt problemen met zich mee. Bijvoorbeeld in Denemarken wordt restrictief beleid na enkele jaren verzacht. Als de Nederlandse maatregelen na enige tijd weer verdwijnen, zullen de negatieve effecten nog langere tijd aanhouden. Er zijn dan al belasting- en premie-inkomsten van enkele jaargangen (cohorten) buitenlandse studenten gemist. Bovendien zal het voor universiteiten veel tijd en geld vergen om de staf en de Engelstalige opleidingen weer op te bouwen. Talentvolle wetenschappers hebben Nederland dan verlaten. Dit maakt de Nederlandse universiteiten minder aantrekkelijk voor (internationaal en Nederlandstalig) personeel. En mogelijk is dan het internationale speelveld veranderd doordat andere landen meer zijn gaan investeren in Engelstalige opleidingen.

Referenties

ABF (2023). Landelijke Monitor Studentenhuisvesting 2023. Utrecht: Kences.

Commissie Van Rijn (2019). *Wissels om. Naar een transparante en evenwichtige bekostiging, en meer samenwerking in hoger onderwijs en onderzoek*. Den Haag: Adviescommissie Bekostiging Hoger Onderwijs en Onderzoek.

Baker, M., Creedy, J., & Johnson, D. (1996). Financing and effects of internationalization in higher education: An Australian country study. Canberra, Australia: Australian Government Publishing Service.

BCI (2023). Redenen waarom bedrijven uit Nederland vertrekken. Nijmegen: Buck Consultants International.

Biggar (2012). Economic Impact of Leiden University and Leiden University Medical Center. Roslin, Midlothian, Scotland: Biggar Economics.

Biggar (2014). Combined Economic Impact of the University of Groningen and UMC Groningen. Roslin, Midlothian, Scotland: Biggar Economics.

Bisschop, P., Van der Werff, S., & Zwetsloot, J. (2018). De waarde van een economiestudie op de arbeidsmarkt. *ESB*, 103 (4765), 13 september.

Bussink, H., K. van der Ven, I. Klinker (2023). Studie & Werk HO. De arbeidsmarktpositie van hbo- en wo-alumni. SEO-rapport 2023-74. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek.

Chang, Z. (2017). Non-local Students, Housing Demand and Rental Impact: Evidence from Mainland Students in Hong Kong. *International Real Estate Review*, 20(4).

CILT and Interact (2006). Effects on the European Union Economy of Shortages of Foreign Language Skills in Enterprise (ELAN). Brussel: Europese Commissie.

CPB (2016). Schatting marktconforme huur. CPB Achtergronddocument. Den Haag: Centraal Planbureau.

CPB (2019). Economische effecten van internationalisering in het hoger onderwijs en mbo. Den Haag: Centraal Planbureau.

CPB (2023). Keuzes in Kaart 2025-2028. Economische analyse van verkiezingsprogramma's. Den Haag: Centraal Planbureau.

CPB (2024). Het belang van Nederlandse diensten in wereldwijde goederenproductie. Den Haag: Centraal Planbureau.

CPB en PBL (2013). Algemene leidraad voor maatschappelijke kosten-batenanalyse, Den Haag: Centraal Planbureau/Planbureau voor de Leefomgeving.

- CPB en SCP (2018). Verdringing op de arbeidsmarkt. Beschrijving en beleving, Den Haag: Centraal Planbureau/Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Dialogic (2017). Evaluatie 30%-regeling. Utrecht: Dialogic.
- Doel, R. van den, A. Edwards, C. van Beuningen, I. Breetvelt, R. de Graaff (2021). Effecten van Engels als voertaal in het hoger onderwijs: leeromgeving, leerprocessen, leeropbrengsten. Universiteit Utrecht/Hogeschool Utrecht/Kohnstamm Instituut.
- DUWO (2023). Jaarverslag 2022. Delft: DUWO.
- Euwals, R. en G. Meijerink (2018). Inclusieve globalisering, CPB Policy Brief 2018/08, Den Haag: Centraal Planbureau.
- FD (2023). Stevent Nederland af op een kennisnexit?, <https://fd.nl/samenleving/1490293/stevent-nederland-af-op-een-kennisnexit>
- FD (2024). Buitenland lonkt naar NXP, chipmaker uit zorgen over vestigingsklimaat, <https://fd.nl/bedrijfsleven/1505903/nxp-houdt-omzet-op-peil-ondanks-dip-chipmarkt>
- Financiën (2019). IBO Internationalisering van het hoger onderwijs uit 2019. Den Haag: Ministerie van Financiën.
- Groot, S. (2022). Gemeten woningtekort zegt weinig over werkelijke woningschaarste. *ESB*, 107 (4805), 20 januari.
- Haines (2020). Policy, principles and practices for the international classroom at a university in the Netherlands: How do we support the lecturers? In D. González-Álvarez & E. Rama-Martínez (Eds.), *Languages and the Internationalization of education* (pp. 61-79).
- Indeed (2022). Brain gain or drain? How shifts in international job search are accelerating global competition for talent. Indeed Hiring Lab.
- Inspectie van het Onderwijs (2018). Nederlands of niet: Gedragscodes en taalbeleid in het hoger onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2019). Internationalisering en de toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor Nederlandse studenten. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Jibeen, T., & Khan, M.A. (2015). Internationalization of higher education: Potential benefits and costs. *International Journal of Evaluation and Research in Education*, 4(4), 196-199.
- Jong, G. de, N. Koeman, S. Konijn (2022). Het Nederlandse innovatielandschap de toekomst tegemoet. Resultaten van de Nederlandse innovatie monitor 2022. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek.
- Jong, G. de, S. Konijn, J. Content, E. Brouwer, H. Volberda (2023). Monitor ondernemingsklimaat 2023. Opzet en nulmeting. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek.

- Keser, H.Y. (2015). Effects of higher education on global competitiveness: reviews in relation with European countries and the middle east countries. *Annals of Constantin Brancusi University of Targu-Jiu. Economy Series*, 1(1).
- KNAW (2017). *Nederlands en/of Engels? Taalkeuze met beleid in het Nederlands Hoger Onderwijs*. Amsterdam: KNAW.
- Landelijk Platform Studentenhuisvesting (2022). *Landelijk Actieplan Studentenhuisvesting 2022 tot 2030*. Den Haag: Ministerie van BZK.
- Lee, S. (2023). A glass ceiling in the educational labour market: Dutch language policy and international faculty members in Dutch universities. *Journal of Language and Discrimination*, 7(2), 195-218. <https://doi.org/10.1558/jld.26520>
- Llurda, E., Cots, J. M., & Armengol, L. (2014). Views on multilingualism and internationalization in higher education: Administrative staff in the spotlight. *Journal of multilingual and multicultural development*, 35(4), 376-391.
- Mooij, de M., Geerdinck, M., Oostrom, L., & Weert, de C. (2012). Studeren loont. Inkomens van afgestudeerden in het mbo, hbo en wetenschappelijk. *Sociaaleconomische trends*, 2e kwartaal 2012. Den Haag: CBS.
- Mittelmeier, J., Lomer, S., & Carmichael-Murphy, P. (2023). Academic teaching staff and their conflicting constructions of international students in UK higher education classrooms. *Globalisation, Societies and Education*, 1-14.
- Nuffic (2021). *Fysieke studentenmobiliteit en internationalization at home voor de Nederlandse student in het ho*.
- Nuffic (2023). *Incoming degree mobility in Dutch higher education 2023*.
- Nuffic (2023). *Nederlandse studenten in het buitenland. Uitgaande mobiliteit in het hoger onderwijs (2005-2021)*.
- OECD (2015). *The Impact of R&D Investment on Economic Performance 2015 A Review of the Econometric Evidence*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- OECD (2023). *Education at a glance 2023*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- OCW (2018). *Internationalisering in evenwicht: Internationalisering in het middelbaar beroepsonderwijs en hoger onderwijs*. Brief van minister Van Engelshoven aan de Tweede Kamer.
- Onderwijsraad (2011). *Weloverwogen gebruik van Engels in het hoger onderwijs*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Onderwijsraad (2018). *Advies Internationalisering in het hoger onderwijs*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Onderwijsraad (2024). *Advies wetsvoorstel Wet internationalisering in balans*. Den Haag: Onderwijsraad.

Parsons (2008). The Effects of the Internationalisation of Universities on Domestic Students. PhD Thesis, Griffith University, Queensland, Australia.

Prins, H., Brouwer, E., Konijn, S., & Bussink, H. (2023). Impact students and alumni FEB-UvA. SEO-rapport: 2023-XX. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek.

Rathenau Instituut (2022). *Het aandeel buitenlands wetenschappelijk personeel*.

Rathenau Instituut (2024). Internationalisering in perspectief: aantallen studenten, studiekeuzes en arbeidsmarkt. <https://www.rathenau.nl/nl/wetenschap-cijfers/internationalisering-perspectief-aantallen-studenten-studiekeuzes-en>

Reformatorisch Dagblad (2023). Engels of Nederlands in het Hoger Onderwijs.

ROA (2023). De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2028. ROA-rapport 2023/3. Maastricht: Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt.

Schiltmans, J. (2023). Dutch first in Dutch higher education policy. *Policy Futures in Education*.

Skyrme, G., & McGee, A. (2016). Pulled in many directions: tensions and complexity for academic staff responding to international students. *Teaching in Higher Education*, 21(7), 759-772.

Seeber, M., Meoli, M., & Cattaneo, M. (2020). How do European higher education institutions internationalize? *Studies in Higher Education*, 45(1), 145-162.

SEO (2016). Werkwijzer voor kosten-batenanalyse in het sociale domein, rapport 2016-11. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek.

SEO (2023). Impact students and alumni FEB-UvA. SEO-Notitie 2023-112. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek.

Staatscommissie Demografische Ontwikkelingen 2050 (2024). Gematigde groei. Rapport van de Staatscommissie Demografische Ontwikkelingen 2050. Den Haag: Staatscommissie Demografische Ontwikkelingen 2050.

Throsby, C.D. (1998). Financing and effects of internationalisation in higher education: The economic costs and benefits of international student flows. Centre for Educational Research and Innovation, OECD.

UNL (2022). Dalende rijksbijdrage verhoogt druk op onderwijs en onderzoek. Den Haag: Universiteiten van Nederland. <https://www.universiteitenvannederland.nl/onderwerpen/financien/dalende-rijksbijdrage-verhoogt-druk-op-onderwijs-en-onderzoek>

UNL (2023). Input UNL consultatie Wetsvoorstel Internationalisering in Balans. Den Haag: Universiteiten van Nederland. https://www.universiteitenvannederland.nl/files/publications/Input%20UNL%20consultatie%20Wetsvoorstel%20Internationalisering%20in%20Balans_0.pdf

- UNL (2024). Maatregelenpakket zelfregie: versterken Nederlandse taal en beheersen internationale instroom. Den Haag: Universiteiten van Nederland.
<https://www.universiteitenvannederland.nl/actueel/nieuws/universiteiten-nemen-maatregelen-om-instroom-internationale-studenten-te-beheersen>
- Vickers, P., & Bekhradnia, B. (2007). The economic costs and benefits of international students. Oxford: Higher Education Policy Institute.
- Visser, S., Moons, S. & Steemers, R. (2021). *Toereikendheid, doelmatigheid en kostentoerekening in het mbo, hbo en wo&o*. Amsterdam: PwC Strategy&.
- Wang, Z., Pastore, F., Karreman, B., & van Oort, F. (2021). Do International Study Programmes Pay off for Local Students? IZA Discussion Paper No. 14374, Institute for the Study of Labor (IZA).
- Werkgroep discontovoet (2020). Rapport Werkgroep discontovoet 2020. Den Haag: Ministerie van Financiën.
- Wit, H. de (2011). Trends, issues and challenges in internationalisation of higher education. Amsterdam: Centre for Applied Research on Economics and Management, School of Economics and Management of the Hogeschool van Amsterdam.
- Witte, K. de, Soncin, M., Vansteenkiste, S., & Sels, L. (2020). De economische effecten van internationalisering in het hoger onderwijs. Studie in opdracht van de 'Vlaamse Universiteiten en Hogescholen Raad' (VLUHR) en de Vlaamse Adviesraad voor Innoveren en Ondernemen (VARIO).
- Witte, K. de, Soncin, M. (2021). Do international classes pay off? A cost-benefit analysis of the internationalisation of higher education in Flanders. *Higher Education*, 82(3), 459-476.
- World Economic Forum (2019). The global competitiveness report 2019. Geneva: World Economic Forum.
- Wright, S., & Zitnansky, M. (2021). De-Internationalising Danish Higher Education: Re-framing the Discussion. Working Paper 34. Centre for Higher Education Futures, Aarhus University, Denmark.

Bijlage A Klankbordgroep

Dit onderzoek is begeleid door een klankbordgroep die bestond uit de volgende personen:

- Prof. dr. Marc Salomon (Universiteit van Amsterdam), namens de opdrachtgevers;
- Prof. dr. Jonneke Bolhaar (Centraal Planbureau);
- Dr. Paul Diederer (Rathenau Instituut);
- Prof. dr. Harry Garretsen (Universiteit Groningen);
- Prof. dr. Marike Knoef (Universiteit Tilburg);

De verantwoordelijkheid voor de inhoud van dit rapport berust bij SEO Economisch Onderzoek, niet bij de klankbordgroep. Wel deed de klankbordgroep een groot aantal suggesties waarvan de onderzoekers nuttig gebruik hebben gemaakt. SEO is de klankbordgroep hiervoor erkentelijk.

Bijlage B Niet-Nederlandstalig personeel

Aangezien een relatief groot deel van het personeel aan de faculteiten Economie en Bedrijfskunde niet Nederlands is, is één van de mogelijke gevolgen van geen Engelstalige bachelors meer, dat de samenstelling van het personeel niet toereikend is om het onderwijs te kunnen geven en dat een deel van het niet-Nederlandstalige personeel vervangen zal moeten worden door Nederlandstalig personeel. Volgens cijfers van het Rathenau Instituut (2022) heeft meer dan de helft van het personeel aan de economische faculteiten in Nederland niet de Nederlandse nationaliteit. Een precieze inschatting van de gevolgen van Nederlandstalige bachelors voor het personeelsbestand is lastig, omdat dit afhankelijk is van de verdeling van personeel over de vakken binnen de universiteit en de mate van onderwijstaken naast wetenschappelijk werk. Om een indicatie te krijgen van dit effect maken we een tentatieve berekening.

Aanpak van de berekeningen

We gaan er als benadering van uit dat Engelstalige opleidingen volledig in het Engels worden gegeven en dat Nederlandstalige opleidingen voor een derde in het Engels worden gegeven (met uitzondering van fiscale economie). In de nieuwe situatie gaan we ervan uit dat bacheloropleidingen die nu alleen in het Engels worden gegeven, dan in het Nederlands worden aangeboden en dat bij bacheloropleidingen die nu in beide talen worden aangeboden alleen de Nederlandse variant overblijft. Hiermee schatten we hoeveel Engelse studiepunten zouden 'verdwijnen'.

Vervolgens schatten we welk aandeel van het onderwijsgevende personeel geen Nederlands spreekt en dat vermoedelijk ook niet zal leren. Het Rathenau Instituut heeft voor Economie en Bedrijfskunde cijfers over het aandeel internationaal personeel en voor alle studies samen cijfers over het aandeel per nationaliteit en per functieniveau. Als benadering kunnen we Nederlanders, Belgen en Duitsers aanwijzen als '(potentieel) Nederlandstalig' en de rest niet. Vervolgens schatten we hoeveel van de niet-Nederlandstaligen een onderwijzende functie hebben en hoe groot het aandeel onderwijstijd is (een universitair docent geeft bijvoorbeeld veel onderwijs, een hoogleraar weinig). Zo berekenen we het aandeel niet-Nederlandstaligen in het totale onderwijsdeel van de universiteit.

Met deze twee berekeningen kunnen we vervolgens een inschatting maken van het aandeel Nederlandstalig onderwijspersoneel dat nodig is en het verschil met het huidige personeelsbestand.

Het precieze effect is echter mede afhankelijk van de verdeling van het personeel over de vakken binnen elke universiteit. Bij sommige vakken valt makkelijker te schuiven tussen personeel dan bij andere vakken en de ene universiteit heeft meer niet-Nederlandstalig personeel in de bachelorvakken dan de ander. Om hier rekening mee te houden gebruiken we twee scenario's.

Uitgangspunten

Met de volgende cijfers schatten we het effect op het personeelsbestand:

- Op basis van het croho-bestand van DUO en de websites van de universiteiten hebben we het aantal Nederlands- en Engelstalige opleidingen geteld. In de huidige situatie beslaan de bachelorvakken 56 procent van de studiepunten. Een bachelor heeft meer studiepunten dan een master, maar er zijn meer verschillende masters. Met 100 procent van de Engelstalige bachelors in het Engels en 33 procent van de Nederlandstalige bachelors wordt 71 procent van de studiepunten in de bachelor in het Engels gegeven.
- In de situatie met alleen Nederlandstalige bachelors (waarvan 33 procent in het Engels mag worden gegeven) en geen verandering bij de masters, wordt nog 33 procent van de studiepunten van de bachelor in het Engels

gegeven. Er zijn 1.080 studiepunten die nu zowel in het Nederlands en in het Engels worden gegeven, waarbij de Engelstalige variant dus zal wegvallen.

- Uit cijfers van het Rathenau Instituut blijkt dat 53 procent van het personeel in het domein Economie niet-Nederlands is. Het Rathenau Instituut heeft ook de percentages internationaal personeel beschikbaar naar functieniveau, maar niet op domeinniveau. We gaan er echter van uit dat de verdeling over de functieniveaus vergelijkbaar is tussen de domeinen. Hetzelfde geldt voor land van herkomst. Zie voor de aantallen paragraaf 3.1.

Scenario 1 - laag:

- Stel dat we aannemen dat ook al het personeel met een Belgische of Duitse nationaliteit Nederlands spreekt of dat kan leren. Dan is 50 procent van het economiepersoneel Nederlandstalig of potentieel Nederlandstalig.
- Voor het percentage van de werktijd dat wordt besteed aan onderwijs gebruiken we de percentages die per functieniveau aan 'Onderwijs' worden besteed volgens onderzoek van het Rathenau Instituut.⁷⁵
- Stel nu dat op elk functieniveau de onderwijstijd gelijk verdeeld is over de bachelor en de master, dus 56 procent van de onderwijstijd voor bachelorvakken en 44 procent van de onderwijstijd voor mastervakken.
- Met de percentages onderwijstijd en het aantal werkzame personen berekenen we het aantal benodigde personen voor bacheloronderwijs. Stel dat 10 personen allemaal 20 procent van hun tijd aan onderwijs besteden, dan komt dit overeen met 2 volledige banen die aan onderwijs worden besteed.
- Met de aantallen die uit deze berekening komen, berekenen we het aantal Engelstalige banen dat nodig is voor het bacheloronderwijs in de huidige situatie (71 procent Engels) en in de nieuwe situatie (33 procent Engels).
- We gaan ervan uit dat elke Nederlandstalige docent in het Engels les kan geven.
- Als het aantal benodigde banen voor Engelstalig bacheloronderwijs hoger is dan het aantal beschikbare niet-Nederlandstalige banen, verandert het personeelsbestand niet.⁷⁶ Als het aantal benodigde banen voor Engelstalig bacheloronderwijs lager is dan het aantal beschikbare niet-Nederlandstalige banen, gaan we ervan uit dat deze mensen moeten vertrekken bij de universiteit.
- We houden rekening met een gemiddelde deeltijdfactor van 0,9 FTE.
- De resultaten zijn verkort weergegeven in 0.

⁷⁵ Rathenau Instituut (2022). *Drijfveren van onderzoekers en docenten 2022*. Den Haag. Auteurs: L. Koens, S. Vogelesang en A. Vennekens (figuur 2).

⁷⁶ Wel zijn er dan mogelijk ingrijpende wijzigingen in de taakverdeling tussen stafleden nodig.

Tabel B.1 Impact op internationaal personeel per functieniveau - scenario 1 (laag)

Functieniveau	Huidige aantal banen aan bacheloronderwijstijd (n * percentage onderwijstijd * aandeel onderwijs bachelor (56%))	Engelstalige banen benodigd in bacheloronderwijs (aantal banen bacheloronderwijstijd * aandeel Engels (33%) * (1 - aandeel studiepunten dat wegvalt))	Internationale banen beschikbaar voor bacheloronderwijs (aandeel niet-Nederlandstalig personeel * huidige aantal banen bacheloronderwijstijd)	Impact op internationaal personeel (verschil beschikbaar en benodigd)
HGL - Hoogleraar	28	8	7	0
UHD - Universitair hoofddocent	34	10	12	2
UD - Universitair docent	109	31	54	23
OWPOW (docenten)	51	15	14	0
OWPOZ (onderzoekers)	46	13	32	19
OVWP - Overig WP	0	0	0	0
PROM - Promovendus	38	11	24	13

Bron: SEO Economisch Onderzoek

Scenario 2 - hoog:

- De aanpak is grotendeels hetzelfde als bij scenario 1, maar een aantal onderliggende aannames zijn anders:
 - We gaan ervan uit dat hoe hoger het functieniveau, hoe lager het aandeel van de onderwijstijd dat aan de bachelor wordt besteed en hoe hoger het aandeel dat aan de master wordt besteed.
 - We gaan ervan uit dat iedereen die niet de Nederlandse nationaliteit heeft geen Nederlands spreekt.
 - Bij het percentage onderwijstijd gaan we uit van de tijd die wordt besteed aan onderwijs plus de tijd die wordt besteed aan studentbegeleiding.
 - Iedereen werkt fulltime.
- We rekenen het verschil vervolgens weer terug naar het aantal personen door weer terug te delen door het percentage bacheloronderwijstijd. Stel dus dat iedereen 20 procent van de tijd aan onderwijs besteedt en er valt één onderwijsbaan weg, dan betekent dit dat 5 mensen weg moeten.
- De resultaten hiervan zijn verkort weergegeven in onderstaande tabel..

Tabel B.2 Impact op internationaal personeel per functieniveau - scenario 2 (hoog)

Functieniveau	Huidige aantal banen aan bacheloronderwijstijd (n * percentage onderwijstijd * aandeel onderwijs bachelor)	Engelstalige banen benodigd in bacheloronderwijs (aantal banen bacheloronderwijstijd * aandeel Engels (33%) * (1 - aandeel studiepunten dat wegvalt))	Internationale banen beschikbaar voor bacheloronderwijs (aandeel niet-Nederlandstalig personeel * huidige aantal banen bacheloronderwijstijd)	Impact op internationaal personeel (verschil beschikbaar en benodigd / percentage onderwijstijd)
HGL - Hoogleraar	4	1	1	0
UHD - Universitair hoofddocent	22	6	8	25
UD - Universitair docent	87	25	48	144
OWPOW (docenten)	131	37	42	11
OWPOZ (onderzoekers)	82	23	60	149
OVWP - Overig WP	7	2	6	14
PROM - Promovendus	110	31	70	294

Bron: SEO Economisch Onderzoek

Totaalbeeld

In scenario 1 zullen er volgens deze tentatieve berekening in totaal 57 niet-Nederlandse personeelsleden moeten vertrekken, wat overeenkomt met 2 procent van het huidige volledige personeelsbestand. In scenario 2 zullen er in totaal 636 niet-Nederlandse personeelsleden moeten vertrekken, wat overeenkomt met 25 procent van het huidige volledige personeelsbestand.

Beide scenario's zijn uitersten, de realiteit zal waarschijnlijk ergens tussen deze twee uitersten liggen. In onze berekeningen kunnen onderwijstaken bijvoorbeeld niet verschoven worden tussen functieniveaus. De aanname met de meeste impact is het wel of niet terugrekenen naar volledige banen. In scenario 1 doen we alsof het mogelijk is om alle onderwijstaken bij één persoon te beleggen. Scenario 2 is het andere uiterste. De berekening in scenario 2 is relatief realistisch bij functieniveaus met een hoog percentage onderwijstijd, maar hoe lager dit percentage wordt, hoe extremer de uitkomsten van scenario 2. Stel bijvoorbeeld dat op een bepaald functieniveau één procent van de tijd aan bacheloronderwijs wordt besteed en er moet één 'onderwijsbaan' weg, dan zou dit betekenen dat honderd mensen worden ontslagen. In de praktijk zal met deze onderwijstaken worden geschoven, omdat het maar een klein onderdeel is van iemands takenpakket. Waarschijnlijk zit de uitkomst daarom dichterbij de uitkomsten van scenario 1 dan van scenario 2.

Universiteiten zullen dit deels moeten opvangen door nieuw Nederlandstalig personeel aan te trekken. Dat zal in de praktijk niet eenvoudig zijn, want hoogopgeleid personeel is schaars. Een deel van de banen verdwijnt waarschijnlijk volledig, omdat bachelors die nu in beide talen worden aangeboden straks nog maar in één taal worden aangeboden, waardoor het benodigd aantal personeelsleden vermindert. Onderwijskosten zitten echter inbegrepen bij de bekostiging. Kostenbesparingen voor de universiteit worden daarom niet apart opgenomen in de tabel.

Tot slot zijn er diverse kanttekeningen van toepassing:

- In deze berekening gaan we ervan uit dat schuiven met vakken tussen functieniveaus niet gebeurt. Tegelijkertijd gaan we ervan uit dat dit binnen een functieniveau wel volledig lukt. Dit is beide niet realistisch. Het zal ook per universiteit verschillen hoe hiermee wordt omgegaan. Dit is ook afhankelijk van de startsituatie per universiteit. Mogelijk stellen universiteiten Nederlandstalige docenten aan die een relatief groot deel van hun tijd aan onderwijs besteden, zodat het andere (niet per se Nederlandstalige) personeel relatief minder tijd aan onderwijs hoeft te besteden.
- De onderwijstijd van het onderzoek van het Rathenau Instituut is gebaseerd op een enquête onder medewerkers waarin hen gevraagd werd hoeveel van hun tijd ze aan onderwijs en studentbegeleiding besteden en niet op officiële cijfers van het aandeel onderwijs.
- Bij alle berekeningen gaan we uit van studiepunten. Masteropleidingen hebben gemiddeld genomen echter minder studenten per docent. In onze berekeningen gaan we ervan uit dat elk studiepunt evenveel docenturen kost. We kiezen voor deze benadering vanwege gebrek aan gegevens over de verdeling van het onderwijspersoneel over bachelor/master en hoorcollege/werkgroep.
- Het verlies aan belastinginkomsten valt in onze berekeningen onder de gevolgen voor de arbeidsmarkt.

“De wetenschap dat het goed is.”

SEO Economisch Onderzoek doet onafhankelijk toegepast onderzoek in opdracht van overheid en bedrijfsleven. Ons onderzoek helpt onze opdrachtgevers bij het nemen van beslissingen. SEO Economisch Onderzoek is gelieerd aan de Universiteit van Amsterdam. Dat geeft ons zicht op de nieuwste wetenschappelijke methoden. We hebben geen winstoogmerk en investeren continu in het intellectueel kapitaal van de medewerkers via promotietrajecten, het uitbrengen van wetenschappelijke publicaties, kennisnetwerken en congresbezoek.

SEO-rapport <Rapportnummer>

ISBN <ISBN-nummer>

Informatie & Disclaimer

SEO Economisch Onderzoek heeft op de verkregen informatie en data geen onderzoek uitgevoerd dat het karakter draagt van een accountantscontrole of due diligence. SEO is niet verantwoordelijk voor fouten of omissies in de verkregen informatie en data.

Copyright © 2024 SEO Amsterdam.

Alle rechten voorbehouden. Het is geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in artikelen, onderzoeken en collegesyllabi, mits daarbij de bron duidelijk en nauwkeurig wordt vermeld. Gegevens uit dit rapport mogen niet voor commerciële doeleinden gebruikt worden zonder voorafgaande toestemming van de auteur(s). Toestemming kan worden verkregen via secretariaat@seo.nl.

Roetersstraat 29
1018 WB, Amsterdam

+31 20 399 1255
secretariaat@seo.nl
www.seo.nl